

Tatar emekdarları şimdi öz tillerinde birçoq kitablara malik oldılar. Qırım neşr bu seneler içinde bütün quvveti energiyası ile bu sahada çalışdı. Kadet İsmail Gasprinski'nin tişine bile kelmegen muvaffaqiyetleri elde etdiler.

Bundan birqaç seneler evvelisi Ayvazof'ın "Qırım Tatar Mektebleri Suqut Ediyur" adlı maqalesindeki "sığıruvlarının" aleyhine olaraq bugün Qırım Tatar emekdarları diger milletlerin emekdarları ile birlikde aliy, orta mekteblerde oquyanların sayısı binlere varmaqda, yalnız bir Aqmescid rabfağında oquğanların sayısı birqaç yüze varmaqdadır. Bunların hepsi emekdarlar ve onların oğulları ve qızlarıdır. Bugün Qırım Tatar emekdarları birtaqım "squt teoriyalarının" aksine olaraq, yeni savet mekteblerinde çıqqan aqranomların ediblerine, injenerlerine, doktorlarına, akuşerkalarına, ilx. malidirler. Daha bundan birqaç yıl evveli Veli İbrahimofşçina'nın sayesinde birtaqım medeniy sahalarda milliy fırqalılar at oynatqan olsalar, bugün o sahalarda işçi ve köyliler öz adamlarını körmekle baxtiyarlar.

Büyük Oktabr'in sayesinde qazanılan bu büyük muvaffaqiyetler bizi daha ziyade büyük muvaffaqiyetlere alub kiteceklerdir.

Çünkü progressif bir sınıfın bugünkü muvaffaqiyeti yarinki daha büyük muvaffaqiyetleri için temeldir.

Lakin sosiyalizm quruluşu birtaqım abıyvatellerin zan etdigi kibi qavğasız, şamatasız olğan bir şey degildir. Sosiyalizm quruluşu evvela ateşli, keskin sınıfiy kureşdir. Sosiyalizm quruluşu her sahası bizim tutqan işimizge imanımız qavi olmasını zorlıqların öginde irkilmemizi talab ete. Çünkü sınıfiy duşman öz pazitsiyasını kureşsiz, qavğasız vermi. O, öz pazitsiyasını can aşqile qorçalay, kerek yerinde gücüne keçe, öldirmekden, yaqmadan, iftiradan aynecilikden çekinmey. Sınıfiy kureşde merhamet olamaz. Sınıfiy duşmana merhamet etmek, öz sınıfına xianet, emekdarlara zarar ketirmek demekdir.

Sosiyalizm qurucılığı, kapitalizmin tamarları çıkarıldıqca burjuaziyanın sonki muqavemeti de şiddetlenecekdir. Lakin bu şiddetli muqavemet sonki ve ölecegini tuyğan adamın muqavemetini andırmaqdadır.

Bugünkü ekmek zorlıqları ve diger zorlıqlar haqiqi inqilabcıların imanını qıralmaz. Ve ileride işleyek ve savetler sayuzını daha kenış yola çıkaracaq olğan metal zavodlarının Turkstan, Sibir demiryolının avtomobil zavodlarının, traqtor stroyının, Dnepr stroyının, savxozların, kolxozların qurukışını ve diger büyük yapıcılıqları toqtalmaz. Bununle

beraber şunu da aqıldan çıqarmamalıdır ki yapmaqda olğan işimizin muvaffaqiyetle sonuna çıkarılması bütün dünyada ezilgenlerin muvaffaqiyeti bütün insaniyetin qazancıdır. Kelecekte bütün insaniyeti bugünkü inqılabcılarını büyük bir sayğı ve hurmetle anacaqdır. Oktabr ise 25 seneliginde sosyalizm cem'iyetini bütün ma'nasile körmek mümkün olacaqdır.

Yaşasun insaniyeti, qanlı cenklerden, tilencilikden, esirlikden quratacaq olğan bütün dünya inqılabcı işçi sınıfı ve onun yolbaşcısı komintern. Yaşasun bütün dünya oktabri.

Cemil Seydamet

OKTABR ve YAŞ QALEMLERİMİZ!²⁹⁸

Qırım'da Yaş Yazıcılar Hareketi de Oktabr İnqılabı'nın bir mahsulüdür. Oktabr İnqılabı neticesinde meydana kelgen inqılabi edebiyatımız ve onun qalem ordusu olan yaş yazıcılarımız kitdikce ösmekde devam etüb keldi. Bu inqılabi edebiyat sahasında bayağı miqdar kerek nesr ve kerekse şiiri edebiyatdan ibaret olan kitablar, risaleler yaş qalemlerimizin mahsulı, yaş qalemlerimiz bediyy eserleri demek mümkündür.

Tabiyy bugün Oktabr İnqılabı'nın XII-nci seneyi devriyesini bayram etken bir vaqıtda, kerek memleketimiz de xalq hazaystvası sahasında kerekse memleketimizin medeni ömür sahasında, bütün sosyalizm yapıcılığı muvaffaqiyetlerine yekünler yaparaq nevbetdeki vazıyfelerge tedbirler çızdığı bir ande yaş inqılabi edebiyatımız sahasında olan muvaffaqiyet ve nuqsanları kayd etmeden keçüb olamaymız.

Şübhesiz yaş qalemlerimiz edebiyat sahasında birçoq qusurları vardır. Ba'zan ciddiyy mefkürevi xatalar da yaş yazıcılarımıznın qalemlerinden tökülmeden کنار turmağandır. Tabiyy bunun objektif sebepleri de yoq degildir. Onlar da, onların ictimaiyy çıqışları umumiy bilgisizlik, Marksizm bilgisile keregi kibi silahlanmamazlıq, onlarğa lazım olan yolbaşcılıqın yapılmaması kibi birtaqım noqtalardan ibaret demek mümkündür.

Yaş qalemlerimizin inkişafı ve onların haqiqaten proletar edebiyatı doğurabilecek quvveti kendilerinde yaşatabelmeleri için şübhesiz yolbaşcı bir edebiy teşkilat lazım edi. 1925/26 seneleri Tatar Yazıcılar Cemiyeti namı altında bir cemiyet meydana ketirilgen olsa da bu bizim inqılabiyy yaşlıqdan edebiyatle oğraşanların Marksizm edebiyatı sahasında açlıq ve susizliğini qandıramadı.

Çünkü bu cemiyet etrafına, daha doğrusı a'zaldığına birtaqım aks mefkureli, burjuaziya milletcileri "milli fırqa"lılar da toplanğan ediler. Böylelikle bu cemiyet yaşamaqdan ziyade ölümge doğru yüz çevirgen nihayet dağılğan edi.

Bu cemiyetden hiç de kendileri için bir fayda ve yardım yolbaşcılıq alub olmağanını ve olmaycağını anlağan inqılabçı yaşlıq kendi gazetaları olan *Yaş Quvvet* gazetasi etrafına toplana, yaş yazıcılar naı altında bir tegerek meydana ketire ediler. Alelxusus *Yaş Quvvet* gazetasi muharriri Dermenci ve gayrı arqadaşların faaliyetleri

²⁹⁸ Cavtöbeli., "Oktabr ve Yaş Qalemlerimiz!", *İleri*, XVII/52 (Oktabr, 1929), s. 2-3.

sayesinde, bu tögerek yaş qalemlerimizin esas isteklerine bir derece cevap verebilgen edi.

Nihayet son sene zarfında bu tögerekde yaşadığı halda yaş yazıcılarımızın muayyen kısmı, meydana ketirilgen Qırım Proletar Yazıcılar Cemiyeti a'zalıǵına kirdiler. Bu künde ondaki bulunan Rus ve ğayrı millet proletar yazıcıları ile el ele çalışmaqđalar.

Şübhesiz bu teşkilat yaş proletar qalemlerimizni haqiqaten proletar mefküresile işlevde onlarǵa haqiqi bilgi ve yolbaşcılıǵı berü de, onlar aks mefkurelerge qarşı silahlandıruda büyük vasta alacaqdır.

Bu kibi noqtalarle beraber bir sıra nuqsanlarımız da yoq degildir. Bizim şairlerimizin yazdıqları daha doğrusı matbu'atqa çıqardıqları eserlerini toplarsaq büyük cildlarnen kitab olamayacağı kibi, mevzu' munderice ciheti de henüz yanı munderice ve yanı şekilge tam suretde avuşǵan bir halda degildirler. Şırlarnı umumi mevzu'larını bir közden keçirecek olsaq, ekseriyetle Oktabr maneleri inqılabi bayramlar, işçi köylü vaziyeti ve qurtuluşı, şaxsi te'siratları... ilaxireden ibaretdir.

Bizde xazaystvamızdaki ictimayı ömrümüzde küreşleri, sınıfıy küreşin hazırkı mamentlerini tasvir iden mühim ciddi bediıy eserler meydana ketirilmegendir. Nesri edebiyat bizde şıriy edebiyatqa nisbeten bu taraflarını daha yaqından kendi munderecesi içine alabilmişdir.

Tabiıy ileride kerek şırlarımız ve nesr edebiyatımız xususında olan muvaffaqiyet ve nuqsanlarımızı ve bu sahada mefkürevi xatalara bile rast kelen eser ve yazıcılarımız haqqında ayrı konkret olaraq toqtalmaq istedigimden bu meqalemde yalnız bu noqtalarle iktifa etecegim.

Yaş yazıcılarımız proletariyatın sınıfıy küreşi işinde bir silah olabilecek, proletar mefküresinde edebiyat doğırmaya çalışmaq, ğayretlerini sarf etmek kerekdir. Bunun yanı mundericeler, yanı şekiller yanı mevzu'lar yaratmalıdır.

Yaş qalemlerimizde körülen her türlü nuqsanlar ve xatalar büsbütün ortadan qaldırılmalı, kendimizde bu yolda çalışmalımız.

Bununçün ileride esas tedbirlere yanaşmalı, bunları nuqsanlarımızı, xatalarımızı yoq etüv işine kullanmalıdır.

1- Yaş qalemlerimizin ekserisi bügünde orta derece mekteb sıralarında yaşlıqdan ibaret olmaları hasebile aslında mekteblerimizde til-edebiyat tedrisatını sağlam

bir temelge qoymaqla, Marksizm edebiyat usullarinen alub varmalı ki yoqsa bu mesele yaş proletar qalemlerimizin dimağını zehirleyecek burjuaziya milletçileri, bunlar kibi çürük mefûreliler eline teslim etilmesin.

2- Alelxusus yaş qalemlermiz gendileri umumiy tahsillerini, mutali'alarını artdırmaya, Marksizm'ı ilgisi ile silahlanmaya ğayret etmelidirler, biz bu cehetden şubhesiz geridemiz. Bütün xatalarımızda bunlardan doğar.

3- Yaş qalemlerimiz Proletar Yazıcılar Teşkilatı etrafında birleşmeli, kendi muvaffaqiyet ve nuqsanlarını kollektiv tarzda ölçemeli.

4- Edebiy eserler etrafında körülen bütün nuqsanları sağlam suretde tenqid etmeli, onda mefkurevi texniki xatalar aydın olaraq açılıb qoyulmalı. Yaş yazıcılarımızın kendi nuqsanlarını tüzetüde onlarğa bu yollarle haqiqi yardım kösterilmelidir.

5- Yaş qalemlerimiz üzerine partiya rehberligini artdırmalı.

6- Yaş qalemlerimiz yanı münderice, yanı şekiller yaratmaya da ğayret itmeliydirler. Yazdıqları parçalar haqiqaten sınıfıy küreşde proletariyat için bir alet xizmetini körebilsinler.

7- Yazdıqları til ve qullandıqları ta'bir ve ifadeler mutlaqa emekdar kitlenin anlayacağı bir tarzda olmalıdır.

8- Mefkürevi xatalarğa hiçbir türlü yol virmemekle edebiyatda böyle xataları qatı'y şiddetli suretde tenqid etmelidir.

Bununle beraber ufaq burjua ve burjua milletçiligi kibi mefkürelere qatıy suretde yol virmemek.

İşte bunun kibi birçoq nuqtalarını közdi tutaraq ileride kendi xata ve nuqsanlarımızı ortadan qaldıru işine daha ziyade ehemmiyet virmelimiz.

Oktabr İnqılabı neticesinde doğğan yaş proletar edebiyatımızı daha ziyade inkişaf etdirüv xususında tüşünüv için Oktabr'nın XII-ncı seneyi devriyesinde öz özimizi birer küreşçi sayaraq ortaya çıqmalımız.

C.

QIRIM'DA XALQ XAZAYSTVASI YAPICILIĞI YEKÜNLERİNDEN²⁹⁹

(Oktabr İnqılabı'nın 12 yıl toluvu munasibetile)

Bügün, bizler Oktabr İnqılabı'nın 12 yıllık yübileyi bayramını yaparken, Oktabr İnqılabı'nda proletariyatın küreşüvini ve ğalib kelgenini xatırlarmız. Proletariyat fırqam yolbaşcılığı ve qattı quvvetle bizler ile küreşken duşmanlarını urub yıqdı. Bizler artqı 12 yıldan beri her sahada yenib kelemiz. Hiçbir kapitalist, hiçbir menşevik, hiçbir sosializm duşmanı inanmağan ve inanmaq istemegen sosializmnı biz artıq qurmaqdamız. Şuralar Birliği proletariyatı 5 yıllık planı hayatqa tatbıq etmekde Şuralar Birliği proletariyatı anlı olaraq sosializm qurmaqda. Bügünde her sahada genişlemekde olğan sosialist musabaqası ve qotavsız işe keçuv sosializm qurucılığı temposını daha sür'atle alub baracağına açıq delildir.

Fırqamızın doğru yolbaşcılığı ile şehir ile köyin arasındaki bağı qavileşdiği ve fuqare kitlesi ile orta hallı kitlesi arasındaki bağı qavileşmesiyle kulakqa qarşı alınıb varılmaqda olğan küreş bizge akis unsurları emekdar kitlesinden ayırır ve sosializm yapıcılığını sür'atle alub varırız. Biz artıq sosializm beş yıllığının ilki senesinin yekünlerini yapıdıq. Bu xususda bayağı işler yapıdığımız ta'yin olundu. Vrangel'in Qırım'da yerleşerek İngiltere'nin yardımını ile öz partiyasını pekişdirmek istedi ise de cesaretli Qızıl Ordu onları Qırım'dan quvub atdıraraq birçoqı Qaradeniz'ge boğulub geberdiler. Qırım'da inqılab keç oldığı. Qırım xazaystvasının ösmesine keder etdi. Qırım'da birçoq vaqıta qadar hukum sürgen Veli İbrahimofşçına ise aynı halı tekrarlayaraq xazaystvanın ösmesine keder etdi. Bonlara baqmay Qırım halq xazaystvası ösmekdedir.

Köy xazaystvası

Köy xazaystvası ösmekdedir. Ekin yeri bu 2 sene zarfında çoq köterildi. Lakin bereket eksilmekdedir. Sebebi ise bu senelerde Qırım'da havaların uyğunsız olub qurğaqlıq olduğudur. 1928 senesi 141,6 bin hektar ekin ğayıb oldı. Bunun 85,5 bini boğday (%20,2), küzlük arpa 21,4 bin hektar ve ğayrıları 21,4 bin hektar ğayıb oldı. 27 senesi de böyle hal olması Qırım xazaystvasının praduksiyası bu son senelerde eksilmesine imkan doğurdı. 26 senesi 81,358,1 bin ruble, 27 senesi 78,541,7 bin ruble, 28 senesi ise 67,877,3

²⁹⁹ A. Ozenbaşlı., "Oktabr ve Yaş Qalemlerimiz!", *İleri*, XVII/52 (Oktabr, 1929), s. 4-6.

bin ruble ki bu raqamlar bizge Qırım praduktasını eksildigini açıq olaraq köstere. Böylelikle bu yıllara produksiya 16,6 faiz eksildi. Bununle Qırım'da sanayı' ösdi. Umumiy kelir 27-28 senesi 163,134 bin ruble oldı. Bunun 77.200 binini köy xazaystvası keliri teşkil etse, 85.934 bin rublesini sanayı'dan kelen kelir teşkil ete. Qırım'da bostancılıq xazaystvası ösmekdedir. Bostandan kelir 27 senesini 3,564,2 bin ruble olsa, 28 senesi 3,555,7 bin rublelik oldı. Bu bir tafdın Qırım halqını te'min etse diger tafdın Qırım'dan tışqa çıkarıla.

Bağçacılıq. Qırım'a cenkden son bağça meydanlığı eksilse de lakin bereket ve keyfiyeti artdı. Mesele 25 senesi 310,500 tsentne mahsul alınsa 28 senesi bu artdı. Qırım'dan tışqa 25 senesi 142,296 tsentner mahsul çıkarılsa 27 senesi 180,000 tsentner çıkarıldı. Tış memleketlere yollavda 2,4 faizden 18 faizğa çıqdı ki bu Qırım xazaystvasına büyük kelir ketire. Qırım'da şimdi bağça yapuv işi sür'atle ilerilemekdedir. Yalnız Kırım k/x tresti tarafından bu sene 447 hektar bağa artı. Yanıdan bağça yapmak işi sür'atle ilerilemekde ve bunun içün yardım körülmekde. Bazar cıqda, qaçı özeni, qara özende yapılğan tinaqlar bağçacılığın artmasına yardım ete. Yüzümcilik Qırım'da büyük fayda ketire. Şimdi bu xazaystvayı artdırmaq ve çöl taraflarına cayratmaq tüşünile ki artıq çölde 500 hektar bağ oturtıldı. Hayvancılıq Qırım'da 16-ncı senesinden beri qalmay ösmekdedir. Yalnız at hayvanı eksildi ki onın yerini traktor denışdirmekdedir. Qırım'da hayvancılıq istihsalından kelen kelir 26/27 senesi 27,058,000 bin ruble olsa, 27/28 senesi 30,906,000 bin rublege çıddı ki bu bizge artqanını köstere ileride hayvan asravcılıq işlerini medeniy bir yol ile alub barmaq kerek.

Kolxoz yapıcılığı

Qırım'da kolxoz yapıcılığı başda güzel bir temple ketmese de, kolxoz sayuzı teşkil olunğan son bu harekete kerek yolbaşcılıq berilerek şimdi çalt bir tempo ile ösmekde ve qavileşmekdedir. 25 senesinden 27 senesine qadar kolxozlar 20,3 fayız artsa, 28 senesi 98,7 fayız artub 412'den 986'ğa çıqdı. 29 senesinde 1330'ge çıqdı ki bu Qırım köy xazaystvasını artıq 20 fayız kollektif demedir. Qırım'da topraq reforması alınıb barılması buna büyük imkan doğura. Qırım'da umumiyetle kolxozlarda 2 fayız kulaklar burun soqdı ki bu kolxozlarda temizlik alınıb barılması kerek oldığını köstere. Ülke fırqa komitesi 8-nci plenumı qararı mücibi Kezlev rayonu tegiz kolxoz olacaqdır. Qırım köy xazaystvasının ösmesine ve kelirnin artmasına kolxozlaşdıruv büyük imkan doğuracaq. Bereket ayrı

xazaystvalarda 5-6 fayız ösdi ise kolxozlarda 40-50 fayız ösdi. Kolxoz yapıcılığına ehmiyeti artdıraraq çoqlaşdırmaq kerek oldığı ile kulakların küreşlerine qarşı qattı kureş alıb barmaq kerekdir.

Savxozlar

Şimdi savxozlaşdıruv işine büyük ehemmiyet berile. Qırım'da savxozlar arta ve keyfiyetce qavileşe. Bu sene ekin yeri 34,7 fayız artdı. Cınıs ekin bu sene 17029 hektar saçıldı. 28 senesi 9800 hektar edi. Savxoz trestde keçen sene at 471 olsa bu sene 537'ge çıqdı. Ögüz 1250'den 1405'ge, deve yoq edi şimdi 77 oldi. Traktor 65'de, 97'ge çıqdı. Qoy 28300'den 37,159'ğa çıqdı. 29/30 senesi ekin yeri 34 fayız daha artacaq. Bereket artmaqdadır. Bağcılıq işinde de büyük muvaffaqiyet bar.

Sanayı' yapıcılığı

Qırım'da sanayı' yapıcılığı sür'atle ketmekdedir. Yanı fabrik ve zavdlar teşkil olundu. Keriç'de metalurğiya zavodı, konserva fabrikası, Aqmescid'de teri zavod, Çuqur Qoyaş'da kukur fabrikası yapıldı. Bunnın ile beraber birçoq sanayı' ocaqları ta'mir olundu. Konserva fabriki, Aqmescit'de şveyprom. Saq'da ximzavod ve Aqyar'da deniz zavodı ki bunlara ta'mir için 31 milyon ruble berildi. 26/27 senesi ise ta'mir için 11,5 milyon ruble berilgen edi. Kustar sanayı'ını ise 250,000 ruble ketdi. Sanayı'den kelir bu son seneleri pek artdı. Ağır sanayı'dan (sen zovıy sanayı) 23/24 senesi 14,3 milyon rublelik, 25/26 senesi 33,5 milyon rublelik, 27/28 senesi ise 52,5 milyon rublelik kelir verdi. Bu bizge ağır sanayı'ını keliri keçen senelere köre 3 qat daha artdığını kösteremkdendir. 27/28 senesi köy xazaystvasından çıkan xam malın (tütün, konservateri ve un) kibi 65 fayız Qırım'da hall olundu. İstihsal xam malı ise 31 fayız Qırım'da hall olundu ki bu yerli xam malı hall etöv mes'elesinde pek ileriledigimizi köstere.

İşçi quvveti ve emek haqqı

25/26 senesi Qırım'da emek satub çalışqanlar 70 bin adam vardı. Qırım'da sanayı', köy xazaystvası ilx. ösmesile 27/28 senesi bu sayı 86,500 adamğa çıqdı. Emek haqqı pek köterildi, istihsalda çalışqan işçiler orta hisable 25/26 senesi 53 r. 50 kapık alsa 27/28 senesi 68 r. 80 kapıkge çıqdı ki bu eki sene zarfında emek haqqı 29 fayız artdı demekdir. 29 senesi Kerç'de birinci domnanın yapılub bitmesile işçiler daha çoq artdı.

Mesken yapıcılığı

Bütün Qırım'daki xalqın 45,88 fayızını şeerde yaşaması ve şimdi şeerde sanayı'

ösmesile işçilerin artması mesken yapıcılığına büyük ihtiyaç doğırdığı kibi, çoq çalışuv istiy. Qırım'da olub keçken yer teprenmesi ile birçoq zararlar oldı ki bu zararları toldırmaq için 30 milyon ruble sarıf etmek kerek oldı. 27/28 senesi 10,340 bin rublelik mesarıf yapıldı. 29 senesi ise bu masraf daha da artdı.

Qırım'da mesken yapıcılığı artmaqda, yalnız 27/28 senesi 47,635 kv. metr: mesken binası yapıldı. İleride mesken yapıcılığı daha artdırılacaq. Lakin mesken qıtlığı daha xaylı vaqıta qadar devam etecektir. Qırım'da yapıcılıq işi sür'atle ilerilemek ile kooperatifleşdirüv ve demir yol, taş yolu yapıcılığı her sene artmaqdadır. Bögünde alınub barılmaqda olğan topraq reforması ile kolxoz yapıcılığı ve xazaystvanın yanı medeniy bir usulda alınub barıldığı ileride köy xazaystvasının ösmesine delildir. Fırqamızın alub barğan doğru siyasetile köy xazaystvası ve şehir sanayı'ı köterilerek şehir ile köy arasındaki bağ qavileşir ve sınıfıy düşmana qarşı qattı darbe urulur.

5 Yıllıq Plan

Sosyalizm yapıcılığını ileriletmek ve işçi sınıfının yolbaşcılığını qavileşdirmek ve memleketi mudafa'a etmek, işçi sınıfı ile köy emekdarlarının bağını artdırmaq için xalq xazaystvasını plan ile alub varmaq kerek. Qırım xazaystvası yapıcılığına 5 yıl içerisinde 255 milyon ruble qoyulacaq ki bunun 140 milyonu köy xazaystvası yapıcılığına ve 115 milyon ruble sanayı' yapıcılığına qoyulacaq. Böyle bir yapıcılıq ile Qırım'ın köy ve şehir xazaystvası kelirini çoq artdıracaq. Sanayı' keliri 86 milyondan 265 milyon rublege çıqacaq. Köy xazaystvasının 81 milyondan 143 milyon rublege çıqacaq. İşçi emegi işçi emegi haqqı sanayı'de 42 fayız köterilecek, 5 yılda sanayı'de çalışanlar 86.5 binden 114.7 bingeye çıqacaq. 5 yıllık plan mücibi Qırım'da mearif işleri ve emekdar kitlesinin medeniy seviyesi qat qat yökselecekdir. 5 yıllık planı hayatqa tatbiq etmek için bütün emekdarların ameliy iştiragi lazim. Bizde yaşamaqda olğan köy ve şehirdeki sınıfıy düşman bu planı alub barmamıza keder etmek, köterilünü toqtatmaq için çalışacaq ve her tedbirde qarşı küreş alub baracaqdır. Alınub barılmaqda olğan xaxire hazırlav ve topraq reforması, kolxoz yapıcılığı kompanyalarında köyde kulaqnın açıq açıqqa küreş alıb bardığı körüldi. Onın için şehirde köyde 5 yıllık planı ve sosyalizm yapıcılığını proletara köyde fuqare orta hallı kitlesine açıq olaraq anlataraq kulaq sınıfıy düşmana qarşı birlikli küreş alub varmalı.

Biz bugün Oktabr İnqılabı'nın 12-nci yıllık yübiley bayramını yaparken bu devir

içerisinde ğalib kelen bütün cehetlerimizi qayd etmekle olğan eksikliklerimizi de qayd etmeli ve onları yoq etmek çarelerini körmeli. Bize daha çoq çalışmaq kerek. Fırqa sıralarında olğan sağ meyil ameliy yaşayışda çoq körüle. Sağ meyile qarşı qattı küreş açaraq onı tamırdan yoq etmek kerek. Oktabr İnkılabı'nın 12 yıllıq yübileyini yaparken ileride sosyalist musabaqasını cayratuv, toqtavsız işke keçuvni emekdarlarğa anlatmalıdır.

Bu sene Qırım'da da savet hukümetinin yaşadığına 9 yıl ola. Qırım'da bu 9 senede fırqa yolbaşcılığı ile köy ve şehir xazaytvası köterildigi kibi, milliy siyasetde doğru alınıb barıldı. Qırım emekdarları fırqanın qararlarına tayanaraq onı hayatqa keçirdi, ileride de alub baracaqlardır.

Qırım işçi köylü emekdarları 12-nci yılq Oktabr Bayramı'nı Leninci fırqamızın ösüv şıarı altında qarşılarlar. İşçi, ırğat ve emekdar köylüler en yaxşı ve alddaki kadrolarını kommunist saflarına berir. Köy xazaystvasını sosyalizm negizinde yanı başdan quruv, kapitalist kulaqlarına hücum etüv borıclarını yerine ketirir ve fırqa sıralarında olğan meyillere qarşı küreş alıb bararaq fırqamızın aliy yolu ile keteler.

Yaşasun kommunist fırqası. Yaşasun savet hukümetinin qorçalayıcısı Qızıl Ordu ve yaşasun bütün dünya proletariyasına yolbaşcılıq bergen kominterin.

A. Özenbaşlı

TIYATROMIZ OKTABİRİN 12 YOLLIĞINDA³⁰⁰

Memleketimiz Şuralar ülkesinin ögünde turğan bugünün en büyük vazifeleri, ölkeni industrialaşdırmaq, köy xazaystvasını kollektifleşdirmek, memleketimizin duşmandan mudafaasını quvvetlendirmektir. Bundan qalğan bütün işler, bütün vazifeler bu esas mes'elemizge tabi' qılınır ve bunların putaqları sırasına keçeler.

Mesela kultura mes'elelerni alayıq.

Cahil, ümmi bir memleket industialaşamaz. Bunun için ancaq ehalini ümmilikden qurtarmaq, onı oqur yazarlı yapmaq kerekdir. Çünkü “cahilge söz anlatmaq, devege endek atlatmaqdan küçdür”. Gazeta ve kitablarnı oquya bilgen bir köylü fuqare ve orta hallı kolxoz teşkilinin ayrı başına xazaystva qullanmaqdan qat qat afzal olğanını daha tez anlayabilir, anlar. Bu herkeske belli bir haqıyqatdır.

Aceba ölkemizin ögünde turğan bu büyük işlerde tiyatronın nasıl bir qatnaşı olabilir?

En evvela tiyatroda mektebler kibi bir kultura ocağıdır. Tiyatroda mektebler kibi insanların anlarını idraklerini işler, inkişaf etdirir. Eger evvelki kibi tiyatroya quru bir eglence yeri kibi baqarsaq, yaxu da haftada bir kün tanış bilişin toplanğan körüşken bir yeri dep düşünürsek, şubhesiz hükümetimizin bizim tiyatromızğa her sene on binlerce para masraf etmesi çoq qolaysız bir hal, bir israf sayılırdı. Bu hiçbir vecihle doğru olmazdı. Çünkü tanış bilişni bir yerge cimaq, onları eglendirmek için tiyatroya hiç de hacet yoq. Bunun için pek ucuzğa bitecek bedhava qavexaneler açmaq, anda qara köz oyunları oynatmaq daxiy kafi olurdu.

Men tiyatronın qısmen bir eglence yeri sayılğanını inkar etmeyim. Lakin onun esas vazifesi tamamilə başqadır, onun esas vazifesi Partiya ve Şuralar hakimiyetinin bütün direktiva ve qararlarının ömürge keçirilmesinde öz hissesine tüşken işni yapmaqdır.

Aceba tiyatro bunu ne kibi yollarle işler?

Men mında bir misal olmaq için tiyatro sezonımıznı açqanda sahnağa qoydığımız “Relsler Gürley” piyesasını alam.

Şuralar Birligi'nce ehemmiyetli bir paravoz zahodına müdifrikke adiy bir işçi ta'yin oluna. Bu işçinin qızıl müdirnin etrafını ekseriyetle birtaqım çürük, şuralarğa yat

³⁰⁰ Ümer İpçi., “Tiyatromız Oktabrın 12 Yıllığında”, *İleri*, XVII/52 (Oktabr, 1929), s. 15-17.

inteligensiya sarub alğan. Onlarnın özlerinin başlarında böyle adiy bir işçiden müdir qoyulmasını çekemeyecekleri belli. Çünki bu işçi müdir xususi kapitalı red ete, xususi kapital ile iş körmeknin öz devletine zarar demek olğanını ve öz sevqi tabi'ıysı ile anlay.

Zavodnın maddi ciheti ağır. Tabi'ıy anda çalışqan işçilernin vaz'ıyetleri de öyle suqlanılaçaq kibi degil. Bir qısım işçi emek haqlarının artdırılmasını talab edeler. Emek istihsalcılığı zaif bir zavodda emek haqqını qararından ziyade kötermek bu zavod için ölüm humini vermektir. Bu işde de yat unsurların eli var.

Yat unsurların hiyanet ve cinayetleri sayesinde qızıl müdir habske alına. Lakin en sonı, haqiqat meydana çıqa. Yat unsurlar zavoddan quvulalar. Zavod yanı paravozlar çıqara ve artık “reلسler gürleyler”.

Tiyatro bu piyesni qoymaqla en evvela, partiyanın istihsalatqa celb olunğan Tatar emekdarlarını, istihsaltın bütün hayatile, partiyanın siyaseti ile tanışdıra. Bunı söz ile degil canlı olaraq köstere, anlata. Emekdarların, proletariyatın proletariyat devletinin duşmanları ile tanışdıra.

İşte bu küçük misalimiz bizim tiyatromızın memleketin industrallaşması yolında yapıdığı vazifelerinden birini köstermekdedir.

Men mına tabi'ıy piyesnin mündericesinden onda birini aytdım. Bu soy momentler piyesde ğayet çoqdır.

Şarqcılıqdan Şuracılıqqa

Bizim yanı edebiyatımızda çoq fena bir aqıntı var ki o da şarqcılıqdır. Bu mes'ele bizim proletar yazıcıları cem'ıyetinde def'alarca muzakere olundu.

Aceba şarqcılıqnın fenalığı, onın aksi inqılabcılığı nerededir?

Bu, birinciden şarqnın ğarbke qarşı qoyulmasında diger taraftan şarqcılıq aqınının “şarq” degende onda yaşığan milletlerde sınıf ayırmamasındadır.

“Uyan Qıtay” deb başlağan bir şiirle “uyan Qıtay yoqsulı” deb başlağan ikinci bir şiirnin arasında ferq vardır.

Çünki Qıtay uyandı, lakin bu uyanğan Qıtay, Qıtay'nın çanqayşileridir, ya'niy özüne istiqlaliyet qıdırğan Qıtay burjuaziyasıdır. Qanton soqarlarında, Şanxay caddelerinde Qıtay proletariyatını qurşunlağan, satırılağan şarqıy Qıtay demir yolu fitnesini çıkarub bizge qarşı cenk hazirlegen Qıtay celladlarıdır.

Bu şarqcılık edebiyatımızda olğan kibi, bizim tiyatromızda da vardır.

Başda bizim tiyatromızğa her ne qadar Qırım Cümhuriyeti Avrupa qıt’asında bulunsa da “şarq tiyatrosı” namı verilirdi. Biz şarq xalqı olmaqdan çoqdan vazgeçdik. Bizde şarq namına hiçbir şey qalmadı desek yanlışmamız. Biz şarqnın bütün xususiyetlerini, onun qaranlığını, tenbelligini, onun dinini ve sairesini artıq vaz geçdik. Tabi’iy men bununle özümüzün ğarbileşkenimizni ayتماق istemeym. Bizim ğarbileşmimiz, biz internasionallaşamız, biz yavaş yavaş internasonal terbiyesi alamız. Biz şuralaşamız. Onın içün de bizim tiyatromız “şarq tiyatrosı” olmaqdan çıqub şuralaşa, şuralar tiyatrosı ola.

Biz şarqnın mazlum emekdar kütlelerine qardaş olğanımız kibi ğarb proletariyatının da bütün dünya mazlum emekdarlar ve proletariyatın qardaşımız. Biz sahnamızda şarq emekdarları hayatından alınğan piyeslerni köstergenimiz kibi ğarb proletariyatı ömründen alınğan piyeslerin de qoyamız.

Bizim bütün ömrimizge bütün medeniy, siyasiy, ictima’iy ve iqtisadiy turmuşımızda en yaqın oturğanımız, her kün bir yerde çalışqan umumiy bir sevinç qayğı ve istegimiz olub, yüreklerimiz bir dert ile varğan közlerimiz bir yıldızğa doğru tikilgen arqadaşımız bir yolda kitken yoldaşımız geniş Şuralar toprağında yasaqan Rus, Yehudi, Ermeni, Ukrain, Gurci ve diger xalqların proletariyatıdır. İşte bununçün biz Ruscadan tercüme eserlerinde aynı bir istekle, aynı bir maqsadle Tatar tiyatrosının sahasına qoyamız.

Emekdarlar Tiyatrosı

Her sınıfın öz tiyatrosı vardır. Nitekim sınıfın öz edebiyatı var. Bizim edebiyatımız özünün devrlerini yaşağan kibi tiyatromızda öz devrlerini yaşadı. Mesela tiyatromızın burjuaziya yaşlığı devri, milletci-qurultaycı devri, Veli İbraimofşçına devri.

Bügün ise tiyatromız keskin bir suretde eski yollarını artda bıraqup yanı bir devрге kire. Bügün o kerçek bir emekdar tiyatrosı basamağına basa, o artıq memleketin haqiqi şorbacıları emekdar kütlenin, proletariyatın öz mefküresini, öz san’atını, öz kulturasının bir temsili ola yata. Tiyatromız proletariyatının ... VKP(b)’nin köstergen yolına mine.

Buna en birinci delil tiyatromız yanında onın bedi’iy ve siyasiy işlerine yolbaşcılıq içün toplanğan tiyatro şurası, özünün xizmet etecegi emekdar temaşacıların konferensiyasını topla, tiyatroya aid bütün mes’eleleri muzakere etmesi ve saireleridir. Yanı sahna xadimleri yetişdirecek studyamız erkanı yaşlığın büyük bir ekseriyetinin

komsomol safında olması da tiyatromızın haqiqi bir emekdar tiyatrosı olmasına bir zemindir.

Haqiqiy San'at

Sanayı' nefise ne demekdir?

Bu "ruhiy" bir azıqdır ve bu azıq ancaq insanların qarınları toydıqda lazım olur, zaten öyle de doğmuşdur. İnsanlar özlerinin ibtidaki hallerinde, ekmek pişirmesini, urba tikmesini, özünə yurt yapmasını ve saireni bilmedikleri devirde onların yekane maqsadları yalnız qarın toyurmaq üçün tabi'atle küreşmək, öz azığına özünün çıplaq pancalarile bulmaq edi. Aç ayu oynamaz. Aç insan da oynamaz ve özünə "ruhiy" azıq qıdırmaz.

Ne zamanki insanlar silah yasadı, bu silahle hayvanlarını qolay qolay öldürüb qarınlarını toydırdı, tabiatdan ve yırtıcılardan qorunmaq üçün tireklerden tüşüb qobalarğa sığındı, işte o zaman bu topq insanlar taşlar ve kemikler üstünə özlerinin her kün kördikleri hayvanlarının resimlerini qazmağa, toq qursaqla keyflenüb yırlamağa, sekirklemege başladılar. San'at işte böyle başladı.

Biz fen ve texnikanın çox ilerilegen bir devrinde, istihsal aletlerinin maşınalaşqan, maşınaların elektrik energiyasinen keçken bir devirde yaşaymız. Bizim san'atımız, sanayi nefisemiz çox yüksek olmaq kerek. Çünkü biz bir av urmaq üçün yabaniy hayvanlar peşinden haftalarnen kezmeymiz, yedi qat binalarını bizim közümüz ögünde birkaç ay zarfında quralar. Bizde öz özümüzni terbiyege pek çox vaqıt qala.

Bundan ma'da biz sanayı' nefisege yalnız bir eglence dep de baqmaymız. İbtidai insan taşın ve kemikni tek bir eglence olaraq qazğan olsa, biz bu örneklerge öz sınıfı duyğumızni aşlaymız. İşte en haqiqiy san'at da budır. Bizim edebiyat ve tiyatromız öz güzelligini artdırmaqla beraber öz, sınıfının, öz asrının bütün isteklerini özünde temsil etdirmelidir.

Tiyatromız Bu Yıl

Bügünge qadar bizim tiyatromız etrafında efkar umumiye toplanmağan edi. Bu yıl biz bunu toplaymız.

Tiyatromızın partiya, profsayuz işçi kollektifleri, matbuat, oquyıcı yaşlıq, ana tilleri Tatarca olğan azlıqdaki milletler vekillerinden qurulğan bedi'iy şurası var.

Biz bu yıl yaxşı bir rejissorğa, yaxşı ressamlarğa malikmiz.

Bizim elimizde bgne qadar krlmegen eyi bir repertuar var. Bizim inqilabiy yaşıqdan murekkeb bir studiyamız var.

Hukmetimiz ve partiyamız bizge z diqqatini her zamankinden ziyade evirdi. Memleketimizin keirmekde olduğı biroq qıynlıqlarėa baqmadan hukmetimiz bizge tiyatromızın inkişafı, gmizde turėan vazifelerimizin mrge keirilebilmesi qadar maddiy ardım verdi. Şuralar devletinin milliy tiyatrolarėa vergen ehemmiyet dnya qurulėandan beri ve hibir yerde krlmemişdir. Buna şahid yz binlerce ruble parağa mal olacaq beharde şuraların kbeginde toplanacaq milli t,yatroların olimpiadasıdır. Bu olimpiodağa bizim kk Qırım Tatar tiyatrosı da qoşulacaqdır.

İşte biz btn bunlarėa tayanub, btn tiyatromızın yanı relsler stne mingenini aytamız.

Biz Oktabr İnkılabı'nın 12 yıllığın 7 Noyabr kn zimizin 7-nci tiyatro sezonımızı “Relslerni Grletb” aamız. Bizim bgn bir istegimiz, bir maqsadımız olsa o da tiyatromızın haqiqi bir medeniyet ve sanat ocağı, onı kerek bir proletar tiyatrosı yapmaqdır.

Biz partiyanın yolbaşcılığı keniş emekdar ktlelerin ve şura cemaatciliginin yardımı ile bu esas maqsadımızėa mutlaqa irişecekmiz.

İpi.

OR QAPISINDAN³⁰¹

Fransız və İngiliz hərbiy mutaxassisləri 1920 senesi Qızıl Ordu tərəfindən Qırım alınmazdan evvel, Perekop'nın dünyada ən g zel silahl  texnika c hetindən ən qvv tli ordular tərəfindən alınması m mk n olmağ n və meşhur yerden qal'asından ziyade, bir yer olğ n n  s ylegen ediler.

Onların bu laf  bir tarafd n doğrı edi. Haqiqat n Perekop s ra s ra tell r n sarılğ n toplar, polemotlar, tanklar tizilgen her daq qa qarş sındak  orduy  qurş n, at ş dalğ sına boğacaq xarab  tecek kibi edi. Lakin bu m dhiş qal'a Qızıl Ordu'n n qarş sında turalmad . Taptald , yaqıldı. Qızım Ordu b y k bir cesaretl  at şler arasından Qırım'a kirdi.

Aceba Qızıl Ordu'n n askerleri analarından b yl  qahraman olaraq doğğ n ediler mi? Hiç de degil. Onları qahraman yapq n, onlarda b y k bir entuzyazım k ter n qvv t onların qanında degildi. Bu qvv tin  oqraq  baba ve ana qanından daha qvv tli daha keniş ve derindi.

Bu qahramanlığ n bu entuzyazm n baş sebebi Qızıl Ordu'n n insaniyet cem'iyetini ardına  ekken bir s f n ordus  degil de insaniyeti  ge doğrı insaniyeti inkişafqa, alub kitken bir s f n ordus  olmasında aramalıdır. Ve bu s f n is  proletariyat edi.

B yl  bir s f n ordus  kor koril  k r şmey. O ne i  n  lgenini ne i  n k r şkenini anlay. D şman n  yendigi taqdirde ne qazanacağ n  bile, d şman  on  yendigi taqdirde de ne qayib  teceğini de unutmaq y edi.

Ondan da ğ y r  o zaman Avropa ve Amerika'da Azya'da ve d nyanın qalan dig  rpar alarında ve Rusye'nin  zindəki ən sağlam ve namuzl  ileri kelgen insanları Rusiye'deki yeni s f n ve onun ordus  olğ n Qızıl Ordu'n n tarafında ediler.

Rusiye burjuazya ve pomeş ikler s nıflarının aql  uzaq k r ci q s m  bu qavğada k r şde ğ lib kelec kl r n  imanları qavi degil edi.

Art q  l ml r n n yaqınlaşğ n n   zleri de tuymaqda ediler. İ i ve emkd r k t lel r n n is  kitdik e ğ lib kelec kl r n  imanları qavileşmekde entuziyazmaları kitdikce artmaqda edi. G nki tarix i  i s f n n tarafında edi. Emekdarların ğ libiyeti ve tarix n inkişaf  meydane k lmesi te'min  tilgen bir i   edi.

Bunegin " nq lab ve Qırım'da Grajd n Cenki" adındaki kitabında h k met strajası

³⁰¹ Cemil Seydamet., "Or Qapısından", *İleri*, XVIII/53 (Noyabr, 1929), s. 1.

nacalniginin Qırım alınmazdan evvel yazğan dane senesinden şu xarakterik satırları ketire:

“Bolşeviklerin kelmesi, ehali içün realni, yaqın bir istiqbal kibidir. Buna ehalinin ayrı tabaqaları ayrı ayrı baqalar. İntelegentsiya içinde ve cem’iyyetin zengin yuqarı qismında bu perespektiva açıqdan açıq qarğaşalıq doğurmaqdadır. Ehalinin geniş kütlesi ise bu halğa ümitsiz baqmaqdadır. “Hep bir Bolşevikler keliler” diler. İşçiler arasında ise Savet ordusunın yaqınlığı o qadar rahatsızlıq meydana ketirmekdedir” (296 s.)

“Hep bir Bolşevikler kelirler” ovaqıtta ayılğan ve ziyadesile doğru olıb çıqqan bu söz yuqarıda söylegenlerimiz bir qat daha qavilemekdedir. Bu söz o vaqıtdaki siyasiy ve ictima’ıy sinfiy münasebetleri açıq köstermekdedir.

Bundan 9 yıl evveli Or qapusunda “Qırım’ı ver” deb, top ve polemet ateşlerine atılan qızıl askerler öz süngülerile bugünki gigant zavodların, savhozların temelnii qoydılar.

Bugünki nesil ise o temellerin üstine közimizin ögünde sosyalizm qurmaqdadır. Qarasuv rayonında 70 protsent kollektivizatsiya bir zamanlar Qırım’ın en artda qalğan köylerinde ibaret olğan Sudaq rayonında bugün artık köylilerin bütün köylerinen kollektifleşmege hazırlanan kezler rayonu. Ya Kerç metal zavodı.

Bunlar sosyalizm cem’iyyetine doğru Qırım’ın gigant adımlarle kitmesi degil de nedir? Artıq bu sene sağ meyillilerin ürküp bağırmalarına, sinfiy duşmanın hücumine baqmadan sosyalizmnin qurulması bize tarixin inkişafı neticesi olğan bir iş yapqanımız köstere.

Şimdi doquz sene son geniş massaman beraber biz bir daha bugün büyük bir quvancınan “hep sosyalizm cem’iyyeti kelir” dimiz.

C. Seydahmet.

QIZIL GENC QALEMLER³⁰²

Başı 14 ve 16-ncı numerolarda

Qızıl Genc Qalemler, kelecək tali'lerini eskiler kibi qur'an ayetleri ile hall etmiler, bunlar, bugünkü medeniyetin elektrik sür'atinen ileriledigini, insaniyeti sefaletdən ve qıyınıqlardan qutaracaq texnikanın yükseldigini köreler, xayal ufiqlarından uçmaq degil, doğruğan doğruğa kökleri yıldızları tesxir etmək istegen bugünkü medeniyeti bedi'iy formalar da vermege çalışalar.

Mehmet Arif yoldaşın "Tayyare ve Men" şi'rinde:

Qarşı qarşı yoqladıq, ne Tanrı buldıq ne din

Bu tayyaredir Alla, bu yollardır belki din.

Qoy sürünsin sürünen xoşı kelirse eger:

Biz yüz qatlı evlerin damından uçaçağız.

...

Bulutlarda yüzecek mastavoylı keçeler.

Küneşin dervazesin orada açacağız.

Yükselmək şiarımız, üstünüz her bir derde

Yaqarız al meş'ale yarın seyyareler de

diye söylediğı canlı haqiqatlardır. Fen ve texnika aleminde inkişaf etken yükeliş, en gizli noqtaları keşf ete, kelecək şəher proektleri şimdiden düşünüle ve çizile, köyler şəherləşdirile ve şəherlerde mümkemmelleşdire. Şeheri sevmək ise Azərbaycan edebiyatında gənç arqadaşımız Refi'le tərəfindən aks etdirildi. O "Köy ve Şəher" şi'rinde köyin yükselmeyen medeniyetine düşman olaraq onun şəher kibi yükselmesini istey ve şəher medeniyetini köylülərge sevdirməge çalışa.

Dola köyin gerdanına

Qollarına şəherin!

Köye demir göndərin!

Öldirin içimizdə meleyen buzavı...

Öldirin buzavı!

Şəherdədir kelecək

Şeheri qucaqlamaq,

Qorqmamaq kerek.

Müsülman aleminin en büyük felaketi qadın mes'elesidir. "Çarşaf" medeniyetin

³⁰² Abdulbaqi Fevzi., "Qızıl Genc Qalemler", *İleri*, XVIII/53 (Noyabr, 1929), s. 5-7.

tereqqisine mani' olmaqda az rol oynamay. Bu mes'ele xususan bugün savetleşken Türk-Tatar xalqları arasında yanı bir inqılab şekli alğandır. Genç Qalemler bu noqtayı da unutmadı. Eski şairlerin bedi'iy bir zavq kibi teleqqiy etdikleri çarşafın duşmanı yine bunlar oldu ki M. Müşfiq arqadaşın "Taze Qadın" adlı şi'irini dinleyelim:

Elbet salacaqdır başınızdaki onı ey yar
Artıq bu hayat adlı qararsız qoca ruzkar.

...

Fabrik işe düşmüş, yuqu zincirini aç, qır
At çarşafı gür sesle küneş ufqına hayqır!
Yurdında ocaqlar seni közler, demidir qoş!
Qalbim kibi çırpın bugün ey taze qadın, coş!

Diye hayqırır ki, bu da derin yaralarağa merhem aramaq için çınlayan bir qalb çarpıntısıdır.

İşte Qızıl Genç Qalemlerin esas ezgileri: dinge ve mevhumatqa isyan, qadın azadlığı, yükseliş türküleri eksiklikle mübareze, bedbinlige ğalebe ve saire olmuştır. Genç Qalemler, A. Nazim arqadaşın:

Önümüzde: çekiç oraq!
Hisli misli, ter emek...
İşte bunu bugün ancaq
Lazim ötmek, söylemek

Kibi mısra'larından tutqan, yanı hayatın her bir noqtasına, bir bal arisi kibi soqularaq, oranı ta'mirge başlamışlar. Halbuki, bunu eskielr köralmay ediler, onlar yalnız "san'at, san'at içündür" destüri mücibince:

"Şairin mevqi'i bir dağ başında"

diyerek o "yüksek" yerden enmekni hiç de arzı etmey ediler. Odır ki onlar bizge bikane oldıqlarından Genç Qalemler ilk ve son ateşlerini onların inqırazğa oğrağan qal'alarına açdılar:

Biz muhaqqan ezilen bir sınıfın
Müxtelif devrini aks etmek için
O sınıfdan doğan ayineleriz
...
Siz inanmayırsınız her gah kidiniz
"Nezninler"le taalluq ediniz.
...

Uçınız köklere, hiç enmeyiniz
Kiriniz toprağa teprenmeyiniz
...
Siz diyen san'atı xoşlar, işlər
Sizi taqdis eyleyen siz kibiler.
Faqat artıq bize bikanesiniz
Bizi xoşlandıramaz hiç neyiniz
Aşqınız ruhımıza olsa gıda
Yine meyil etmeriz asla... asla...

Diyen Emin Sadıq yoldaşın “Biganesiniz” adlı şi’rinden aydın köremiz ki proletar edebiyat gençliyi qabi imanlı birer mübareze qahramanlarıdır.

Bunlar geyet genç olmalarına baqmayaraq, yine de mübarezelerinde ghalib çıqdılar ve qavğalı hayatda zafer türküleri bestelemeye başladılar. 1925’den edebi fa’aliyetke başlağan Qızıl Genç Qalemler sayesinde Azeri proletar edebiyatının temelleri atılmış ve kitdikce genişlemekle beraber, derinleşerek, özlerine ayrılmış genç çığırdaşları da celb eteler.

Yanı vesiqalar

“Kök Gül” mes’elesinden sonra eskiler, özleri özlüklerinden susmağa mecbur oldılar. Lakin, onlarla beraber yaş papuçiklerden de birtaqımı, zahiren susmağa mecbur olsalar da, gizliden becerdikleri qadar Qızıl Genç Qalemleri ve bunların teşkilatını, efkar umumiyenin közinden tüşürmeğe çalışdılar. Bunları ictima’ıy yerlerde açi ve istihzalı külüşlerinen qarşılamaqla beraber, aleyhlerinde şifahi tebliğatlardan da çekinmey ediler. Qızıl Genç Qalemler teşkilatı adresine tahriri faqat imzasız olaraq “edebi” söğüşlere, heçüvlere qadar yol verdiler. Bu da esasen zan etem ki Qızıl Genç Qalemlerden ayrılmış yaş papuçiklerin şuursız soyları tarafından yapıldı. Lakin Qızıl Genç Qalemler teşkilatı bütün bu gizli ve aşikar aks hücumlere qarşı turdılar ve:

“Dimağımızın relslerinde yürüyor
Sınıfımızın mefküre tolu tireni”

diye küreşden saqınmadılar. Şimdi artıq köremiz ki yaş papuçiklerin anlı grupı sollaşmağa yüz çevirgen ve çevirmekdedirler.

Çünkü onlar ayrıldıqdan sonra geyet buhran keçirdiler (hatta şimdi de bu buhran seziler). Buna sebeb, onlarda olan ufaq burjuaziya ziyalılığı, onları bir türlü kommunist geyesini, kommunist idealogiyasını qavramağa biraqmayır. Bununle bile onlar daqiqadan

daqaqığa demir dalğaları ile ilerilegen bu hayatın talabında hiss eteler ve bu talab, onları, Cavid ve Cevad'lardan uzaqlaşdırmağa mecbur ete. İşte son zamanlarda ba'zı basılğan parçalarile, onların sollaşdıqlarını ta'yin etmək mümkündür. Azərbaycan'da "26"lar mevzu'ı, tarixiy, ictimai'y, inqilabiy oldığı kibi, çox da mürekkebdir. İşte temamilə muvaffaq degilse bile Azərbaycan'ın azadeliği oğrında canlarını esirgemeyen 26 Baku kommunarına ilk evvel destan yazğan yaş papuçiklerden Ali Hüseynzade oldu:

26

Qahraman:

Meşhedi Bey

Çaparidze

Şaumyan

Kibi

Yigit arslan

Xazer qıyılarında

Şefaqlar söken zaman

Azadeliği oğrında

Verdiler;

Can.

Adil necdet arqadaş az faqat san'atına diqqat etken bir gençdir. Muzeden aldığı ilhamdan muvaffaqiyetli bir suretde "Muzede"sini yazaraq:

Ta ilramlar devrinden son iqlaba qadar,

Birçoq büyük başların burada xatiresi var.

-Siz ey qoca tarixin muhteris, dik başları,

Haqsızlığın, hilenin ayrılmaz yoldaşları,

Biz sizleri basdırdıq, müzelerdir yeriniz

Sizinkinden pek başqa dünya qurmaqdayız biz.

Diye müxtelif siyasit ve ictimaiy devrleri ve bu devrlerdeki "qahraman"ları canlandırmaq, şimdi yalnız onların yerleri müzeler olduğunu tasdiq etmekle beraber, bütün sosializm cem'iyetinin qurulmasında çalışdığımızı i'tiraf eter.

Hatta:

Gülümi soldırmış şimal rüzkarı

Felek baharime yağdırdı qarı.

...

Onın da közleri yaşla dolacaq

O da gülüm kibi bir kün solacaq.

İşte bu ümidle çarpiyur qalbim
Anne ben de bir kün külecek miyim?
Ve yaxud:

Dışarıda yıldızlar, mühtab külerdi
Sanki bir “qırmızı bulut” üstünde
Bu solğan gicede qalbimde şimdi
Olmaq isteyirem bir yıldız men de.

Birleşüb onlarla yarın hep birden
Aqaraq bir yerde toplanmaq için
Bu alçaq bulutı yırtıb içinden
Bir küneş olaraq parmamaq için

Yazan Mehmet Ekrem bile “qırmızı ve alçaq bulutları” parçalayamadı. Aksine
oalraq bugün:

Qattarın en başında dehşetli bir dev kibi
Hayqıran lokomotif benzeyir bir ajdere.
İnqılab ateşile dutuşmuş bütün qalbi
Hayqırır arqasından yürüyən kitleler.

...

O çelik ayaqların nice dutmuşsa yeri,
Öyle bir iradeyle qolından asılıyım:
Sakko-Vansetti kibi ölsem de dönmem geri
Benimdir qanın, canın; senindir canım, qanım.

Diye kommunist fırqasının mefküre “Lokomatif”ini yazdı. Ekrem bir komsomol olması hasebile, bunu çoqdan yapmalı edi. Halbuki bu “Lokomatif” adlı şi’ri ancaq İnqılab ve Medeniyet mecuasının 1928’nci yıl 9’ncı numerosında körülmege başlandı. Ekrem isti’dadlı bir genç olduğundan onda yanı muvaffaqiyetler beklemekte haqsız olmaz zan eterim. Yaş papuçikler sırasında meraqlı bir genç daha vardır ki bu da Elmaszade Yıldırım arqadaşdır.

Elmas Yıldırım bir zaman “Ben de Ağlamıram” diye bir şi’rile *Mearif ve Medeniyet*’e muracaat etdi ve basılıb çıqdı:

Diyiler ki ağlasan gönül olır xarabe
Besledigin emeller denecekdir serabe
İmdi ben de anladım, düşündim ki ağlamaq,
Acizlerin nasibi, oksüzlerindir ancaq.

...

Önimde körinmeyir ne uçurum, ne qazıq...

Ümidsizlik içinde ağlayanlara yazıq.

Dedikten sonra, 1905 İnqılabı'nı becerikli bir suretde vergen “9 Yanvar” şi'rini basdırdı. Demek eki son şi'rile sollaşmağa yüz qoyan Elmas Yıldırım birdenbirge yine qaytavladı. Buna da sebeb vardı: özini Genç Qızıl Qalemlere paputçık hesab etmekle beraber, Türkiye'ge milliy, şovenistcesine yazılan bir şi'ir göndergen ve *Hayat* mecmuasında derc etdirgen edi. Bu bir genç şair içün ne qadar bir igrençlikdir. Bu asırda mütereddit genç az tapılabilecek bir şey olduğu halda Elmas Yıldırım pek mütereddid bir genç olaraq qalmışdır. Yolını, meslegini henüz ta'yin etemegeninden çox acınıqlı bir hal olsa kerekdir. Nitekin yanından yene sollaşmaq istey ki bunu da Maxaçqala'da neşr etilen *Mearif Yolu* mecmuasının 1928'nci yıl 10'ncü numerosında Oktabr İnqılabı'na ittihaz etilen “On Bir Yıl” adlı şi'rinden körmek olur. Elmas yıldırım zekkiy ve talanlı bir gençdir. Faqat o başqa paputçıklerge nisbeten Cavid ve Cevadları (xususan Cevad'ı) en qattı suretde ta'qib etdiginden san'atça onların te'siri altında qaldığı kibi meslekçe de onların te'sirindedir. Bu felaketden özini qurtaracaq ve ma'lumatını artdıracaq olırsa edebiy hayatını qazanmış olur.

İşte böylece Ali Hüseyinzade'den tutmuş Elmas Yıldırım arkadaş kibi birçoq yaş paputçıklar sırasile sollaşmağa yüz çevirmişler ki, müxtelif mecmualarda basılğan şi'irleri, Qızıl Genç Qalemlerin yaratmağa temel qoydıqları proletar edebiyatının demir ayaqlarla div adımları atdığına dair birer canlı vesiqalardır.

Son ve netice

Qızıl Genç Qalemler, bugün resmi olaraq Azərbaycan proletar yazıcıları sayılırlar ve cem'iyetleri de Azərbaycan Proletar Yazıcıları Cem'iyeti'dir. Bunlar yıllardan beri devam eden Azərbaycan nevhə, sinezen, gəzel, qaside-bedbin edebiyatına qat'ıy bir darebe endirdiler ve onun yerine hayatnı sevdiren neş'eli, xoşbin proletar edebiyatı yaratmaqdadırlar. Qızıl Genç Qalemler, eskilere ve genç poputçıklere nisbeten ictimə'ıy işlerde daha aktif çalışdıqlarından edebiy, şahsiy yaraıcılıqlarını inkişaf etdirmekte biraz zorlıq duyalar. Bununle bile yine bunların san'atlarında bir teraqqiyy vardır. Odır ki büyük işçi kitlesinin ve başqalarının nazar diqqatlarını özlerine celb etmişlerdir. Qızıl Qalemlerin nuqsanları yox degildir. Lakin bu maqalemiz umumiy ve sathıy bir şekilde yazıldığından ayrı ayrı şahsiyetlerden bahs etməkni sonraya biraqamız. Bir de burada,

hikayecilerden hiç bahs edilmemişdir ki, buna sebab, hikayecilerin o qadar oq olmadığındadır. Faqat son yılda yaşlardan az oq hikayeciler de ıqa ki, muhterem oquyıcıları onlar da kelecckde aşına eteckmiz.

Moskva: A. F.

XARKOF'DA II-NCİ UKRAİNA ŞARQCILAR SİYEZDİ³⁰³

İş noyabrın 1-6'sı arasında Xarkof şəhərində Ukraina Şarqcıları Asotsiatsiyası'nın II-nci siyezdı olub keçdi.

Siyezdde yüzden ziyadə adam iştirak etdi. Bunların yarısı Ukraynalı olduğu halda yarı qədər də başqa cümhuriyetlərdən kəlgen edi. Tış memləketlərdən birqəç vekil bulundı: (Porefessor M. F. Köprülüzadə, Reşid Saffet (Türkiyə'dən), prof. Farruqıy (İran'dan).

Qırım'dan bu satırları yazandan başqa, Tavrida Muzeyi direktorı Nefski, Xersones Muzeyi'nden prof. Smolin və Kerç Muzeyi'nden Marti arqadaşlar iştirak etdilər.

Siyezd noyabrın 1-nci küni aqşam saat 5'de Ukraina Narkomprosı Skripkin arqadaş tərəfindən açılaraq, təbriklərdən sonra Professor Giadester'nin “Şarqnı Ögrenüv və Marksizm” adında dakladı dinledi.

2-nci küni siyezd 4 seksiyağa ayrılaraq çalışmaya başladı. Seksiyalar: I. Ekonomika II. Tarix III. Etnologiya, sanayi nefise; IV. Til və edebiyat.

I-nci seksiyada 4 küç içində program mucibi: B. Kozelski'nin “Avropa Kapitalının Şarq Bütün Dünyaca Ma'den Baylığıdır”, Petrof'ın “Bahri Muhit”, Kronçer'in “Kitay'da Feodalizm”; Gladster'nin “Kitay 1911-1912 İnkılabı”, Veliçko “Türkiyə'nin İqtisadiy Siyaseti” və ǵayrıların yinə də Türkiyə İran, Kitay, Uzaq Şarq, Orta Aziya, Kafkaz ticarət və iqtisadiyat haqqında dakladlar dinlenildi.

II-nci seksiya Bakuli proffesur Gubaydullin tahti riyasetində çalışdı və şu kibi dakladlar dinlendi: prof Dityakin “Lenin Noqtai Nazarından Şarqnı Tarixi”, Duvrofski ve Gorban “Eski Devirlerde Ukraina ile Qırım'ın Tarihi Münasebetleri”, Aqçoqraqlı “Xmelniçki'nin 1948-49'da Qırımlılar ile Birlikde Polşaa Üzerine Seferi”, Gruni “Murad II'nci Zamanında Türkiyə'de Qara Yazıcı İsyanı”, Petrün “Çarizm Zamanında Noǵazların Vaz'ıyeti”, Suxof “İbni Batuta'ya və Cihannüma'ya Köre Hindiya və Kitay'ın İqtisadiy Halları” və ǵayrı.

III-nci seksiyada akademik Samoylaviç “1929 Senesi Qabardin-Balqarğa İlmiy Seyehat”ı, Fedorofski “Ukrayna'da Xazar Medeniyeti”, Nosof “Qırım Tatarlarının Antropologiya Noqtai Nazarından Tenqit”, Zummer “Türklerde Sanayi Nefise” və

³⁰³ O. Aqçoqraqlı, “Xarkof'da II-nci Ukraina Şarqcılar Siyezdı”, *İleri*, XVIII/53 (Noyabr, 1929), s. 17-18.

ğayrılar.

IV-nci seksiya Kolokolof “Kitay Yazısı Haqqında”, Paşkof “Kitayda İnqılabin edebiyata Te’siri”, Zifeld “Yafetologiya Noqtai Nazarından Ural-Altay Dilləri (bu daklad büyük nünaqşalarğa sebeb oldı)” Gavrilenko “Mariupol Rumlarının Tarixi, Spirdonof “Mariopol Rumlarının Dili” ğayrılar.

İşbu dakladlar esnası tarix seksiyası a’zaları Xarkof muzehanesi tarafından Xarkof yaqınlarında yapılmaqda olan Donetsk-gorodişçe raskopkalarına vardır, bunda Professur Fedorovski -bu yerlerde XI-ci asırlarda bu yerlerde Slavyanlar ile Qıpçaq Türklernin çarpışdığ haqqında tarixi ma’lumat verdi.

Assotsiatsiya a’zası Professur Zummer tarafından siyezd münasebetile Şarq nefis san’atlarına dair bir sergi (vistafka) tertib olındı.

Ukraina Şarq Assotsiatsiyası yanında bir de Şarq dilləri öğreten kurslar bulunmaqdadır. Bunda Türk, Farsı, Arab, Kitay, Japon dilləri keçilmekdedir. Bu kursların talebelerni siyezd münasebetile *Şarqşinas* adında bir divar gazetası çıqardılar. Bu gazetada meqaleler Ukraina ve Şarq dillerinde edi.

Assotsiatsiya gendisinin naşiri efkarı olmaq üzre Ukrayna dilinde *Svidni-svid* yani *Şarq Alemi* adında aylıq bir mecmu’a neş etmekdedir.

Siyezd noyabrin 5-ci küni aqşem qapalı i’lan edildi ve şu gice “Tış Memleketler ile Medeni Bağ” cem’iyeti binasında bütün vekillere ziyafet ve konsert verildi. Bu konsertde bukün de Baku koservatoryasında oqumaqda olan Qırımlı yaş kompozitor Hasan Refatof Şarq muzİKası haqqında ma’lumat verdikdne sonra birqaç Qırım ve Azerbaijan havaları çalıb kösterdi.

O. Aqçoqraqlı

KOLXOZ AQINTISI³⁰⁴

“Şimdiki vaxıtda ayrı, şahsiy ufaq köy xazaystvasını birleşdirib büyük kollektiv xazaystva meydana ketirüv fırqanın köyde esas mes’elesi olmalıdır”

XV-nci Fırqa Siyezdi qararı

XV-nci fırqa siyezdinin çıxaran bu qararı boş laf olıb ketmedi: bu qararı fırqa işçi sınıfı ve emekdar köyilerinin yardımı ile alıb barmaqda. Köy emekdar kitlesi de bu qararı anlayaraq şimdi onı ameliy olaraq tatbiq etmekteler.

Memleketi industrialaşdıruv yeni texnika bazası üstinde kolxozlar ve savxozlar meydana ketirüv, kont raktatsiya işini genişletüv sosializm quruvçılığının mühim vazifeleridir. Partiya bu işi şimdi muvaffaqiyetle alıb varmaqdadır. Mesela: 27 senesi bir oktabrde Qırım’da 423 kolxoz olsa, 28 senesi 986’ğa, 29 senesi bir oktabirde ise 1254 kolxoza çıqdı ki bu ise bütün Qırım köy xazaystvasının 18 fayız kolxozlar demektir. Kolxozlarda 17,300 xane kire. Bunda şunu da qayd etmeli ki şimdiki kolxozlar ufaq karlıki kolxozlar olmayıb büyük kolxozlardır.

Kolxoz yapıcılığının artmasına yaqında keçken “Kollektifleşdirüv Haftası” pek büyük yardım etdi: yalnız oktabr ayı içerisinde 219 kolxoz teşkil olındı, 100 dane ufaq arteller kolxoz ustavına keçdi ve 40 köy öz xazaystvasını kollektiv suretde alıb varmağa başladılar. Mından açıq körüle ki kolxoz yapıcılığı arta ve bütün bir köykustlar bir kolxoza keçer ve hatta bir rayon bile (Közleve rayonu) bütün “rayon kolxoza” çevirilmek üzredir. Bundan açıq körüle ki fırqanın kolxoz yapıcılığı ve karlık kolxozlardan, büyük kolxoza keçüv tedbirleri hayatqa tatbiq olunmaqda. Bunun ile kolxozları büyükleşdiruv işi daha yeterlik degil. Bizde 7-5-10 a’zal kolxozlar çoq. Bu kolxozlar ise işi keregi kibi köçüremeceklerinden, onları büyültmek ve ileride kolxoz teşkil eterken, büyük kolxozlar teşkil etmege yol tutmalı. Şimdi Qırım’da alınıb barılmaqda olğan topraq reforması kolxoz yapıcılığı işine büyük imkan doğurduğundan, buna da ayrı diqqat berilmeli ve topraq taqsimcilerinin bu vaziyeti esas bir vazife deb tanımalılar.

Kolxozların ictimaiy erkanını alıb baqacaq olsaq bunda usal bir hal köze çarpa. Kolxozlarda ırğatlar 4, fuqareler 68, orta hallılar 26 ve kulaklar 2 fayız teşkil eteler. Bu erkan bir tarafdən 68 fayız fuqareler oldığı elverişli olsa da, diger tarafdən ırğatların fayız 4 kulakların 2 olduğu xatiri sayılacaq hal degil. Kulak birçoq “tedbirler” ile orta hallı, hatta

³⁰⁴ A. Ozenbaşlı., “Kolxoz Aqıntısı”, *İleri*, IXX/54 (Noyabr, 1929), s. 1-2.

fuqare “emek” xazaystvasına çekilerek kolxozlara ve her şeye soqulmaq imkanını tapdığından kolxozları temizlev yapqanda eki fayızdan daha ziyade olğanı da belli olabilir. Mesela: Kefe rayonu içki raktor kollonnasında kulakların fayızı 12-13 olduğu meydanğa çıqdı. Zaxire hazırlavı vaqtında 39 kolxozın artqaç zaxirelerini xususilerge satdığıle, o kolxozlarda kulak tolğanını köz ögine alsaq bunlar hepsi kulakların fayızı 2’den artqaç olğanını köstere. Kulakların kolxozlar da olmasile, onda sınıfi küreş kerginleşe, kulaklar bozğınçlıq işini alıb baralar, istihsal quvvetinin umumileşmesine, bölünmez kapital ve çeşit fondlar teşkil etüvge qarşı küreşeler.

Fuqareler ba’zı yerlerde güzel teşkilatlanıb olmağandan bu küreşe keregi cevap veramay, neticede ba’zı kolxozlar dağıla. Bunlar ise ba’zı, bizim nazarımızdan qaçqan vaqıtlarda ola. Kolxozları yaxşı bir temizlevden keçirerek onda olğan bütün kulakları ve huquqsızları çıxarıb atmalı. İleride kulakları kolxoza almamalı. Kolxolarda ekin yeri artmaqdadır. 29 senesi ekin yeri 3000 hektara çıqaraq 150 fayız artdı. Küzlük saçuv kompanyasında ekin yeri 134 fayız ösmeye qararlaşıdırıldı ise de kolxozların sür’atle ösmeleri bu fayızde ozub keçdi: bütün bunlar fırqanın kolxoz hareketinde alıb barğan yolının doğru olıb, sağ meyilin “köy xazaystvası geriley” teoriyasının yanlış olduğunu köstere.

Mahsul

Keçen sene zaxire kolxolarının umumiy keliri 239 sentner olsa, bu sene 804 bin sentnerge çıqqanını köremiz ki bu umumiy kelirin 247 fayız arttığını köstere. Bu ise kollektif xazaystvasının nasıl büyük ehemmiyeti olduğunu açıq köstere. Nazik kultura mahsulı umumiy keliri 8 fayız ösüb 116,3 bin tsentnerge çıqıb tovarnostı 13 fayız köterildi. Bizler kollektif xazaystvalarının mahsul bereketi çoq artdı ise de, daha yeterlik degil. Sebebleri ise kolxozların ufaq olması, maşinalardan keregi fayda koramadıqları, ağranom yardımını yeterlik olmadığı ve medeniy xazaystva alınıb barılmadığındadır. Bunları yoq etmege çalışılması kerek. Bu doğruı topraq hall etüvın yaxşılaşdırmaq, xazaystvanı mutexassılaşdırmaqnı yaxşı işlev, temiz urluq saçmaq kerek. Bunun ile toprağı kubrelev ve zararlı hayvanlar ile küreşmek. İleride kolxozları büyültüv işi de esas olıb turmalı.

Kolxoz yapıcılığında hayvancılıq işi zaif bir yeri tuta. O diger xazaystvalardan geri qala. 28 senesi kolxozlarda 7200 at olub, 2000 umumileşdirilmiş edi. Bu sene 14100

at olub 5100 danesi umumiyleştirilmiştir. Kolxozlarda buynuzlu hayvan 11,9 bingə və qoy 29000 bingə çıqdı. Hayvancılıq mə'sələsində ən zəif nöqtə isə o da zəif umumiyleştirildiği və Qırım kolxoz sayuzın şimdige qədər ən ziyadə toprakcılıq kolxozi təşkil etüv mizacı (astroyniyesi) oldığıdır. İleride kolxozlarda olğan hayvanları umumiyleştirmək, kolxozlarda hayvanları kontraktatsiya yapmaq, cinsi tabunlar meydanağa kətmək və kolxoz təşkil etərəkən hayvancılıq artdırılmasını da közdə tutmalı.

Çəkici quvvət

Kolxoz hərəketində çəkici quvvətin böyük əhmiyyəti bər. Keçən sənə kolxozlarda 282 traktor olsa şimdi 392'gə çıqdı. Canlı çəkici quvvət (at, ögüz) 40 faizdən 33'kə tüşdi. Birçox traktorlar ta'mirgə muhtac olub onlar da osal ta'mir olına. 30 sənəsi 25 faiz traktorın işdən çıxarılması kərə. Şunu da qayd itməli ki traktor və digər maşinalardan kərəgi kibi fayalanmay. İleride traktorlardan nizam mücibə faydalanılması içün kuxtlara bağlanmaq kərə. Traktor artdırılmalı. Ta'mir işi yolına qoyulmalı.

Maşınalaşdıruv

Traktor və çeşid xazaystva kərəkləri artdırılması kərək oldığı kibi onlar ilə çatışabilecek mutexasıslər yetişdirmək kərək. Şimdi kuxtlarda 56 degirmən, 25 kuzna, 44 şarab padvalı, 5 penir çıxaran zavod və 16 çeşid sənayi ocaqları bər. Bu yəterlik degil. Köy xazaystvasını yanı medeniy bir usul ilə alıb bəraraq çıxarılan məhsulı yerində hall etmək kərək olduğından köy xazaystvasını daha maşınalaşdırmaq işi ögümüzə çıqmaqdadır. 29 sənəsi köy xazaystvasını daha maşınalaşdırmaq kolxozlara 1839 bin ruble kredit bərildi. Keçən sənə isə 1080 bin ruble verilgen edi. Bu ösüm yənə az olub kolxoz ösümünü qaplab almay. İleride plan sisteminde iş alıb bərğan kolxozlara bərilmelidir.

Nə kibi eksikliklər bər

Birinci və əsas eksiklik o da şu ki bizdə köy komsomol və kommunistlərin bə'zılarının kolxoza kirmədikləri və bə'zi yerlərdə bu işə ayaq çaldıqlarıdır. Qoz fırqa yaceykası "kolxoza kirüv işinə toqtab turmaq" qərarını çıxara ki böylə qərarlə bir tərəfdən kolxozlaşdıruvğa kərək fiyatı kəsməmək olsa, digər tərəfdən sağ meylgə yol bərməkdir. Köydə bə'zi komsomol fırqalılar təşviqat alıb bəralar, lakin özləri kirmeylər. Bu hədiseni çox yerdə körmək mümkün.

Koxozlarda bölünmez kapital, sigorta, medeniy yarıqlandıruv, a'zalıq fondlar, toplav işi ğayet zaifdir. Pek çoq kolxozlarda bunlar olmayıb kelen keliri bütünile pay eteler. Bunları ayırmaq ise mutlaqa kerek. Kolxozlar bütün kereklerini hukumet boynına asmay, özleri, özlerinin ihtiyaclarını te'min etmege çalışmalılar. Bir taqımında kolxozların yolbaşcılıq ve yarıqlandıruv işler zaifdir. Köyde ehaliy cahil olduğından onlara daimi ve güzel yolbaşcılıq kerek ola. Emek haqqı mes'elesi de kolxozlarda pek qarışiq. Onlar da mutexassis, ketegorya yoq, yalnız er, qadın ayrılı. Bir qadın isterse 5 erkek qadar çalışsın ona erkek norması verilmey, böyle uyğunsızları yoq eterek emek ketegoryaları qurulmalı ve qadınlar da erkeklerle bir haq almalıdırlar. Kolxozlarda emek işi yolına qoyulmalı ve medeni emek ile çalışdırılmalıdır. Kolxozlarda agronom yolbaşılığı artdırılmalı.

Kolxoz yapıcılığı xususında ileride çoq vazifeler tura. 29-30'ncı senesi Qırım'da köy xazaystvası 12 fayız kollektifleşdirilecek. Bunun ile 30 senesi sonunda Qırım köy xazaystvasının 3'de biri kolxoz olacaq. İleride kolxozlaşdıruv, birleşdirüv yolu ile alınıb barılaraq bütün köy ve rayonlar kollektif xazaystvalara çevirilmelidir. 29-30 senesi 145 yanı artel, 153 birlikde çalışuv şirketleri ve 150 ufaq birlikleri kolxoz ustavına keçirmek ve 51 kommuna teşkil etmek qararlaştırıla. Şimdi kollektifleşdirüv işi öyle bir halğa keçdi ki şimdi bütün raoyın kollektifleşdmrek kün tertibinde tura. Kelir sene ekin yeri 3000 hektardan 253 bin hektara çıqıb, umumiy mahsul 148 fayız ösecek. At hayvanı 14,100'den 22 binge, muynuzlı hayvan 15 binden 48 binge, qoy 80 binge çıqıb bunun 80 fayızını umumiyleşdirilecekdir. Bütün bunlar bizim son derece diqqatımızı artdırmamızı istey: planın hayatqa tatbiq olunması için bütünfirqa ve savet teşkilatlarının son derece diqqatlı çalışuvlarını istey. Ülke fırqa komitesi qararı mücibi Közlev rayonu bütün kolxozlaşdırıla. Şimdi bunun için çalışıla ve şimdi Közlev rayonında kollektifleşdiruv işi sür'atle ketmek de. Yalnız bir "Kollektifleşdirüv" Haftası'nda 76 yanı kolxoz teşkil olındı. Köy yanı sistemağa keçe, onda sosyalist unsurları arta. XV-nci fırqa siyezdi qararları tatbiq oluna, sağ meyil teoryalarının bu ösüm ile yanılış olduğu açıq tasdiq olına.

A. Özenbaşlı

EDEBİY TİLİMİZİN İNKİŞAFI HAQQINDA³⁰⁵

Her devirnin hakim sınıfı, edebiyat ve matbu'atnı öz qolı, öz qanatı astına sığındırıb onınıy ya'niy edebiyat ve edebi tilnin şekliy, mündericeviy ve mefkürevi yaqlarında büyük denişmeler doğmasına sebeci ola kelgendirler. Her qaysı bir millet veya memleketde tillernin doğması, yavaş yavaş ösmesi ve yaxud ölmege mahkum olması, hiçbir vaqıt siyasiy, iqtisadiy ve ictimaiy amillernin te'sirinden qurtulamağan, ya'ni şu devirdeki xazaystva usullarına, siyasiy, iqtisadiy ve ictimaiy şartlarğa köre tiller, ilerilegen ösken, ya da büsbütün ortalıqdan ğayıb olıb ketkendirler. Bu, inkar olunamaz bir haqiqat ve faktdır.

Çoq uzaqlarğa ketmege hacet yoq, çar devrinde mahkum, mazlum xalqlarğa qarşı kullanılğan türlü tazyıqlar, Ruslaşdırma siyaseti şu devirnin hakim sınıfı sayılğan kapitalist, pomeşçik, mırza, molla, papas ve ilax unsurlar emekdar massanın anlayacağı sade edebi bir tilin ösmesine her zaman balta urub keldiler. Din perdesi altında “muqaddes” Müsülmanlıq bayrağı tübünde, Tatarcaman hiç de münasebeti olmağan Arabça yazılar, du'alarle baş kütdiler. Faqat en meraqılısı şu yeridir ki aytıb keçdigimiz mırza ve mollaların yolbaşçı soyları öz balacıqlarını Rus mekteblerine ya da Stambul, Mısır kibi merkezlerge çibermekni unutmadılar. Çoqlıqnı teşkil etken fûqare köylüler, hiçbir şey körmez ve öğrenmez ediler.

Mına, böyle bir vaz'iyetde bulınğan Qırım köylüsü, mazelli tabaqası, ne Gasprinski'nin *Tercüman*'ından ne de (1905) qıbırdanmalarından faydalanmadı ve faydalanamazdı da. Ba'zı arqadaşlar, Qırım Tatar edebiyatı, Gasprinski'den başlab 905, Fevral İnkılabı, nihayet “Oktabır İnkılabı” adlandırıp bayağı bir müvaffaqiyet köstermege çalışsalar da biz eger de şu keçken devir yazılarına Savet közligile baqub, terazige qoysaq, o devirde yetişken yazıcı, yaki istidatlı tiplerin belgili bir yol ve istiqamet alamağanlarını, onların yazılarında gizli de olsa proletar mefküresini terennün etken bir qayd, bir satır da köremezmi. Şamil Toqtarğazi'da, Çergeyef'de ve başqalarında bu küngi ideolgiyağa uyğun ne var? Onlarnın yazılarındaki şekil ve mündericeviy formalarını analizden keçirsek qurı, sxolastik bir şeyden başqa şey körmek mümkün mi?

Oktabır İnkılabı, proletar sınıfının interesini qorçalağan tili, üslûbi, şekli ve

³⁰⁵ N. Zevri., “Edebiy Tilimiznin İnkışafı Haqqında”, *İleri*, IXX/54 (Noyabr, 1929), s. 6-8.

mündericeviy yaqlarından massağa yaqın bir til ve edebiyatnı türtib çıqardı. Bu kün künden ileriley, öse ve tamırlaşa. Te'essüfle aytmak kerekdir ki Qırım Tatar edebiy tilinin inkişafı oğrındaki meyl (uklon) ve istiqamet, kerek matbuat ve kerekse basılğan kitablardan massağa yaqın bir edebi tilnin ilerilev sızıqları bilxassa bizim Qırım'da pek keçigib ortalığa qoyıldı.

Çünke buna sebeb objektif sebebler, Veli İbraimofşçına edi. Lakin bugün artıq perdeler, manialar köterildi. Bu mes'eleni qat'ıy olaraq çezmek, onı ömürge keçirmek kerek. Daha yaqınlarda olub keçken “Bütün Qırım II-ci İlmiy Arfografiya Konferensiyası” bu mes'eleni pek haqlı olaraq ortalığa qoydı. Şay bolsa da bu xususda münacaşa açmaqı pek faydalı belleyim.

Bu künde, edebiy tilimiznin massağa daha yaqın olır içün daha qolaylı anlaşılmısı içün fikrimizce şu noqtalarğa diqqat lazımdır:

Uklon ve şive meselesinde konferensiya qararlarını hayata keçirmek ve tilimiznin ilerilev sızığını beynelmilel aqıntığa doğrı burmaq lazımdır. Konferensiya, afroğrafiya imla mes'lesinde “fonetika” prinsipini qabul etse de, ba'zı bir hallarda “şekliy” esaslarğa uydırıp cantaymalar, qaçırmalarğa yol açdı. Mana köre her sözün yazılışında yalnız “fonetik” esasını qabul etmelimiz.

Bu künki yazılar henüz pek qarışıq ve çubarlı bir haldadırlar. Qaysı bir gazeta ve jurnalnı aynı nomerasında bir maqale şivece üslübce ne qadar uyğun, açıq ve qısqa cümleler ile tizilgen bolsa, ikinci sahifesindeki başqa bir maqalede bunun aksini köremiz.

Bu, tercime etilgen kitablarda, közge daha açıq çarpa. Çünki bizdeki qalem ehellerinin yetiştirgen çoqraq ve mühitda pek türlice ve çubarlıdır. Daha doğrı Arabçılıq, medrese terbiyesi, tar milletçilik, Pantürkizm, yaki Panislamizm qoqları şimdige qadar edebiyatqa öz te'sirini yapdı, keskin tırnağını batırıp belli ızları qaldırdı. Halbuki tilimiznin kenişlemesi yolında böyle bir cantaymalar Stambul Türkçesi, ba'zı bir arqadaşların da'va etkenleri tarzında “Şarqdaki cınısdaşlarımıznı” şive ve edebiyatlalarına yaqınlaşuv kibi tecrube ve tüşünceler Qırım emekdar kitleleri, oquyıcı yaşlıq içün faydalı bir meyl olamaz.

Çünki bundan birtaqım vaqıtlar evvel pek moda sayılğan Arab, Fars terminleri yerine tilimizge bugün yeni yeni sözler, beynelmilel terminler kelib kirmekte ve sanayı'nın ösmesi, maşınalaşması, köy xazaystvasının yeni usullarğa çevirilmesi,

kellektifleşüv, kolxozcılıq ve industriyalaşmanın neticesinde tilimize gonilli olaraq Tatar emekdar massasının istegile, Rusça vastasile birçoq terminler kirmekdedir.

İşte bu noqtadan mühakeme etkende “temiz Tatarca” lozunğı çul tutmaz, özliginden irib ğayıb olub keter. Bügünde biz çoq yeni sözlerge rast kelemiz ki onların “temiz Tatarcalarını” qıdırıb oturmaq boş boşına vaqıt kebirmekden başka bir şeyge yaramaz. Mesela: “Qızıl aboz, kulak, kadro, kantraktatsiya, komsomol, reforma, temp, xazaystva” ve daha birçoq sözler ki bu sözlerni ister temiz Tatarcağa çevirüv isterse Arabiy qarşılıqlarını tapsaq bile massa tarafından benimsenmezler. Halbuki, ömrinde qolına qalem tutmağan, kitab körmegen emekdar köy aqayları, ırğatlar, fuqare grupları, yoqarıdaki sözlerni ayılğanıman şu arada anlaylar. Demek ki tilimiznin ilerilemesi, edebiyatnın massa arasında tezlikle cayraması xususında bizim tutacağımız yol: hiçbir şübhesiz Qırım’nın “Orta Yolaq” denilib de çoqlıq tarafından kullanılğan şiveni esas tutıb, beynelmilel aqıntığa ketmek, yeni söz terminologiya alavda Rus tilini vasta edinmek olacaqdır. Mahaallecilik külünicli suretde yapılacaq, icadcılıq, uydırmacılıq bizge hiçbir şey vermecegi kibi, artıq eskirgen sasığan Arab lüğatları da massa tarafından alqışlanmaz ve benimsemezler. Bunı bizge yaşayış açıq olaraq kösterdi. Şuralar devrinde yetişken en yaş qalemler sağlam ideyalı müsteid emekdar münevverler, yaş proletar yazıcıları birliği qanatı altına toplanmalı, Qırım emekdarlarını kommunist fırqasının ve Şuralar hükümetinin, sosyalizm qurucılığı ve medeni inqılab işlerinde yarıqlandıruvda birer yetekçi ve mayaq hızmetini körmelidirler.

Çünkü edebi tilnin inkişafı ve bedi’iy edebiyat, Leninizm temli üzerine qurulıb, onın bütün içki ve tışqı şekiller, ideologiya ve mündericesile beslenmelidir. Yazılarımızda yalnız bir kısım intelligentsiyanı tüşünmemelimiz. Edebi tilimiznin ilerilevi doğrısında yapılacaq iş usulları, bütün tedbirler her cehetden türlenib denişilmeli, medeni inqılab frontında kollektif çalışıb neticeli işler doğurmalıdır. Oquvğa suvsab oturğan binlerde işçi ve ırğatların bilgi sevyelerini hiçbir vaqıt xatırdan çıqarmamalıdır. Eger bu oğurda biz dissiplina, mes’uliyet olmasa, eski yanlışlıqlarının bullaşıq ızları tez tez silinmez.

Men son olaraq, bu yerde öz yanlışlıqlarımını bir daha açıq olaraq i’tiraf etme: 1927 senesi küzine qadar, yeni elifbege qarşı ve tilimiznin inkişafı doğrısındaki baqışında beynelmilel aqıntığa qarşı edi. Ve sosyalizm qurucılığı devrinde yapılacaq tedbirler pek çabuk bir tempu istedigini taqdir etem. İşte men medeni frontda, kultura qurucılığı

devrinde yapılcıq tedbirler pek çabuk bir tempu istegini taqdir etem. İşte, men medeni frontda kultura qurucılığı devrinde öz fikrimin mefkureviy bir yanlıslıq, yükselmek ve ösmek devrinde “öğüz arabası” ile ketüv olğanını anlata ve bizge artıq edebiy tilimizin ilerilev sızığını beynelmilel pencerege doğru aylandırmaq zamanı çoqdan kelib yetdi deyim.

Edebiy yaradıcılıq sahasında kündekik işlerimizde aytacağımız, yaki yazacağımız fikirlernin túb çizgileri, emekdarlar qarşısında apaçıq olaraq kösterilmelidir. Ve tilimiz emekdar massasına yaqın olmalı.

N. Zevri

FIRQA BU CEPHEDE DE ĞALİB KELDİ³⁰⁶

Artık bizler zaxire hazırlavının siyasiy yekünini yapmamız kerek. XV-nci fırqa siyezdi ve XVI-ncı fırqa konferensiyası dağınıq ve texnikiy artda qalğan köy xazaystvasını kötrmek sosyalist esasları üstinde birleşdirmek için açıq bolşevikce analiz yaparaq ameliy yollar kösterdi. Fırqa ve işçi sınıfının siyaseti köyde kapitalist esaslarına hücum ve köy xazaystvasını sotsiyalist relsi üzerine koterüv işi sağ apporunistlerin söylegenlerinin yanlış olğanını bizge köstermekdedir.

Sağ meylciler kulaqğa olğan qattı tazyıqnın zayıflatılmasını teklif etdiler. Onlar sınıfı küreşnin sotsiyalist yapıcılığı artqan sayın kerginleşdigni inkar etdiler. Onlar köy xazaystvasını artqa doğru kete dediler. Zaxire hazırlav yekünü sağ apporunist meylcilerinin mefküresini keregi kibi yanlış olduğunu ve zaxire hazırlav vaqtındaki kerginleşken sınıfı küreş, küreş söne degen fikirlernin yanlış olduğunu güzelce kösterdi. Kulaq ve savet hükümetine aks unsurlar fırqa ve hükümetnin her tedbirlerine qarşı çalışdılar. Aks unsurlar sotsiyalist yapıcılığı ilerilegen sayın, öz küreş usul ve formalarını denişdirerek küreşeler.

Sağ meylciler özlerinin teoriyalarında “savxoz ve kolxozlar yaqın yılda esas zaxire, kelir menba’ olamız” dediler. Onlarnın bu teoriyaları da yanlış olduğunu şunlar açıq köstermekdedirler: zaxire hazırlavında savxoz ve kolxozlar bütün Şuralar Birliği’nde 2,1 milyon tonna ya’ni 15 faiz, Qırım’daki kolxozlar ve savhozlar %26,7 berdiler. 29-30 senesi ise yarı mal zaxiresini savxoz ve kolxozlar berecekdir. Zaxire tresti 28-29 senesi 150 bin hektar ekin saçaraq 131 bin tonna zaxire berdi, 29-30 s. ise 819 bin tona zaxire berecekdir.

Kolxoz yapıcılığında o qadar büyük muvaffaqiyetke malik oldıq ki bizler böyle bir ösüvni tüşünmi edik. Beş yıllıq plan mücibi 32-33 senesi kolxozlarnın ekin yeri 22 faiz teşkil etecek edi, lakin bu süratlı ösüv, plannın bütünile ozıb keçdi. Bunun ile fırqanın umumiy yolu doğru olduğu ameliy olaraq körildi.

Ne qadar hazırlandı?

Bir dekabrde zaxire hazırlavının beş aylıq iş yekünini yaparken şunu köremiz: bütün Savet Birliği’nde bu sene 13,923 bin tonna zaxire hazırlandı. Qırım’da ise 10

³⁰⁶ A. Özenbaşlı., “Fırqa Bu Cebhede de Ğalib Keldi”, *İleri*, XX/55 (Dekabr, 1929), s. 1-2.

milyon pud zaxire hazırlandı. Ayrı rayonlarda zaxire hazırlavını baqacaq olsa şay hazırlandı: Qarasubazar rayonu 114, Aqmescid rayonu 101,7, Kefe 92, Kerç 91,3, Cankoy 80,3, Kezlev rayonu ise 69,3 fayız planını toldırdı. Eger buna Ğarniseviy toplavı qoşarsaq o vaqıt Qarasubazar rayonu 136, Kerç 108, Aqmescid 107, Kefe 98, Cankoy 86,3, Kezlev 73,5 fayız planı toldırdılar. Küzlük bereketi toplav pek zayıf ketdi. Bu ise ayrıca Kezlev, Cankoy ve Kefe rayonlarında çoq az toplandı.

Kulaq xazaystvaları plan mücibi 2700,000 püt zaxire berecekdiler. Lakin 2150,000 putı alındı.

Hazırlav nasıl keçdi?

Zaxire hazırlavında bütün fırqa, komsomol ve profsayuzlar, kooperatif, ictimayı teşkilatlar imtehan tutmaları kerek edi. Lakin bu vazifeyi birtaqım teşkilatlar keregi kibi yapamadılar. Köy şuraları birtaqım yerlerde bu işe ameliy olaraq vaqtında kırışamadılar, planları yoq edi. Bu kampanyada birtaqım savet reisleri, katiblerinin passif iştrakleri birtaqım köy savetlerin, şimdiki vaz'iyet ve çalışuvları fırqa ve hükümetlerin qoyğan vazifelerini keregi kibi tatbiq etmege iqtidarları olmadıgını kösterdi.

Etmek hazırlav işinde Kezlev rayonu bütün rayonlardan geri qalğan bir rayondır. Ba'zı rayonlarda işnin zayıf ketkenini baqarsaq esas sebebi olaraq onlarda fuqare, orta hallılar arasında kitlevi işnin zayıf olmasındadır. Birtaqım rayonlarda fuqare gruppaları zaif çalışdılar. Bunun zayıf oldığı ise işke ayaq çala.

Fırqa ve komsomol teşkilatı bu meselede esas olaraq imtihan tutdılar. Yalnız ba'zı fırqa yaceykaları sağ meyil mefküresine qapılaraq kulaqqa kerek hücumı yapmak, onun artqaç zaxiresini bütünile almaq ona iqtisadi baykot i'lat etmek kibi işleri yapamadılar. Kommunist adını taşıb da özi kulaq quyruğı tutqanlar da oldı. Bunun için 13 fırqalı fırqadan çıkarıldı, 8 işden, 18 fırqalığa ise ta'zir berildi.

Komsomollar arasında bu kampanyağa fiyat kesmegenler oldı. Taşlı dayır ve Azzek'de komsomollardan birtaqımları zaxire hazırlavğa qarşı çıqdılar. Ba'zı komsomollar öz zaxirelerini bazarlara çıkardılar. Komsomol teşkilatlarından bu kampanyada 100'den çoq komsomol çıkarıldı. Birtaqım yaceykalar dağıtıldı. Zaxire hazırlavına ba'zı kolxozlar da zarar etdiler. 30 kolxoz öz artqaç zaxiresini bazara çıkardılar. Böyle yalancı kolxozlarğa qarşı kerek tedbirler körildi.

Zaxire hazırlavına hazırlıq işi zayıf keçdi. Kontrol raqam xanelere keç alınıb

varıldı. Harman yapuv işi keç bitdi. Bunlar hepsi hazırlavğa zarar etdiler.

Sınfı düşman çalışa

Sınfı küreş keregi kibi kerginleşerek kulaq açıq, açıqqa qarşı küreşdi, onlar hatta terrorcılıq usulını bile qabul etib çalışdılar. Züye'de 30 kulaq zaxire hazırlavına qarşı baykot i'lan etdi. Komsomolnı öldirdiler. Aleksandrofka'da kulaqlar bütün köyi öz te'sirleri astına aldıklarından, onda fırqa ve hükümetin tedbirine ayaq çaldılar. Zaxire hazırlığı sınıfı küreşin kerginleşken bir vaqtında keçdi. Kulaq çeşit forma ve usullarla qarşı çalışdı. Kulaqlar dincileri bu oğırda mobilize etdiler. Lakin köyde fuqare orta hallı kitlesi kulaqlarının bu qarşı çıqışına cevap berdiler. Kulaqlarının çıqışları pek çoq yerlerde urılıb yaqıldı.

Biz ise bizge işci sınıfile emekdar köylilernin sayuzının daha ziyade qavileşdigini köstermekdedir.

Yekün

Zaxire hazırlavına yekün yaparken başda zaxire meselesinde fırqanın doğru yol tutqanını ve zaxire küçligi tübinden çıqdığımızı ve sağ meyilcilerin tutqan yollarının yanlış çıqdığını ayتماq kerek.

Andan sonra zaxire hazırlavı köyde teşkilatların işlerini de birçoq zayıf noqtalar olğanını ve fırqalı ve komsomolların siyasiy bilgileri artdırmaq kerek oldığını kösterdi. Şimdiden sonra köyde çalışuvnı daha ziyade genişletmek kitlevi işi daimi suretde alıb bararaq köylerde aktifler meydana ketirmeli. Irğat ve kolxozniklerden aktifleri fırqağa celb etmeli.

- 29-30 senesi zaxire hazırlavında bu seneki kibi keç degil de şimdi birinin yekünini yaparken digesine hazırlanmağa başlamalı.

- Bu sene özının güzel çalışuvı sayesinde güzel netice elde etken rayonların tecribesinden faydalanmalı. Bu zaxire hazırlavında birçoq muvaffaqiyetlere malik oldıq. Bizler bütün sayuz köleminde zaxire hazırlav planını köy emekdarlarına zapas qaldırıp %100 toldırdıq. Köy emekdarlarının siyasiy anı köterildi. Sağ meyilcilerin fikirleri yanlış oldığı hayatda tasdıq olındı.

Bu sene yekünini yaparken, ileride kolxoz ve savxozların artmasına baharlik saçuv planının %100 tolmasına hatta artıb keçmesine çalışmamız ve köy xazaystvasını maşınalaşdırmamız kerek. Fırqa bu işleri de emekdar kütlelerinin aktif iştirakile

muvaffakiyetle hayata tatbîq etecektir.

A. Özenbaşı

ÇOBANZADE’NİN MEKTÜBİ MÜNASEBETİLE³⁰⁷

1929 senesi 10 numaralı *İleri* jurnalında Professor Çobanzade’nin eserlerinde plagiatlıq “edebiy xırsızlıq” ve savetlerge qarşı aks çıqışlar barlığını tasdiq etken meqalenin ortaya çıqması, Çobanzade’nin kendi adile adlanması, ya’ni onun açıq suretde burjua milletcisi olduğunu söylegen *Krasni Kırım* gazetasındaki Ruj arqadaşının maqalesi ve bunlarğa ilave olaraq, burjua milletciligine qarşı, ikinci imla konferensiyası yüzinde Tatar emekdar intelegentsiyası tarafından onlarğa qarşı birlikli qattı cevap, Çobanzade’ni meydanğa kelgen vaz’iyet üzerinde tüşündürmege mecbur etdiler.

Her halde bu “tevbenin” esas sebebi büsbütün yuqarıda söylenilgenlerde degi. Keçirmekde oldığımız xazaystvamızdaki sosialist sektorının istihsal küçünü ve memleketimizdeki sosialist münasebetlerini artdırmaq ve genişletmek tarafına olğan ictimaiy ve iqtisadiy ıntıluvlar toqtamadan burjua idealogiyasının temelini sarsa ve bununle beraber ölmekde olğan sınıfının ayrı vekillerinde bankrotlıq ve ruhi qırılmalar doğıra. Hal hazırda proletariyat emekdar köyli ve emekdar intelegentsiyasının yardımını ile kapitalizm elementlerine öyle küçli hücum yapmaqda ki henüz proletariyat ile burjuaziya ortasında sallanmaqda olğan Tatar ufaq burjua intelentsiyasının büyük bir kısmı proletariyatqa olğan münasebetini daha ziyade qat’iyetle ta’yin etmege başlay ve bunun da büyük bir mıqdarı proletariyat tarafına keçer.

Sosializm yapıcılığının böyle qızgın inkişafı protsesi ve sınıfiy quvvetlernin turmadan proletariyat faydasına gruppalanmaları, Tatar burjuaziya ve onun intelegentsiyasının artıda qalğan Tatar köyli tabaqası ve ufaq burjua intelegentsiyası üzerine olğan te’sirini dağıtmaqdadır. Bütün sahalarda büyük bir ösuv ve qavi suretde cayramaqda olğan yapıcılıq daha ziyade büyük bir qanaat ile artıq küreşnin ğayesizligini ve artıq ileride de gizlenmekde ma’na olmağanını isbat etmekdedir. Böyle bir vaz’iyetde burjua intelegentsiyasının ziyade namuslı ve uzaq körici kısmı kendi “yalnız”lığını hiss etmege başlay ve bundan qurtılmaq için yollar aray, yol ise bir proletariyat ile birlikde namuslıca çalışmaq. Onlar hem öyle yapmaqdadırlar. Faqat köy kulakları ve şeker burjuaziyası ile daha sıqı suretde bağı kapitalizm idaresinni yanından ayaqqa basmasına daha ümidini ğayıb etmegen ikinci bir kısmı proletariyat tarafından kapitalizm

³⁰⁷ Cemil Buzlı., “Çobanzade’nin Mektübi Münasebetile”, *İleri*, XX/55 (Dekabr, 1929), s. 2-4.

elementlerine yapılmaqda olğan tecavuz ile daha ziyade açuvman savet hukumetine qarşı küreşke tutınalar. Bunun içün de onlar bütün vastalarını zararlardan başlab “tevbe” çıqışlarına ya’ni muvaqqaten geri çekilüv kibi bütün usullarını kullanmaqdadırlar. Emekdarlar da istismarcı elementlennen münasebetini haqiqaten kesüv te’siri bıraqaabilecek tevbenen aynı zamanda her ihtimalğa qarşı kendi buzıcı işini inkişaf etdirebilmek içün üsti örtüli yolçılar bıraqalar.

Professor Çobanzade de böyle yapa. Ekinci imla konferensiyasındaki “tevbesinden” sonra o “dostlarından” birine “Astrupat etmege bilmek kerek” diy, aynı zamanda yuqarıda kösterilen mektübünde şöyle diy: “men fuqarenin xazaystvası nasıl köterilgenini ve muxtelf siyasiy yarıqlandıruv ocaqları ve mektebler ağının nasıl öskenini öz közimnen kördim” burada Çobanzade mektübünün sonına qadar meselenin en esas ve en mühim yeri xususında bir söz bile olsun aytmay. Çobanzade kommunist partiyasının röli ve sosiyalist yapıcılığı xususında maxsus süküt etib keçe. Bu “ufaq tüfekler” uzaq kerici professor noqtay nazarından haqiqaten “ufaq tüfek” sayılğan meseleler xususında hiçbir söz bile aytmay.

Onın milliy fırqadan “ayrılıvı” haqqında birqaç söz

Çobanzade’nin milliy fırqadan 1924 senesi ayrılğanına Qırım emekdarları tab o qadar ansız degiller ki inansınlar. Onın kendi ta’birile aytqanda kulaqlarının ve prikazçıklarının “zavallı arteli”nin ya’ni milliy fırqanın bütün smenavex manevları bizge çoq güzel anlaşılgandır. Biz o artelnin zavallılığına inanmaymız, çünki Veli İbrahimofşcina devrinde onlar hiçbir türlü zavallılıq hiss etmediler. Buna şübhe haqlı olmaq içün bizim elimizde keregi qadar esaslar bar.

Biz Çobanzade’nin mektübünde bir samimiyetsizlik ve diplomatiklik çıqışı keremiz. Veli İbrahimofşcina’nın sonına qadar “kulaq prikazçıklarının zavallı artelinin” ve onun yolbaşçılarından biri olğan Çobanzade’nin nasıl bir rol oynadığı pek çoqlarına ma’lumdur. O günahini gizlemege yer yoqdır, çünki o bu zavallı artelnin merkeziy komiteti a’zası edi.

1924 senesi “ayrılıv”ından sonra 1926 senesi şeyle şeyler yazdı: “İleri jurnalında, ileride yazacağımız fikirlerge basit ve sade bir başlanğıç olmasını istedigimiz bu satırlar şu sözlerle bitmelidir! Türk Tatar gençliği ileri. Falcılıqdan ilme, tesarrufdan teşkilata, erenlik ve azizlikden müsbet ve planlı işçilige doğru ileri” (Medeniy Yapıcılıqda Türk

Tatar İntelegentsiyasının Borçları, *İleri*, no:4, 1926 s.).

Bu şiar altında hangi tabaqa yaşlıqının gizli olduğunu pek güzel anlaymız. Bu Panturkizminin eski yırılarıdır ki bunu Çobanzade “ayırılmaz”dan evvelki senelerinde de yırlay edi. Çobanzade’nin “ayırıldıqdan” sonraki yazdıqlarından çoqdan çoq misaller ketirmek mümkün. Yalnız şu farkı var ki son devirde Çobanzade daha ziyade gizli faqat evvelki Çobanzade’nin rehberliği altındaki milliy fırqanın generalni yolu şimdiki Çobanzade için de esas bir yol olub qaldı.

Ğayri ixtiyari suretde “öz özine niçün umumge belli olğan faktlarını gizleyerek muhterem professor kenini qolaysız bir vaz’iyetde qaldıra?” degen süal bermege mecbur olasin.

Milliy fırqa rolinin üsti keregi qadar açıldı hatta pionerlerge bile anlaşılan bir vaqıtta Çobanzade bizge kelerek bilesiniz mi “milliy fırqanın yolu aks inqılab yoludur. Onın esası ruhaniler ve kulakların birliğindedir. Onlar için millet yalnız bu sınıflardır” diy.

Abduramanof ve Müslimof’ların prikazçikleri olğan “zavallı” artel Veli İbrahimofşçına’nın rehberi ve ilhamcısı edi, Professor Çobanzade ise bu “zavallı artelnin” yolbaşcısı ve rehberi edi. Bundan Veli İbrahimofşçına lağv etilene qadar Çobanzade’nin oynadığı roli ve onın “ayırılması” xususında olğan sözlerin saxte ve yalan olduğu siyasiy bilgisi az olğan adam için bile az çoq anlaşılır.

Laf arası “şirket” haqqında da birqaç söz

Çobanzade “şirket”ni milliy fırqanın iqtisadiy teşkilatıdır demesinde temamilen haqlı faqat bu teşkilatnı ta’yin etüvdeki doğrılığına baqmadan, daha pek çoq ayılacaq şeylerni aytmay qaldırdı. Hiç artdırmadan aytqanda, bu haydudlar teşkilatı tarafından açlıq seneleri bedava denilecek fiyatnen ve “kredit” usulinen birçoq köyli malları satılıb alındı sonunda birçoqlarına mal haqqı büsbütün berilmedi. “Şirket” ise bu talanğan malnın bir kısmını öz arası pay etdi, bir kısmını da Qırım’da milliy fırqanın ideyalarını dağıtmaq için propaganda işlerine ayırdı. Malları için para isteb onları rahatsızlağan köylileri “nezakatle kabinetke” çağırıp, dağdan tüşken haydudlar kibi köylilernin üstine atılaraq kötekleb ve nagannen tehdid eterek onların ağızlarını qapata ediler (bu da milliy fırqanın emekdar köylilernin ruhlarına “büyük milletcilik” duygusu aşlav usullarından biri olmalı). Bu suratle talanğan köylilernin mallarının paralarına ise bu sıcaq kampaniya yine

özlerinin, yolbaşlıqları altında ya'ni “kulaq prikazçiklerinin zavallı arteli” a'zaları tarafından qurılacaq müstaqil Qırım Tatar Cümhuriyeti içün qadeler kötere ediler. Çobanzade bu yerde de sonğı sırada degil edi. Onın içün ne qadar “qolaysız” olsa da o “şirket” idaresinin a'zası edi. Çobanzade eger daha ziyade açıq namuslı ve insaflı olğan olsa, bosağasına pek çoq köz yaşları tökken Tatar emekdar köylilerine şirketnin tarixını daha doğru daha mufassal olaraq söyler edi. Köylilerge Çobanzade'nin sayğılı ağzından ba'zı bir şeyler eşitmek her halde meraqlı olır edi.

Tatar ve diger milletler emekdarlarının nazar diqqatlarını celb içün Çobanzade'nin ilk baqışda samimiy köringen haqıqatda ise saxte ve yalancı mektübine bu ikinci anlatuvnı derc eterek o Veli İbrahimofşçına ve milliy fırqa “nezaketlerini” tecrube etkenler tarafından layıq olğan qimetini tapar ümidindemiz.

Buzlı

ÜLKE ÖĞRENÜV HAQQINDA³⁰⁸

Ülke öğrenüv bizde cansız bir halde ise de, ümumiyyətlə sosialist yapıcılığına ösen xazaystva və xalqın siyasiy və medeniyy seviyesinin köterilmesi bulunduğımız muhitnin yaşadığımız ülkeni öğrenmək ihtiyacını artırıra. Lakin yine de işlərin zəif olduğunu təəssüf ilə i'tiraf etməmiş icab ete.

Moskva, Leningrad və digər medeniyy şəhərlərdən hətta cəf həkumətlərdən kəlğen ilmiy xadimlərinin Qırım'nın arxeologiya tərəfinə mərəq bərək tədqiq tətəbbu' etdiklərini jurnallarda və gəzətalarda yazılğın məqələlərdən anlamaq mümkündür. Aynı zamanda Qırım'nın digər cəhətlərdən öğrenmək içün daha təşəbbüs olınmağın tərəfləri da bərdır ki onları bizlərgə mutlaqə öğrenmək lazım olduğı təbiatı ilə zəhirdir.

Və ələlxus siyasetən böyük əhəmiyyətə havi olğın istihsal qüvvətlərini və istihsal münasibətlərini sosialist şəkilləri üzərində qaviləşməsinə öğrenmək ən canlı mə'sələlərdəndir. Binaənaley ülke öğrenüv işini canlandırmaq mə'sələsi kün tertibində turgın mə'sələlərdən biri olmaq icab ete.

Ülke öğrenüv işinə əhəmiyyət bərək çalışqın oblastlarda onın işlərini birtəqim seksiyalərgə bölərək əməkdar yaşlığı, məhəlliy inteqentsiyanı bu işə cəlb etib onlardan istifadə etilməlidir. Və onlar sosialist yapıcılığı devrinde xazaystvanın və proletar medeniyyətinin məhəlliy şəraitdəki xüsusiyyətlərini öğrenmək, əldə etilgən muvəffəqiyyətləri, sosialist quruluşının doğru istiqamət və tərəqqi etdiyini ilmiy tərəfdən bəqaraq əməliy işdə böyük yardım köstərməkdir. Təbiyy böylə mə'sələlər mərkəzdə işlənsə də hər ülkenin özünə məxsus olğın xüsusiyyəti, məhəlliy şəraitdə də işlənməsini və hall olınmasını tələb etməkdədir.

Bizdə başqa oblastların təcribələrindən faydalanaaraq və onlarda olduğı kibi ülke öğrenüv işlərini seksiyalərgə bölərək bütün aktivni cəlb etib çalışmaq kərəkdir.

Bizdə əsas seksiyalar: istihsal qüvvətlərini öğrenü, təbiatın zənginliklərini, etnografiya və xalq ədəbiyatını öğrenü seksiyalarından ibarətdir. Böylə seksiyalar Qırım'nı öğrenüv cəm'iyətinin Baxçisaray rayon şu'besi yanında olmaqlə bərək işlərini alıb kətməkdə isə də, işlər yine də zəifcə olduğunu qayd etmək kərək olır. Səbəbi isə məhəlliy əməkdar ziyalıları işə suvuq bəqması olsa, digər tərəfdən də rayon şu'besinin

³⁰⁸ Ziyadinof, "Ülke Öğrenüv Haqqında", *İleri*, XX/55 (Dekabr, 1929), s. 9.

lazim olğan yollarını köstermemesidir.

Yuqarıda ülke öğrenüv işinin ehemmiyetini, zaif olduğunu kayd etdikden sonra xususan Baxçisaray rayonında işlerin canlandırılması haqqında çalışqan çalışacaq ve çalışmaq kerek olğan arqadaşlarğa yol köstermek tarzile birqaç misaller ve mevzu'lar köstermek icab ete.

Baxçisaray rayonu kerekse tarixi ve kerekse tabiatı ile çoq zengin olmasile beraber diger taraftan da en çoq Tatar olğan rayonlardan birisidr ki, işte bu zamana qadar toplanmağan xalq edebiyatını ve etnografiyasını öğrenmek içün xarakterni bir rayonlardandır. Onın içün köy ocaları bu işke herkesden ziyade kompetenetli olduqlarından yuqarıdaki mezkür mevzu'larnın üstinde boş vaqıtlarında çalışıb gazetalarğa meqaleler ciberseler ve gazetalarda da buna bir köşe berilse yaxşı olur edi.

Agranomlar, kooperatorlar, fırqa ve komsomol yaceykaları, köy şuraları, oquv evleri, ocalar ve köyli yaşları mekteblerinin iştirakile mümkün olğan köylerde yaceykalar teşkil eterek çalışmalı.

Agranomğa bulındığı avlenin bağ bağçalıq ve öginlik işlerinin xususiyetlerini öğrenmek bir mütaxassis olmağan işle oğraşmasından ziyade faydalı olur. Bu herkeske ma'lüm ya, feqat ba'zı bir anketalarda yapamayacaq mevzu' köstergen arqadaşlarğa rast keline.

Artıq köyde ülke öğrenüv işlerinde çalışanlarğa misal olmaq içün birqaç mevzu'lar ve yapıdığı işlerinde mümkün olacaq kibilerini alalım:

Qaçıboyı Qırım'da en erte xiyar çıxarğan bir yer olduğu halda onun bu xususiyeti daha öğrenilmegendir. İşte bu xususiyet çalışmaq içün bir mevzu' olsa, Egiz Oba'da yapılğan gölde qısmen ülke öğrenüv cem'iyetinin iştirak etmesile yapılmağa başlamışdır. Çünkü evvelden yapılğan tedqiqqlarğa qoşılaraq faydalı olacağını ve hem yanında olmasını münasib körgen işte bu da ülke öğrenüv işlerinin en yaxşı neticeli işleridir. Laka ve İstila köylerinde tarixi ehemmiyetleri olğan binaları yaqıb yaqdıqlarını rayon şu'besine bildirdi. Bunda bir iş olmaqla beraber ileride öğrenmek içün bir mevzu'dır.

Böyle yerler birçoq köylerde daha vardır ki bunları qorçalamaq kerek. İşte böyle arxeologiya ve arxitektura cehetinden ehemmiyeti olğan yerlerni yıqmaq kitabının yapraqlarını parçalamaq demekdir. Herkeske belli ehemmiyetli kitablarnın yapraqlarını parçalayanlar hukümetin cinayet qanununun 185 ve 195 maddeleri mücibince

qabahatlanmaqdadır.

Aceba ne içün aqranomlar rayonnın köylerine çıqdıqda tek bağ bağçaların eginlerin ne qadar mahsul berecegini öğrenmek ile iktifa eteler ne içün onlar ayaq basdığı yerlerinde öz mutexassıslığı haqqında düşünmeyler? Belki de düşünedirlər lakin onların düşündiklerini biz de gazeta sahifelerinde oquyabileyik. Mesela Baxçisaray rayonında büyük Yaşlav'dan ta Acibolat'qa qadar olğan qismında bağ yaxşı olacağı eşitile. Ne içün böyle yerlerge qulaq asmaylar?

Beş yıllıq planı hayatqa tatbiq eterken ögimizde turğan ağırlıqlarını bilmek içün her fayda kelecək şeyni öğrenmeli ve istifade etmelidir. Bunun içün fırqa ve komsomol yaceykaları ve digər cemaat teşkilatları ocalar ve yuqarıda adlarını andığımız xadimlerin cümlesi bu işnin ehemmiyetli olğanını taqdir eterek el elge berib çalışmaları kerekdir.

Ziyadinof

LENİNİZM BAYRAĞI ALTINDA³⁰⁹

İşçi sınıfının en büyük yolbaşçılarından ve proletar inqılabının sosyalizm qurıcılığının genialni teoretiklerinden ve praktiklerinden olğan Lenin arqadaşının ölmesine altı yıl toldı. Altı yıl evvelisi insaniyetnin progresi işinde ziyadesile büyük röl oynayan dünyanın en büyük insanlarından biri olğan Lenin edebiy közlerini qapadı. Lakin işçi sınıfının kollektif quvveti o qadar qaruvlı ki kapitalizmden sosyalizmgə keçüv işi toqtamadı. Şimdi biz turmadan öge daima öge doğru kitmekde ilerilemekdemiz. İnsaniyetnin bu öge doğru kitişinde, Leninizm taşlı, zor yollarının tegiz ve çuqır yerlerini aydınlatıb yol kösetren bir proyektor kibidir. Ve kitdikce Leninizm'nin quvveti, qaruvı daha ziyade açıq olaraq közge çarpmaqdadır. Leninizmden solğa ve sağğa sarpqanlar ise erte keç bonkrotsvağa oğramaqda ve oğrayacaqlardır.

Lenin'in en mürekkeb vaqıtlarda qarışıq vaqiaları körməsi ta'yin etmesi ona köre fırqanın taktikasını qurması, Lenin'i sınıfy küreşin genialni ustaları sırasına qoymaqdadır. Lenin Marks materiyalizm dialektikasını bilerek qullanması, onun bütün eserlerinde, nazariyelerinde, praktik işinde özek, esas yeri işğal etmekdedir.

Lenin yalnız Marksizm metodını qullanmaqle qalmayıb, bu metodın genişlemesine ve derinleşmesine de pek büyük yardım etdi. Ondan da ğayrı Lenin'in büyük tarixiy xizmetlerinden biri de imperyalizm devrinin teoretik analizini bermesidir, onun "İmperyalizm, Kapitalizmnin En Yeni İnkişaf Devri" ("İmperializm Kak Noveyşi Etap Kapitalizma") adındaki meşhur eseri bu cümledendir.

Marksizm'ni sınıfy düşmanlarnın hücumından en usta qorçalağanlardan biri yine Lenin'dir. Onun bütün mühim eserlerinde, bu sahade qat'i, hadsız hisabsız bir energiyaman, qızğınlıqman küreşkenini körmek mümkündür. Mesela onun "Destkaya Bolezn", "Levizni", "V Kommunizme" ve "Gosudarstvo i Revolütsiya", "Materyalizm ve Empiriokritsizm" ilx. kibi meşhur, ziyadesile quvvetli tarixiy eserleri bu cümledendir.

Lenin'in eserleri, Leninizm bütün dünya işçi hareketinin proletar inqılabının ve diktaturasının, sosyalizm qurıcılığının yol kösterici mayağı olmaqle beraber Lenin, işçi hareketinin ve imperyalizm devirinde meydanağa keldendir. Leninizm proletar diktaturasının teoriyası ve praktikasıdır.

³⁰⁹ Cemil Seydahmet, "Leninizm Bayrağı Altında", *İleri*, I/56 (Yanvar, 1930), s. 1.

Lenin'in pek isti'dadlı, en sadıq artqadaşlarından biri olğan Stalin, Leninizm xususında şöyle di:

“Birtaqımları Leninizm'de esas ve Leninizm'nin çıqış noqtası köyli mes'elesi, köylilernin röli, tutqan yeri olğanı zanındalar. Lakin bu temamilə yanlışdır. Leninizm'de esas mes'ele, onun olıb keçken yeri köyli mes'elesi olmayıb, proletar diktaturası.

Onın meydanğa ketirilüvi, qavileşdirilüvi mes'elesi haqqındadır. Köyli mes'elesi ise, proletariyatnın hükümeti qolğa almaq içün olğan küreşinde proletariyatnın ittifaqdaşı mes'elesi proletar diktaturasına bağlı mes'eledir”.

Bügün Lenin ölmesine altı yıl tolğanda biz Lenin'in vasiyetlerinden birçoqını hayatqa keçirdik ve keçirmekte devam etemiz ve etecemiz de. Lakin ögimizde ileride, işçi sınıfının ve Lenin fırqasının yolbaşcılığı altında, sosializm quruv insaniyetnin büyük bir qısmını eksplatatsiyadan ve xorlanuvdan imperyalist cenklerinden, cahillikden, qurtaruv, baxtiyarlığa çıxaruv xususında zor ve büyük tarixi vazifeler turmaqdadır. Bügün Lenin'ge büyük xatirelerden biri işimizde sınıfıy yolını qıyıdırmamaq, genialni ocamız Lenin'in yolından sarpmamaq, sosializmi çabik temp ile qurmaqda devam etmektir. Bununle beraber kulaknı sınıf olaraq ortadan qaldırmaq işi ise artıq qat'ıy suretde sınıfsız insaniyet cem'iyetine keçüvünin real başlanğıcıdır. Lakin ögimizde daha zor qat'it sınıfıy urışmalar, cenkler bar. Onlarnın içinden muvaffaqiyetle çıqmaq içün her emekdar Lenin bilgisini almağa çalışmalı ve Lenin'nin quvetli silahı ile silahlanmalı. Leninizm bayrağı altında beş yıllık planı icrağa ve sosializm ce'miyetini quruvğa doğru!

Cemil Seydamet

BİZ SÜR'ATLE SOSYALİZİM QURARMIZ, 5 YILLIQ PLANIN BİRİNCİ YILI YEKÜNİ ve 2-NCİ YILI³¹⁰

Bu sene işçi sınıfı ve firqamızın generalni yolını tatbiq etmeğe ğayretle kirişdiler. İşçi sınıfı köy emekdarlarının yardımile öglerine qoyılğan büyük ve ağır vazifeni elde etdi. Bu sene denişiklik devam ete ve qattı olaraq sosialist yapıcılığına akis unsurlarğa qarşı hücum yapıla. Keçen seneki plan bütünile hayatqa tatbiq olındı.

Büyük sosialist sanayi' ma'mülatı %23,7 ösdi (planda %21,71 qoyılğan edi). İstihsal vasıtaları çıxaran sanayi'nin ma'mülatı %29,2 ösdi ki planda %25,6 qoyılğan edi.

Elektrik quvveti %20,3 ösdi. Bu da %14 köterilmesi tüşünile edi. Demir yolında yük deviri %21 ösdi. Bu %10.1 tüşünile edi. İndustrializatsiyanın böyle sür'atle ösmesi köy xazaystvasının temelinden denişdirib sosyalizim esasları üzerine yanıdan qurılmasına pek büyük te'sir yapıdı. Köy ırğat fuqare ve orta hallı kitlesinin köyi sosialist esasları üzerine yanıdan quruvğa aktif kirişmeleri sayesinde, bizler kolxoz yapıcılığında o qadar büyük muvaffaqiyetlerge malik oldıq ki bunu hatta tüşünmey edik. 28-29 senesi kolxozlara 2 milyon köyli xazaystvası kirdi. Planda ise 564 bin tüşünile edi. Bu bizge firqanın köy xazaystvasını kollektifləşdirüv doğrısında tutqan yolu doğru oldığını açıq kösterdi. Köynin ırğat fuqare ve orta hallı tabaqası hevesli olaraq kollektiflerge aqmaqđalar. Bu sağ meyilcilernin fikri yanlış oldığını kösterdi. Sağ meyilciler savxoz ve kolxoz yapıcılığına alınğan qattı yolğa qarşı ve onlar köyde sosialist sektorının genişlemesini istemey ediler. Lakin alınğan qattı temp doğru oldığı ve bu sene bu qat'iy kursnın neticesi olaraq zaxire hazırlavda kolxoz ve savxozların 2,1 milyon tonna yaxud %15'den ziyade zaxire berdiler. Kolxozların ekin yeri 4,3 milyon gektarğa çıqdı (%206,7 ösdi. Planda %1374 edi). Umumiy mahsul %240,5 tavarni mahsul ise %278,3 ösdi. Bunun ile savxoz ve traktor maşına stansiyaları yapıcılıq işinde de büyük muvaffaqiyetler elde etdik. Savxozlarda ekin yeri %26,3 yerine %27.5 genişledi. Umumiy zaxire xalq xazaystvasına kapital qoyuv %56,2'den %65,2'ge esas fondğa kapital qoyuv %51,7ge çıqdı. Umumiy produksiyağa %41,9 çıqdı.

Qırım 5 yıllıq planının birinci yılı yekünleri

Qırım'da 28-29 senesi %21,4 ösmesi qararlaşdırılğan sanayi' %23,7 ösdi. Sanayi'

³¹⁰ A. Özenbaşlı, "Biz Sür'atle Sosyalizm Qurarmız, 5 Yıllıq Planın Birinci Yılı Yekünü ve 2-nci Yılı", *İleri*, I/56 (Yanvar, 1930), s. 2-3.

yapıcılığına 27-28 senesi bir buçuq milyon rüble qoyıldı ise 28-29 senesi 2 milyon rüble qoyıldı.

Emek istihsalı 15 fayız ösdi. Özine mal oluv qimeti %5,5 tüşdi. Ekin yeri umumiyle 5 fayız köterildi ki savxozlarda ekin yeri 39, kolxozlarda ise %223 ösdi. Keçen sene Qırım halq xazaystvasına 55 milyon rüble qoyıldı. Bu ise ağır sanayi' malının %40 artmasına sebeb oldı. Köy xazaystvası mahsulı ise %15,3 artdı. Yazlıq ekin yeri %21 ösdi. Köy xazaystvası sosialist sektori 40 fayızdan ziyadege çıqdı.

Xalq xazaystvası merkezi savetinde sanayi'de emek istihsalı %30 ösdi ve özine mal oluv qimeti %6 tüşdi. Birinci sene küçliklerinin túbünden işçi sınıfı ve ırğat, fuqare orta hallıların aktif iştiragi ve yardımını sayesinde muvaffaqiyetle çıqdıq. Qırım'da sosialist yapıcılığı hücümi artdığı ile sınıfıy düşman açıq olaraq qarşı çalışaraq xazaystvamızın ösüv tempini zayıflatmaq istedi ise de, fırqamızın yolbaşıcılığı altında işçi sınıfı ve köyli emekdarları bu qarşı hücüme gerek cevabını berdiler ve bermekdeler.

Xalq xazaystvasının ösümi xususile sosialist sektorının artması işçi sınıfı ve köy emekdarlarının aktiflikleri ve ğayretleri artmasile olabildi. Sosialist musabaqasının bütün Savetler Birligi'ni qaplab alması, 3-nci zayomnın muvaffaqiyetle darqatılması ve 900 milyon rüblege çıquvı ve toqtavsız iş haftasına keçüv ise çalışuv usullarında büyük denişiklikler meydana ketirdi, profsayuzlarda yüzlerini istihsalğa ve sosialist yapıcılığa çevirdiler.

1929-30 senesi planı

Xalq xazaystvasına 13 milyard rüble kapital qoyılacaq. Ağır sanayi' ve elektrifikatsiyağa 4 milyard ve köy xazaystvası umumileşken sektorına 1,6 milyard (planda 0,6 edi) rüble qoyılacaq. Ağır sanayi' umumiy kelir ma'mülatı %32 (5 yıllık plan mücibi %215 edi). İstihsal vastıaları yapqan sanayi' %45 köterilecek. Emek istihsalı %25 köterilecek, özine mal oluv qimeti %11 tüşecekdir. Bütün sanayi'nın 2/3 29-30 senesi toqtavsız iş haftasına keçecekdir. Nominal emek haqqı %9 realin emek haqqı %12 köterilecek.

Köy xazaystvası

Ekin yeri %10,5 ösecek. Zaxire kùlturası meydanlığı %10, bereket %8, pamuq istihsalı %48,7, kendir %12,5, hayvan asravcılıq %4,5, domuz %10, at %3,5 köterilecekdir. Sosialist sektori öse. Esas fond %58,9 umumiy kelir ma'mülatı 51,2,

tavarni mahsul 75,4, sosialist sektorının ticaret deviri %97,7, kolxozların ekin yeri 30 mil. gektar ösecekdir.

102 maşına traktor stansiyası yapılacaq. Tavarni zaxirenin %50 ziyadesini 30 senesi kolxoz ve savxozlar berecekdir.

Qırım 5 yıllık planın 2-nci yıllığı

Bu sene Qırım'da ağır sanayi' mahsulı %44,2 ösecek. Sanayi' malı ise 105 milyon rublege çıkarılacaq. Yengil sanayi' %6,3 ösib kelir 40,8 milyon rüblelik olacaq. Qoyılğan kapitalnın 85 milyon rübleden, 30,200 bin rüblesi sanayi'ge ketecekdir. K.X.M. Şurası sanayiine 5,800 bin rüble qoyılacaq. Qırım ağır sanayi'ında işçiler %42,3 ösüb 21,200 işçi olacaqdır.

Özine mal oluv qimeti %12,6 tüşecekdir. Emek istihsalı %22,2 köterilecek.

Kontrol raqam mücibi Kerç hükümet zavodı, yanı sexi, Qırım bolşevigi, "Saq Kimiya Zavodı" 7 saatlik işke keçecek. Elektrikleşdirüv işi için 1,800 bin ruble sarf olınacaq. Çorğına stansiyası 30 senesi iyülde Aqmescid'ke yarıq berecek.

Köy xazaystvası

bu sene 1,585 bin gektar yerde topraq reforması keçirilecekdir. Ekin yeri 868 bin hektarğa çıqıb, 804 bin hektarı zaxire kùltürası olacaq. Köy xazaystvasına qoyılacaq kapitalnın hükümet sektorına 8,4 milyon (%82,6 öse) kooperatsiyağa 14,8 milyon (%108,6 öse) tüşe. Köy xazaystvasının umumiy keliri 79,5 milyon rublege çıqıb %11 ösecekdir. Bu sayını kolxozlaşdıruv ozıb keçdi. İri hayvan %13 (367,9 bin olacaq artacaq). Traktor 909'dan 1,273'ke çıqacaq. 50,000 gektar yer kübreleneceq tütüncilikke ehemmiyet artqaç berilerek %25,6 artacaqdır. Bağça %6,2 ösüb, 10,3 bin hektarğa çıqacaqdır. 25 agronom, 570'ge çıkarılacaq.

Mesken yapıcılığına 4,400 milyon rüble, demiryol naqliyat işlerine 4 milyon rüble qoyılacaqdır.

Bu sızılğan planı biz artqaçile hayatqa tatbiq etermiz. İşçi sınıfı ve köy emekdarlarının aktif olaraq sosialist yapıcılığına kirişdikleri ve sosialist musabaqısı, toqtavsız iş haftası ve udarni brigadaların genişlemesi bunı açıq köstere. Udarni brigadalar, zavod, fabrikalarğa ve köylerge dağıla. Biz 5 yıllık planı 4 yılda tatbiq eter ve sağ apportonistlerge yanıldıqlarını ufaq burjuaziya te'sirine qapıldıqlarını bir daha kösterirmiz.

İLERİ’NİN ÇIQMASINA 4 YIL TOLUV MÜNASİBETİLE

NESİR EDEBİYAT VE İLERİ JURNALI^{311 312}

I.

Qırım Tatar edebiyatında umumiyetle birqaç devir közge çapmaqdadır. Lakin bu meqalede yalnız *İleri* jurnalının qaplab aldığı devir ve onun nesirde röli üzerinde toqtalmaq isteymiz.

İleri jurnalı Qırım Tatar edebiyatının genişlemesinde ve bilxassa onun nesir kısmının ösmesi, doğmasında mühim röl oynadı. Bu rölü analiz etüvge keçmezden evvel *İleri*’nin de özine maxsus eki devir körib keçirdigini qayd etmek kerek ola.

O da *İleri*’nin 28-29 numerolarına qadar bir devir milliy fırqa a’zalarının milletcilernin *İleri*’den faydalandıqları vaqıt ve bundan sonraki devir, inqılabcı yaşlıqnın umumiyetle nefis edebiyatda bir inqılab *İleri*’nin mündericesinde bir parelom yapılğanından sonki vaqıtdır.

İşte bu eki devirge bölünen *İleri*’nin ayrı devirde nesir edebiyat sahasında yapqan işleri, emekdar yaşlıqqa baqışı, tenqid mes’eleleri ve bunlar ile bağılı olaraq intelegentsiyadan faydalanuv meselesinde qayd eteyik.

II.

İleri jurnalının maqsadından başlayıq. “İnqılabqa qadar barlığından her kün bir kısmını qayıb etmekde olğan Tatar xalqı Kommunist Partiyası’nın tutdığı doğru milliy siyaset sayesinde şu birqaç yıl içinde kendisine kelmege, yıqılmış barlığını yanıdan canlandırmağa başladı

Bu kün maddi ömri türlenmekde olğan xalq biraz da hislerini yaşatmaq, biraz da qalbini rahatlandırmaq, biraz da dimağını, ruhını beslemek istey.

O kendi etrafında Qırım’nın en muntexab yazıcılarını toplay, o Qırım’ın bütün genc muharrirlerine kendi sahifelerini aç. O qart muharrirlerimiznin tecribesine, yaşlarımızın bu cesaret ve havesine tayanaraq ortaya çıqa”.

(“Maqsadımız”, *İleri* No: 1, 1926 senesi).

İleri’nin 1926 senesi 15 mayısa çıqqan ilki numerosında körilen burada

³¹¹ A. Dermenci, “*İleri*’nin Çıqmasına 4 Yıl Toluv Münasibetile Nesir Edebiyat ve *İleri* Jurnalı”, *İleri*, I/56 (Yanvar, 1930), s. 3-6.

³¹² İşbu makale A. Dermenci’nin Yaş Yazıcılar Derneği’nin genel toplantısında yapılan konuşmasından alınmıştır.

yazdığımız bu satırlar Qırım vilayet fırqa komitesinin neşr etdiği “siyasiy, ictima’iy, ilmiy ve edebiy” bir jurnalnın maqsadından alındı.

Bu “halqdaki oquma ihtiyacını te’min etecek”, “yerli muharrir ve müellifleri yaratacaq” olıb doğğan *İleri* jurnalının maqsadının, o jurnalnın redaktoru olğan M. Nedim arqadaş tarafından nasıl yazılmaq kerek oldığı üzerinde toqtalmaq kerek olmay.

Bizim burada “Maksadımız”da yazılğan satırlarının ma’nası üzerinde toqtayıq.

İleri Tatar xalqının(?) “hislerini yaşatmaq içün” doğdı.

İbrahimofşçına devrinde “Tatarda zengin-kulak yoqdır” degen mes’ül xadimler kibi, *İleri*’nin de siyasiy yüzi bundan çoq farklı degil edi. Buna ise en güzel şahid onın “maqsadında” söylediği kibi Tatar xalqını differentsiatsiya yapmadan onın “hislerini” yaşatmaq içün meyili olması olabilir. Tatar halqının arasında baylar, savet hukümetini körmek bile istemegen, her saat, her daqıqa ğarbdan hücüm bekleb turğan efendiler, partiyanın siyaseti ile ve umumiyetle şura qurumu ile razılaşmayıb milliy duyğılarını oylanmağan bir daqqa bile vaz geçmegen burjua intelegentler bardır.

Onın içün, sınıfıy prinsipni unıtıb da “Tatar halqının hislerini yaşatmaq qalbleri rahatlandırmaqğa ruhını beslemekke” doğru meyin olğan *İleri*’nin ilk devri, kerçekden de, savet hukümetine aks neş’eli intelegentsiyasının ruhını beslevde bir vasıtacı oldı.

Bunı biz kökis kere kere söyleye bilirmiz, çünki Nedim arqadaşnın qaleminden çıqqan “Maqsadımız”da bu fikir ğayet açıq olaraq kösterilmekdedir.

III.

İleri jurnalının Qırım Tatar edebiyatında nesir qısımının genişletmesinde büyük röl oynadığını qayd etdik. Bu mes’ele doğru ve bunı biz aşağıda kösterirmiz. Lakin bundan evvel *İleri*’nin ilki devrinde intelegentsiyadan faydalanuv, yerli muharrirler yetiştirüv meselelerinde yapqan işleri üzerine toqtalmaq kerek ola.

Başda münevverlerden intelegentsiyadan faydalanuv mes’elesinden başlayıq! *İleri* jurnalı münevverlerden faydalanmadı, bilakis o milleteci münevverler *İleri*’den faydalanıb, kendi çürük mefkürelerini qayd etdigimiz kibi, sınıfıy anı zayıf olğan özine qavi olmağan aşağı kısım münevverlerge ve yaş oqıyıcılarğa aşılamağa vasıta yerlerine qullandılar.

Asla doğğan vaqıtta sınıfıy prinsipni bolşevikce ortağa qoyamağan *İleri* burjua münevverlerge ısanıb işke başladı:

- Mesela ilk numerosundaki “Medeniy Xazaystva Yapıcılığı ve Münevverler” adlı baş meqalede şay bir ustanovka berile:

“Bu mes’ele (medeniy xazaystva) mes’elesi bu künnin ciddi bir suretde hall etilmesine muhtac olğan bir vazife olduğından, bu vazifenin keçikdirilmesi mümkün olmayıb belki saf yürekle geniş münevverler sınıfı tarafından olacaq çalışuv istegi ve yardımlarğa ısanaraq işke başlamaq kerekdir.

Partiya ve savet hukümeti medeniy xazaystva quruv işini geniş münevverler sınıfına ısanıb olur mı ve oşandı mı? Mında biz “münevver sınıfı” termini doğdığına da rast kelmemiz. “Münevverler sınıfı” yoq da, belki şu ve ya bu sınıf ideologiyasına yantayğan münevver tabaqaları bardır.

Nasıl da ise burada termin meselesinden ziyade muharirnin; saf yürekle geniş münevver sınıfına ısanması ustanovkası nazar diqqatımızı celb etmeli. Çünkü *İleri*’nin ilk devrindeki mündericesi bu ustanovkadan ve “Maqsadımız” adındaki meqaleden çıqmaqdadır.

Şimdi *İleri*’nin mündericesinden sitatlar ketirüvge kirışmezden evvel, onın saf yürekle ışandığı milliy fırqa münevverlerden, onların geniş xalq kitlesi arasında i’tibarlarını artdırmaq için gazeta vasıtasile adlarını i’lan etdigi kişilerin ba’zlarını köstermek kerek olacaq. Onlardan en meşhurları: Çobanzade, Bayburtlı, Umer Sami, Celal Meyinof, Ayvazof, Özenbaşlı, Odabaş ve başqaları.

İşte *İleri*’nin ilk devrindeki aporası.

Daha altı sene evvel bütün qanı mefküresi ile bolşevizmağa qarşı olğan, Qırım’da milliy hukümet, Tatar Xanlığı’nı tazertmek istegen bu zatlar şimdi saf yürekle ısanılacaq münevverler oldılar mı? Xayır... Onlar kendi ideyni küreşlerinden hiç de vazgeçmediler. Bunı isbat etmege hacet bile yoq. Çünkü onların ideyni hareketleri bunı köstermekdedir.

Bolşevizmağa qarşı açıq küreşken milliy fırqacılar, savet hukümetinin 6-ncı senesi devirmesinde çıqqan jurnalda da Veli İbrahimofşına sayesinde kendi çürük mefkürelerini yaşatdıqlarına rast kelemiz. Ayvazof, *Vatan Xadimi* gazetası haqqında yazdığı meqalesinde şu neticiyi bere:

Bügün, *Vatan Xadimi* yoq. Mehdiyef de yoq. Faqat *Vatan Xadimiciler*, Mehdiyefciler bar. *Vatan Xadimi*’nin terbiye etib yetiştirdigi bir hey’et ictim’iye de bardır.

Vatan Xadimi gazetası yalnız Tatar'nın azadlığını istegen faqır Tatar anlamasa da milletci bir gazeta edi.

Bolşevizmanın duşmanlarından biri olğan Ayvazof'nın 26 senesi matbuatda yine açıq çıqıb: “bir hey’et ictima’iyede bardır” demesi de, şu yuqarıda adlarını saydığımız zatlari andırmaqdır. Çünkü *Vatan Xadimi*’nin terbiye etdigi adamlar ancaq onlardır.

Tatar milletci intelegentsiyasının *İleri* jurnalından faydalandığı fikrimize dönerek o milletci inteligentsiyanın en büyük rehber ve ideolog olğan Çobanzade’nin bir program meqalesi üzerine toqtalmaq ve onun fikirlerinin iç yüzini meydana çıqarmaq kerekdir.

Nedim arqadaşının redaktorlığı altında bıraqlan, sosyalist yapıcılığı doğrısında ve Tatar emekdarlarını kommunizm, bolşevik ruhında terbiye etüvde böyle bir meqalenin aks inqılabı bir xarakter taşıdığını qayd etmekle, o meqalenin tahliline keçeyik.

“Medeniy Yapıcılıqda Türk-Tatar İntelegentsiyasının Borçları” serlevhası altında, Çobanzade tarafından yazılan bu meqale 1926 senesi çıqqan 4 numaralı *İleri* jurnalında basıldı.

Çobanzade, Türk-Tatar intelegentsiyasının tarixiy inkişafında başlab, o intelegentsiyasının Türk-Tatar alemini kerek siyasiy, medeniy ve kerekse ictima’iy iqtisadiy cebbelerde yapqan yanlışlıqları üzerine toqtalıb, o yanlışlıqlardan ilerideki çalışuvlar için “mühim” dersler çıqara. Bundan sonra savetler cümhuriyetinde bulınğan Türk-Tatar intelegentsiyasının nazariy ve ameliy vazifelerini yaza. Çobanzade en ziyade yaşlarğa istinad etmek istey.

Çobanzade, Oktabr İnqılabı’na qadar olğan küreşde Türk-Tatar intelegentsiyasının ğalib kelmedigine en esas sebeb onların siyasiy barlıq köstermeyib yalnız medeniy işnen oğraşuvdan ibaret olğanını köstere.

“1917 senesi inqılabı kösterdi ki iqtisadiy ve siyasiy barlıq köstermeden evel medeniy muvaffaqiyetler ümid etmek nafiyledir”.

Burada şunu qayd etmek kerek ki söz emekdar yaşlığını sosyalizmge doğru alıb barmaq için lazim kelgen siyasiy bilgi üzerine kitmey. Söz yalnız Türk-Tatar yaşlığının burjueziya yolbaşcılığı altında baba dedelerinin ğalib kelmedigi küreşlerini sonına çıqarmaq için lazim kelen siyasiy ve iqtisadi barlıq köstermek kerekligi üzerine kite.

“” Oquvvirelim! Muasırlaşavirelim beyim” demekle iş biter mi? İşte birçoq süalge, Türk-Tatar gençi kendi başına bunun cevabını vermege borçlıdır”.

Daha sonra:

Herkes bir dere de tutulmuş, ondan başqa derd, öz ma'yunından başqa derman bilmeyor. Kimisi "elifba", kimisi "istilah", kimisi "dil", kimisi de "şi'ir ve tiyatro"sı ile bazara çıqmış; başqa iş, başqa alışviriş tanımıyor. Ya'ni ne için siyaset ile oğraşmaqı unıtasınız! Siyasiy varlıq köstermeden evvel Tatar'nın milliy istegi yerine kelir mi?

Sultan Aliyefcilik programasının esasını alınıb yazılğan bu meqalenin maqsadı da Sultan Aliyefcilikdir.

Çobanzade keçen milliy küreşlernin yanlışlarını sayıb çıqmaqle üsti qapalı suretde, yeni şaraitde çalışmağa bilmek kerek oldığını söyley. Çobanzade'nin "tevbesi"nde 1924-den sonra milliy fırqalılarından "ayrıldım" degen laflarının ne qadar yalan olğanını bu maqale pek açıq köstere.

"Haqiqatda hiçbir iş yoqdır ki iqtisadiy, ictimaiy, siyasiy muhit... birçoq şartlara bağlı olmasın; bu şartlar ve bu muhitler ile hisablaşmadıqca, herhangi bir mes'eleyi muvaffaqiyetle çözmek mümkün olamaz ve olmamışdır".

Onın için şimdiki küreş şaraitında:

"Herhangi bir meydanda qarşımıza çıkan mes'eleyi çözmek için, demek ki başqa meydanlardaki mes'eleleri de körmek, onlarla hisablaşmaq lazım kelir ki bu suretde çalışmaq ve düşünmek "usul" sahibi olmaq, "usulı suretde" düşünmekdir".

Böylelikle milletcilerge şimdiki şaraitde küreş, çalışuv usulında kösterib keçer.

Daha sonra milliy istiqlaliyet daha doğrusı bütün Türk-Tatar alemini burjuazya yolbaşçılığı altında birleştirmek ve Türk-Tatar emekdarlarını imperiyalistlerge satmaq için teşkilat işlerine keçile. Bu mes'elege "ilim" noqtay nazarından yaqlaşib, gayet ince usulnen esas Sultan Aliyefcilik gayesi ortağa sürile.

"Büyük teşkilarlarğa malik olmadan evvel, küçüklerini "şehar ve köy ilmiy tegereklerini" meydana ketirmelidir".

En nihayet.

"Türk-Tatar gençligi! İlerié Falcılıqdan ilime! Tesarufdan teşkilata! Erenlikden müsbet planlı işçilikke qoğrı ileri!".

Mında *İleri* jurnalından milletci intelegentsiya nasıl faydalangan.

Bu hepsi degil...

Milletcilik ile miyi paslanğan, Cingiz Xan'nı unıtmağan Bayburtlı kibi şimdiki

emekdar yaşlıqının sosializm için yapqan küreşinen razılaşmağan bu adam evelki ve şimdiki yaşlıqını qiyas etmege çıqqan, şimdigi yaşlıqını “bütün şarqnın pişdarı” olmağa çağıra.

“Milletim” degende tili ağızından sıpıb qaçacaq Ayvazof “Eski ve Yeni” meqalesinde tarixiy edebiyatnıñ coyıldığını yazıb “tavanı çökmiş milletimiznin ırafını, nurı, mihrabı xarab olmış” deb ağılana.

Amet Özenbaşlı hazretlerinin “Qurultaycılıq ve Oktabr İnqılabı” adlı maqalesinde, Qurultaynıñ yıqılğanı sebeblerini sayıb:

“Tatar’da teşkilatlı bir proletariyat sınıfının olmaması mezkür qlağuzlığın Tatar işçi ve köyli kütleleri eline bezboleznenno ağırsız keçmesine mani’ oldı”.

Demesi, onıñ hala Qırım’da qurultaycılıqıñı qurmaq ümidleri oldığını, lakin ileride Tatar işçi ve köyli kütlelerini aldatıb qolğa alaraq çalışmaq kerek oldığını ileri sürdiğinden anlamaq mümkündür.

Bu maqale ise 27 senesi *İleri* jurnalında basılğan. “Yerli muharrir ve müelliflerimizi yaratmaq” mes’elesinde *İleri* jurnalnıñ oynağan rölüne keçmekle, bu mes’eleni *İleri* yanında teşkil olınğan Tatar Yazıcıları Cem’iyeti fa’aliyeti ile bağlamaq kerek olacaqdır.

Yeni edebiy kadrolar yetişdirüv probleması ğayet mühim bir yer qapatmaq kerek eken, ne cemiyet ve ne de *İleri*’nin ilk devri buna muvaffaq olamadı. Yeni edebiy simalar doğıruv, onlarğa inqılabiy terbiye aşlav, proletar edebiyatı doğıruv, öz başlarına yaratılğan Genç Qızıl Qalemlerge yol kösterüv kibi mühim vazifeler hem cem’iyetnin ve hem de *İleri*’nin o vaqıtdaki yolbaşcısının aqıllarına kelmegen. Bil’akis emekdar gençlikden uzaqlarda çalışmaq, onların köksilerinden itemek kibi işler onların emekdar gençlikke yapqan eyiliklerinden sayılabilir.

Burada şunu da qayd etmek kerek ki “Tatar Yazıcılar Cem’iyeti”nde olğan ba’zı fırqalı arqadaşlar da, cem’iyetde kendi fırqa simalarını kösteremedi, cem’iyetnin ekseriyetini teşkil etken milliy fırqa a’zalarinen birge qızıl gençlige qarşı boykot i’lan etdiler. Bunı ise Yaş Yazıcılar Tögeregi’ne daklad yapmaları için muracaat etildigi vaqıtda red etmeleri ve *İleri* toplaşuvlarında cem’iyetnin ve *İleri*’nin yanlışları haqqında söylegen gençleri tahqir etmeleri kibi faktlarle isbat etmek mümkündür.

Cem’iyet nefis edebiyatda Marksizm esaslarinen oğraşmaq, emekdar yaslığa yeni

mevzu'lar haqqında ma2lumat bermek kibi mes'eleler ile oğraşmadı. O Celal Meinof, Amdi Giraybay kibi adamlarının çürük mündericeli dakladlarını dinlemek ile oğraşdı.

Xulasa *İleri* ve xususan Tatar Yazıcıları Cem'iyeti yeni edebiy kadrolar yetişdirüv mes'elesinde iş yapmadı, çünki onın rehberleri bu problemanın ehemmiyetini de anlamadılar. *İleri*'nin birinci devrindesinden 28-ncisine qadar, 4-5 yeni yazıcıdan başqa her bir gruppa yazıcının iştiragi ile çıqdı. Arada eki buçıq yıl keçdi

Biraz da tenqid üzerine toqtalıb sonra *İleri*'nin nefis edebiyatnın nesir qısmına keçermiz.

İleri'nin ilki devrinde lazimi Marksizm tenqidi de doğmış olsaydı, hiç şübhe yoq bizim kördigimiz nuqsanlıqlar ve bilxassa edebiyatımızğa ve matbuatımızğa çürük ve kommunizm prinsiplerine akis hallar çoq kiremez edi. eger *İleri*'nin ilki numerolarında bıraqlığan o, yuqarıda kösterdigimiz antisavet çıqışlar vaqtında Marksizm tenqidine oğramış olsa, *İleri*'nin ta 28 senesi çıqan numerolarında o çürük mefkürelı maqaleler de basılmaz ve emekdar yazıcılarının daha tez artması mümkün olır edi.

İleri'nin bu birinci devrinde jurnalnın sahifelerinde Marksizm tenqidi kenışletılmege yol berilmedi.

Umer Sami hazretnin şairlerimiz haqqında formalizm noqtay nazarından (tabiy o zat başqa tenqid yapmaz) yapıdığı tenqidlerinin özini tenqid etmek kerek.

"Tik Til" imzası ile yazılğan tenqidde Marksizm tenqidinden ziyade formalizm tenqididir.

Onın içün Ç. Ğafar arqadaşnın

"Bu istedigimiz Marksizm tenqidini doğırmaya yardım etecek adım bizde atıldı ki o da *İleri* jurnalı yanında teşkil olınğan Tatar Yazıcıları Cem'iyetdir" demesi de boşqa çıqdı, çünki o "cem'iyet" bunı yapmadı ve Marksizm tenqidini yapmazdı da. Binaen aley o "cem'iyetnin" özine güzel, esashı Marksizm tenqidi kerek edi.

Qırım Tatar edebiyatnın son devirini tenqid etken Çobanzade'nin tenqidinde ileride lazimi Marksizm tenqidine oğratılacağından (çünki onda da Marksizm tenqidi nazarı ile yanaşqanda özinden çoq nuqsanlıqları var), onı da şimdilik yalnız bir xam materiyal saymaq kerekmiz.

İpçi'nin "Fahişe" piyessini tenqid eterken, onın ayrı tipleri üzerinde toqtalıb:

"Bu yol Tatar'nı anlamaq, onın türlü ictima'iy yaralarını, eski ve yeni darüvlerini

tedqiq etmək için kitilecek yekane yoldır” di.

A. Dermenci

ORAZA MÜNASEBETİLE³¹³

“Allahsızlıqni sistemativ sürətdə cayratıv kibi ayrı bir vazifənin ögümüzde turğanını ututmaq kerek mi!” (Lenin)

Memləketimiz xalq xazaystvasını rekonstruksiya devrinde bulına. Hazırda kerek sanayi'de ve kerekse köy xazaystvası yanı texnika esasına qurulmaqda. Bu sahada ösüv temposını artdıramız, bu plan mücibi tüşünilgen rakamdan da tışqa çıq.

Kapitalizm memləketinde sanayi'nın ösüv temposı sene sayın 6-7 prasantni teşkil etse, bizde %30-50 teşkil ete. Mesela 1926/7 senesi 19.5 prasant, 1927/28 senesi 24,9 prasant ösken olsa 1929/30 senesi 32-35 prasant ösecek. Ağır industriya ise 42-46 prasant ösecek. Xulasa aytqanda bizim bir sene zarfında ösüvimiz kapitalizm memləketindeki 10 sene ösümge muqabildir, desek yanılmamız.

Sanayi'nın bu tarzda ösmesinin ise köy xazaystvasının ilerilev tempını de çabükleşdire. İmperiyalistler müharebesinden evvelkine nisbeten çaqışdırıb baqqanda köy xazaystvasının texniki kültürsü bir buçuq kerre, iri hayvan ise eki milyon baş artqaç ösken. Çar hükümeti devrinde xazaystvanı ösdirmek için sene sayın 100-200 milyon rüble kapital qoyılğan ise, hazırda biz yalnız 1929-30 senesi 3 ½ milyard rüble kapital qoyamız. Böylelikle bizim bir yıllık ösüvimiz Çar Nikolay Rusiyesi'nin 50 senelik ösüvine müqabil tura.

İşte biz bu tarzda dev adımları ile inkişaf etmede, künden küne sosyalizm yapıcılığı sahasında olğan iş tempomızı artdırmaqle kapitalizm qalımtılarına, hala memləketimizden büsbütün süpürilib atılmağan kapitalizm elementlerine de sosyalist hücumını artdıra kulaknı sınıf olaraq ortadan coyamız. Böylelikle köyde ve şeerde ruhanilerin aks inqılabi hareketlerine de en qat'i darbeyi endire, şeerde ve köyde eksplatatsiya ve reaksiya alatı olğan dinlerge qarşı da bar quvvetimizle küreşemiz.

Çünki onlar bizim bu tarzda ösüvimizni istemeyler, bizim sosyalizm yapıcılığı sahasında her adımıımızğa ayaq çalmaq peşinde çekişirler. Zaten dinler cümlesi de burjuaziyanın eksplatatsiya alatıdır. Lenin ocamız bu xususda “burjuaziya özinin hakimiyetini qorçalamaq için eki şeyge muhtac: onların birisi palaçalar (cellad) digeri ise “din” di” edi.

³¹³ Cavtöbeli, “Oraz Mūnasibetile”, *İleri*, II/57 (Yanvar, 1930), s. 1-2.

İşte bundan güzel anlaşılır ki din proletariyat için hiç de faydalı bir şey degildir. Bu xususta da Lenin “din öz qarnını toydırmaq için ömür boyı başqasına çalışıb yalnızlıqda, faqirlikde, xorlanğan uzun devir ezilgen xalq ekseriyetinin üzerinde her vaqıt onı basıb turğan ruhaniy zulumlarının bir şekilidir” degen sözlerinen dinnin kim için faydalı olduğunu açıb bermekdedir. İşte bundan ötri biz proletariyat sosializm yapıcılığı vekilleri için hiç de dinnin keregi yoq, bilaks onun yaşaması büsbütün zarardır dimiz. Ve ona qarşı qat’iy küreş alıb baramız.

Bu devrde kulak ruhaniler kibi sinfiy duşmanlar da qarab yatmay. Bizim küreşimizge qarşı kendi pazitsiyalarını birleştirmek isteyler. Böylelikle arada sinfiy küreş kitdikce keskinleşe. Biz dinlerge qarşı küreşni sinfiy küreşnin en mühim budaqlarından biri sayamız. Bundan sebeb dinge qarşı küreşnin yumşatılmasına, ona qarşı teslimcilik köstetüvge hiç de qat’iyet yol qaldırmamalıımız.

Bizde ba’zı bir arqadaşarlar dinge qarşı küreşni yalnız kendisinin dinge, Alla’ğa inanmamasile yeterlik saya, ba’zıları ise dinge qarşı kitle arasında teşviqat, propaganda alıb barsam onlar indinde i’tibarım qaçar diye tanıy. Şübhesiz bu esasından yanlıştır. Bizim nazarımızda dinge qarşı küreşde bitarafliq kösterüv, ona xususiyy iş diye baqmaq hiç de doğru degildir.

Bu haqda Lenin ğayet açıq suretde kendi sözlerinden birinde “sosializm tarafdarı proletariyatnın partiyası için din her kimnin öz (xususiyy) işi degil.

Bizim partiyamız işçiler sınıfını qurtaruv için küreşken ögdeki anlı küreşçilernin sayuzıdır. Böyle bir sayuz dinge inanmaq kibi ansızlıqqa, qaranlıqqa hiçbir ayırmasız suvuq baqıb keçmek kerek degil ve öyle baqılda olmay. Biz özimiznin ideya aletimiz söz ve matbuat vasıtasile din tumanlarına qarşı ideya ancaq ideya küreşi alıb barmaq için dinlernin haqiqiy ma’nasile hukumetden ayrılmasını taleb etemiz. Biz işçi sınıfını dinlernin körlavından qurtarıb alıb qalmaq için de işte bu kibi sayuz meydanğa ketirdik. Bizim için edaya küreşi her kimnin öz işi degil, o partiyanın, proletariyatnın umumiy işi” di. (“Sosializm ve Di”n adlı meqalesinden).

İşte bundan tammamile anlaşıla ki bizde mefküre küreşinde hiçbir türlü teslimcilik, bitarfliq, kenar qaçu kibi hallarğa doğru yapıdın denilmez. Öyle hallarle qat’iy suretde küreşmelidir.

İşte oraza da keldi. Orazanın iqtisadiyy yaqdan ve insanlarnın savlığına olğan zararı

cihetinden hiç de bir fayası olmayan dini bir adet olğanı her kimge bir derce bellidir zanındayım.

Bununle beraber orazanın sosyalizm yapıcılığı işine de keder ketirmekten başqa bir şey olmadığını da söylemek icab eter.

Bundan ötri orazağa qarşı bütün quvvetimizle küreş açmalı, emekdarları bu osal dini adetden alıqoymalıımız. Bu sene oraza köyde ve şeerde sınıfiy küreşnin, daha ziyade keskinleşken bir devrine rast kelmeknen, iqtisadiy, siyasiy birtaqım kampanyalarının keçirilmesi mamentine de qarşı keleeckdir. Oaza bu kampanyalarğa ayaq çalmaq istegen vastadan ğayrı bir şey olmayacağından bütün emekdar kitlenin energiyasını ona qarşı küreşke çevirmelidir.

Şeerde köy sosyalizm yapıcılığının dev adımlarile ilerilemesi savet cemaatciligi psixologiyasında büyük denişiklik doğırdı. Bunıman beraber onların dinge qarşı olğan münasebetleri de türlendi. Bunı bizge birçoq köylerde emekdar kitlenin oraza tutuvğa qarşı baykot i'lat etmesi, bayram yapmamaları, birçoq kolxozların bu işde nümune oluvları köstergen edi. Aynı zamanda birçoq dini ibadexanelernin emekdarların istegile medeniy işler faydasına berilmesi de buna birer delildir.

Her halda bununle beraber bizde henüz dini te'sir altında bulınğan bayağı kitle daha vardır. Maqsad onlar da bu çürük adetden qurtarıb onları tam bir sosyalizm yapıcısı yapmaqdır.

Bu sene köyde orazağa qarşı küreş işinde küreş merkezi kolxozlar olmalıdır. Hiçbir kolxoz a'zası oraza tutmamalı, cami'ge qatnamamalı, dinge inanmamalıdır. Bununle beraber ayrı kolxozdan tış fuqareleri de bu xurafatdan qurtarmağa yardım etmelidir. Bu sene oraza baharlık saçü köy xazaystvası kampanyasına hazirlik vaqtına tesaduf etceginden ona qarşı küreş daha keskin bir xarakter almalıdır.

Bunun için, köynin fuqare, komsomol yaceykaları ve ictima'iy teşkilatları, medeniy quvveti, oca, izbaç, doqtor, agronom ve digerleri fa'al suretde dinge qarşı küreş için keniş emekdarlar kitlesinin nazar diqqatlarını mublize etmeliler. Köydeki siyasiy yarıqlandıruv işleri merkezi oquv evinin ve Allasızlar yaceykalarının bu küreş kampanyası için ayrı iş planları olmalıdır. Bundan ma'da esas olaraq şu işler yapılmağa tırışılmalıdır.

1- Kitlege dinnin, orazanın iqtisadiy, ictima'iy tamırlarının Marksizm bilgisi

esasinda üsti açılıb kösterilerek, onun soyalizm yapıcılığı içün olğan zararları anlatılmalıdır.

2- Oraz tutuvğa qarşı baykot i'lan etüv, kolxoznik, fuqare batrakları bu iş etrafına birleştürüv.

3- Allasızlar yaceykası işlerini daha ziyade canlandıruv, Allasızlar yaceykası olmağan yerlerde yaceykalar meydanğa ketirib köynin bayrak, fuqare ve orta hallı aktivini ona bekitmek.

4- Kolxoznikler, batraklar, fuqareler arasında yanı elifba ile oqur yazarsızlıqını ğayıb etmek oğrında çalışmaq.

5- Emekdar kitleni daha ziyade baharlık saçuv köy xazaystvası kampanyası, kollektivizatsiyya işlerine celb etmekle onların diqqatlarını bu işke celb etmek.

6- Ding, orazağa qarşı küreşni sınıfıy küreşnin apaçıq fakt ve tecrübelerile bağlamaq.

7- Ding qarşı küreşde hiçbir türlü bitarflıq ve teslimcilike, uzlaşuvcılıqqa yol bermemek.

İşte bu kibi işler ise ancaq geniş kitlenin fa'al iştiraki sayesinde mümkündür. Bunun içün bu küreşkede bütün emekdar kitlenin quvveti mublize etilmelidir.

Cavtöbeli

SİNFİY DUŞMAN VAZGEÇMİ YAXUD PROFESSOR YİNE KÜREŞİ DEVAM ETDİRE³¹⁴

Biz bugün yine “Marksizleşib” bara yatqan Professor Çobanzade’nin bir hünəri daha qalmaqdamız. O, birqaç hafta evvelisi ilmiy tedqiq perdesi altında çıqardığı “Qırım Tatar Edebiyatında Qurultaycılıq ve Milletcilik” namındaki braşurasında, kendisini kitlege Marksizm metodu, diyalektika hem proletariyat tarafdarı kösterüb yine özının eski siyasetini yürsetmek, yine de şu cengaver Marksizm metodına ve proletariyatqa qarşı eski küreşini alıb barmaq istey: proletariyat inqılabı öginde, kendisinde zerre qadar samimiyet, sadaqat eseri sezmegen, bunun aksine arsızlıq, açuv ve zeher ateşlerinen tolı bolğan bu perişan kitabçıqnı oquğan her adam; bunun aftorı tarafından milletcilikke qarşı yapılğan bütün çıqışların yapmaq oyun ve marafet trüklernden başqa bir şey bolmağanına qanaat hasıl eter. Daha dün, o birisi gün buna biraz şübhe ketirmek mümkün edi ise, bugün bu artıq açıqdır. Artıq besbellike, bu adam proletariyatqa dost bolmaq degil, onınle eski küreşini tazelemek, faqat sesini, boyasını, priyomlarını ve metodlarını denişdirib, içke kirib, qolğa alıb işi devam etdirmek istedi. Yalnız bu sebebden o, tük taşlamaq qab denişdirmek kendisini “Marksist” olaraq tanıtmaq istey, bunun için de diyalektika metodını “qullanıb” fırsatdan istifade ederek, proletariyatnın ilmiy tedqiq müessiseleri kafedralarından ve bunların adresleri vastasile kendisinin “şahsiy düşmanlarına”, “kündeşlerine”, onın böyle bir “Marksist alimi” ola yatırğanını köstere almağanlarğa qarşı zeherli vulqan ateşleri açmaqdadır. Sözlerimiz boş söz olıb qalmaması için, şimdi biz, oquyıcılarımız qarşısında bu braşuranın siyasiy, ictimaiy ve mefküreviy faktlarını ne derece doğru ve sadaqatle açdığını ve braşuranın ne maqsadla yazılğanını tahlil etmege tırışayıq.

Bu küçük meqalede, braşurada yazılğan o büyük hileler ve tılsımları keniş oquyucılarğa qolayca anlatmaq için, kitabçıqnın yalnız şu esas noqtalarını saylab almalıdır: 1- Professorın qullanğan “diyalektikası”, 2- Professorın uyanma devrinin ictimaiy, iqtisadiy tamırlarını ve mefküresini nasıl anlaması. 3- Ayrı şarq memleketlerinde yerli kapitalizmnin doğıb ösmesini nasıl tanınması. 4- Türkcilikni ve Türkcilik programının ictimaiy, iqtisadiy tamırlarını nasıl tahlil etkeni. 5- Keçmişdeki

³¹⁴ Taşlı Boyılı, “Sınıfıy Düşman Vazgeçmi Yaxud Professor Yine Küreşi Devam Etdire”, *İleri*, II/57 (Yanvar, 1930), s. 7-11.

kendisinin oynadığı aks inqilabcılıq rölünü doğru açmaması. 6- İlmiy tendiq namı altında açıqdan açıq proletaryiatqa qarşı eski küreşini devam etdirmesi.

Tertibimizde başda bir professorın Marksizm metodını, diyalektikanı nasıl anladığını tahlil etmək meselesi tursa da, bu bizim ilerideki meselelerini teşkerüvimizde körileceğinden ve bir de bunda hiç de ciddiyy tenqid etmege degerli bir şey olmağandır, bu yerde yalnız aftornın taqınğan “Marksizm” tavrının, diyalektikacılığın yalnız sesli ve davuşlı frazalardan başqa bir şey bulunmağınını qayd etermiz.

I.

Professor özinin qullanğan “Marksizm” metodıman “uyanma” devrinin ictimaiy, iqtisadiy tamırlarını şöyle tahlil ete: “uyanma, ancaq yuqunın bitmesi (yuqının) sonı kibi alınabilir... bu çatlaqları doldırmaq, sarsılmış olan binayı ta’mir etmək yolında başlayan hareket yuqarıda bahs etdigimiz “uyanma” yaxud intibah hareketlerinden başqa bir şey degildir”.

Böyle ilmiy sosyalizm baqışman ve diyalektika metodıman yanaşmağa “maşalladan” başqa ne demeli? Vaqti ile ba’zı şarq memleketlerinde baş köstergen “uyanma” hareketleri, ömürünün sonına yetken bir sınıfın can teslim etmek arfesinde olğan son nefeslerinden ibaret imiş, bu hareketler yalnız feodalizm esaslarını saqlamaq, onı ta’mir etmək için yapılğan ımtılışlar emiş. Bununle zan etsen 1-nci basamaq siyasiy mekteb talebesi bile razı olmazlar. Öyle ise qana qayda yanı doğa yatırğan, hem doğıb kendi ömürü ve menfaatı için küreşmege belsengen yanı burjuaziya sınıfı? Zaten yuqarıda söz bu sınıf üzerine ketmegen mi edi? Yanı maişet ve yanı iqtisadiy esaslar bu yanı sınıfını doğurmadılar mı? O sebebden bu yanı hareket bu yanı sınıfının hareketi degil mi? Açıq aytqanda “uyanma” öleyatırğan bir sınıfın hareketi mi yoqsa yanı doğayatırğan bir sınıfın mı? İşte Professor’ın bunda anlammaq istemegen meselesi. Elbetde Professor için “uyanma” endi faydasız, öleyatırğan feodal sınıfının hareketi bolsa daha yaxşı. O zaman milliy burjuaziyağa toqunılmaz, xatir için onun haqqında da bir şeyler aytılsa ayılır, amma asıl da o amman emin qalır. (Burjuaziyanın feodalman küreşkeni yanı bir şey mi, hem o kimge belli degil).

İşte sizge Marksizm metodıman başlağan bir tahlilden temiz idealizm neticesi. Böyle baqış, şübhesiz tesadufiy degildir. O yalnız inqilabiy sözlernen yaldızlanğan Pantürkizm baqışdır. Bu sebebden “uyanma” ictimaiy, siyasiy hadisesini böyle tahlil, ne

ilmiy, ne de siyasiy noqtdan doğru olabilir. Bu başdan başqa nazariy biçarelikdir.

II.

Professor'nın şarq memleketlerinde yerli kapitalizminin doğmasını anlaması da doğrudan doğru yuqarıda tahlil etdigimiz mantığın devamıdır. Baqınız o 4-nci sahifede böyle dey: "Avropa kapitalizminin tazyıqı altında mahalliy, yerli burjuaziya yetişmege başladı". Demek yerli burjuaziya yalnız ğarb ve Amerika kapitalizminin tazyıqı altında yetişdi, yoqsa hem kapitalizminin her sınıfıy cemiyetde hüküm sürgen immanent qanunlarının işlemesi sayesinde degil. Aşq olsun böyle "Marksizm karikaturası" degil mi? Belli bolğanı day bu fikir de Pantürkistlerin şarqın ictimaiy, iqtisadiy, medeniy inkişaf yolları ğarbden büsbütün başqa olacaqdır" degen ideologiyasının zemaneleşken bir şekilidir. Bu ciddi ideologiya meselesi yengil qolman böyle qolay qolay çekib qoymaq istemek, eskirgen Pantürkizmi ta'mir etmek yolu tutmaq demektir.

III.

İşte Professor Çobanzade'nin Türkçilikni ve Türkcilik pragramını nasıl anlağanı da bu mantık sisteminin ayrılmaz parçasıdır. 7-nci sahifede o böyle yaza: "Pantürkizmin pragram noqtaları neden ibaretdir? Süaline bugün açıq, qatıy cevap vermek mümkün degildir. Çünkü, bir taraftan esas e'tibarı ile Avrupa burjuaziyasının yamağı quyruğı olğan yerli burjuaziya bu derece inkişaf etmemişdir; diger taraftan ne Pantürkistler tarafından, ne de onların tenqidcileri tarafından tahlil ve tenqid etilmemiştir" kendisini Marksist etib tanıtmaq istegen bu burjua idealogı bu yerde özinin çehresini özi büsbütün açmaqdadır. Zan eterek mesele o qadar aydın ki bunda hiç tahlille oğraşmağa, yaşırılğan fikirlerni açıb otırmağa bile hacet yoqdır.

Daha aşağıda "haman bütün idealist müharrir ve idealoglarda olduğu kibi, Pantürkist inteligenlerinin yazılarından da iqtisadiy meseleler üzerinde satırlar, söylenmiş fikirler pek azdır. Bunun için Pantürkizm idealogiyası özini daha ziyade medeniy ve siyasiy cehetden köstere bilmiştir".

Bunun böyle olmağanını isbat için biz Pantürkist idealoglarından Ziya Kök Alp'a söz vereyik. O "Türkleşmek, İslamlaşmaq, Müasırlaşmaq" degen eserinde böye yaza: Halbüke zehniy melekelerin, irade ve seciyyenin inkişaf ve tekamülü sanayi' a'malat kibi fa'al meşğalelerle ticaret ve serbest meseleler kib iqtirahi hirfetlerle husule kelir (sahife 6)" ... "Memleketimizde quvvetli bir hükümet te'essüs etmemesi Türklerin iqtisadiy

sınıflardan mahrumiyeti yüzündendir”, “hangi milletde hükümet, iqtisadiy sınıflara istinad eterse orada hükümet geyet quvvetli olur, çünki tüccar, sanatkâr, iş adamı sırf kendi faydası için hükümetin quvvetli olmasını ister”. “Bir zamanın muasırları, o zamanda fen xususında en mütereqqiy olan milletlerin yapıdıqları ve qullandıqları bütün aletleri a’mal ve istimal etebilenlerdir. Bgün bizim için muasırlaşmaq demek, Avropalılar kibi diritnavutlar, aftamobiller, tayyareler yapıb qullanmaq demektir. Ne zaman ma’lumat ve masnuat iqtibas ve iştirası için Avropalılara ihtiyacdán müstağniy oldığımızi körirsek, o zaman müasırlaşmış oldığımızi anlarız (sahife 9)”.

İşte bu, Prof. Çobanzade’ge göre Pantürkizm pragramında iqtisadiy meselelerge yerin “verilmemesini” isbat etmektedir?! Körile ki, Pantürkizm özinin iqtisadiy qurılış pragramını öyle açıq, qat’iy, real ve ameliy süretde qoya ki artığına hacet bile yoqdır. Buna burjuaziyanın öz iqtisadiyatını, feodalca olsa da, umumiyetle xususiy mülkiyyet ve serbest mübadele esasları üzerine tayanğan istismarcı ve qısmen hazır bir ekonomika temeline qurduğunu közge alırsaq, ona yalnız bu pragramnı mükemmelleşdirmek, zemanleşdirmek, daha ziyade rasyonal inkişaf yollarını çizmaq vazifesi qalğanını köremiz.

Pantürkizm’nin, iqtisadiy meselelerge baqqanda, medeniyet ve mefküre meselelerine, siyasetke daha diqqat, vaqıt, yer bergenine kelgende, adetince bu sonkiler (nadstroykalar) iqtisadiy inkişafdan, temelden (bazis) geri qalğanlarından, yanı burjua sınıfları kibi Pantürkizm’de öz quvvet ve diqqatının büyük bir qısmını feodal mefküresi, feodal medeniyetile küreşmege sarf etmek mecburiyyetinde qalır. Bu ise, bizge hiçbir zaman Pantürkizminin iqtisadiy meselelerle degil, yalnız “mdeniyetcilik” problemleri ile oğraşqanını tasdiq etmek haqqını beralmaz.

Bu yerde Professor’nın yanılışının devamı şundaki o Pantürkizm’nin muasırlaşmaq lozungını yalnız siyasiy (liberalizm) bir lozung deb ala. Halbüke Pantürkizm, yuqarıda Z. Kök Alp’in sözlerinde körgenimiz kibi, bu “muasırlaşma” ibaresile yalnız siyasiy liberalcılıq degil, aynı zamanda ve daha ziyade iqtisadiy pragram murad ete, özinin siyasiy, medeniy hem mefküreviy üst qurılışlarına iqtisadiy, istihsal ve hem texnika temelleri çekmek istey, hem bunı pek real ve ameliy şekilde qoya. Bunı körmemek, anlamamaq mümkün degildir. Meselege Professor kibi yanaşuv, Marksiztce olmağanından ve bir taraflı, tar olğanından netice itibarile siyasiy noqtadan da yanılış ve

zararlı bir baxışdır. Çünki bu süretde Pantürkizm iqtisadiy talablarman oğraşmağan ve yalnız bir “medeniyyetçilik” meselerimen meşğul olğan bir haredetdir kibi yanlış bir neticege kelmek qolaydır.

Bu ise, haqiqatda yine Pantürkizm idealogiyası plenliginde qurtılmamaqdır.

Bu fikirimizni Professor’nın 7-nci sayfede şu sözleri de tasdiq eter: “demek ke, bu zamanda burjuaziyanın üç quyırğı oldı: 1) Türkcilik, 2) İslamcılıq, 3) liberalcileq. Halbuki Ziya Kök Alp Pantürkizm’nin program lozunglarını şöyle ta’bir etkendir: “Türkleşmek, İslamlaşmaq, muasırlaşmaq” bellike, aftar” muasırlaşmaq lozungını bu yerde yuqarıda degenmizday, yalnız siyasiy liberalcılıq manasında qullanmağandır.

IV.

Bu braşura haqqında söylenmek kerek olğan meselelerden birisi de Professor’nın öz siyasiy keçmişini nasıl ve ne xarakterde yarıqlandırdığıdır.

Bunı da o, kendisini bir siyasiy çehre degil, yalnız milliy ruhda terbiye olınğan yaş talebe, passif milletci, milliy fırqa ile daha tanış olıb yetişmegen ve hatta ba’zı vaqıt milletcilikke isyan etkenci, milliy fırqacılar tarafından aldatılğan bir ma’sun etib tasvir ete. Bu az bola deb, Professor özini komintern yolbaşçılarından sayılğan Belakun arq. kibi komunistlermen bir vaqıtlar ayar aqran bolğanını, Qırım’da özinin Belakun arqadaşqa degen “men Macaristan’da komunistim, Qırım’da milletciyim” sözimen hamam hamam kommunist bolğanını, yake komunistlikke yalnız bir santimetr yetmegenini ayta, hem buğa oquyıcılarını da qandırmaq istey. Professor’nın canını ağırtsaq da, biz bunın bek ğarib ve külünç bir “stravs” metodu bolğanını qayd etmeden keçalmaymız. Bunda oquyıcıların, Professor’nın öz fikirleri ile mıreraqlanacaqları bellidir. O özi böyle dey: “bu satırlarını yazannın “milliy fırqa” ile teması ancaq ancaq 1920 senenin sonlarında hasıl olmışdır. Ona qadar yuqarıda bahs etdigim kibi mende ancaq milliy ruh, milliy idealogiya hasıllanmış edi. Bunın da o qadar derin olmadığını Macaristan Şura hakimiyeti ile rast kelişdigim zaman sezmişdim. Bu zaman “Macar kamunasının” Türkçe organı olan *Şarq* gazetasının redaqtorlığını ifa etdigim, üçüncü internatsyonal taborının siyasiy rehberlerinden ve teşkilatçılarından birisi olaraq işledigim kibi “Lenin evi-Lenin haz” namile teşekkül eden Macaristan Milliy Eqaliyetler Teşkilatları müessisesinde şura şu’besini idare etdim (sayfe 16)”. Bundan beş satır sonra böyle dey: “halbuki men Qırım’a kelinceye qadar bütün bu meseleleri (siyasiy bizni) qat’iy, açıq suretde hall etebilecek

tecربه ve tediq sahasında?! (bizni) malik degildim”. “bu satırları yazan 1924 senesinde burjuaziya ve onun intelligentsiyası ile qat’iy suretde alaqayı kesmeye kötiren birinci adım atdım”.

Bilesiniz mi o hatta kendisinin ba’zı şiirlerini xarakterize yapqanda sıqılmadan şu satırlarını yaza: “... bu şiirler olsa olsa müvafıtaqiyyetli şakird meşıqlarından artıq degildir (sahife 20). “Menim *Millet* gazetasının 12 öktabirden 14 noyabirege qadar çıqan nüsxalarında neşr etilgen şiirlerim bu devirin milletciligi noqtasından o qadar xarakteristik degildir (sayfe 24)”.

25-nci sayfede “Qurıltaycılıq ruhi ile bağı oldığı halda benim parçalarımnda daha eski, ta’bir caiz ise, “talebe milletciliginin” devamı, passif milletcilik vardır”. 31-nci sahifede mesela “22 s. sonlarında 23. Başlarında doğru artıq benim eserlerimde bu inqılaba yaqınlaşma pek açıq suretde gorilir”. İşte dedigi kibi 1-2 seneden son milletcilerden ayrılğan, xaberiniz olsun! Sanki tertemiz adam(!) Bu kitabçıqnı tab art Kafkaz kibi “uzaqlarda” yazğanı içün ve Baku’de basdırğanı içün ğalba, aftor öz özine böyle hiç doğru ve haqiqat olmağan şeylerni yazmağa haq verse kerek. Lakin bunun, poçta vastası ile Qırım’ğa da kelib tüşceğini aqıldan çıqarmayıb, hiç olmadım bu yerde avantüra yolu ile ketmeden sıqılmalı edi. Aftor burada doğru dan doğru özinin keçmişinde aks inqılabcı fa’aliyyetini gizlemekde ve hatta özin “haqiqiy bir inqılabcı” olaraq tanıtmak istemekdedir. Çünkü bu yerde o özinin hiçbir siyasiy xatasını sadıqane e’tiraf etmege cesaret köstermegeni kibi, olarnın şuurlı suretde bağı yağlı köstermege tırışqandır. Söylesinler! Bu zamanlar Çobanzade’nin kamunistler, kamsamollar ile şiddetli suretde çıldırırçasına küreşkenini bilmegen, yaki olarnı unitqan kim var? “Kammunistler zamanında Tatarlarğa qurtılış bolmaz”, “Şarq’da proletar inqılabına daha erte” degen lozunglarını yürsetmek içün ÇOBANZADE (ve ğayrı milletciler) tarafından kamunistler ve kamunistler ile küreş yapıлмаğan bir sabraniye keçdi mi? Bundan da başqa Professor 24 senesi özinin yanı elifba tarafında bolğanını yaza. Bu büsbütün yalandır. Çünkü 24 seneleri onun yanı elifba tarafdarı bolğan bir eki yaşman şiddetli suretde söğışib, eski elifbanı yaqlağanı açıqdır. Onın bu doğru da yapqan söğışli, qarğışlı çıqışlarının açı açı sözleri ve sesleri daha kimsenin zehninden, qulağından silinmegendir. Bular onun, yalnız milliy ruhda, passif ve siyasiy meselelerden bixaber bir talebe milletcisi bolğanını degil, onun aksine, diger milletci aqranlarının da degenleri day daima kendisinin rehberlik

ve ideologluq da'vasında bolğanını ve bu tavrile de (yigitce ant berib, Cingiz Xan torını bolıb) hadsiz davuşlı çıqışlar yapqanını isbat eter. Hem şu arada yanı elifba tarafdarı bolğanını da kendisinin “inqılabiy” faaliyeti balansına qoşmaq istey. Halbüke elifba meselesinin ba'zan Çobanzade ve digerleri tarafından bir sima olaraq istifade olunmaq istenildigi bugün artıq kimge gizlidir? Şu qutırıb yanı elifbacı bolıb çürgen 26 senesi bile ÇOBANZADE “zamanının siyasetini anlamaq kerek; bizim Şarq'da rehber yoq. Şarq'ın kendisinin “Marksları(?)”, “Leninleri(?)”, çıqmamalıdır (belki aftor özini tüşüngendir), Marks'ın metodını şarqda “tatbiq etmek” qabil degildir. Yanı elifba bizim bu “öz yolımızda” bir taktika priyomı olmalıdır ilaxr.” Demegen mi edi? Bu siyasetden cahillik mi? Talebelik mi? Passif milletcilik mi? Bizce bu, burjuaziya siyasetinde alimlik, lakin şübhesiz proletariyat siyasetinde burjua “cahilligidir”. Bu fikir ile rzı bolmaq mümkündür.

Hem sıqılmadan Professor kendisini komintern teşkilatcılarında birisi, onun naşir efkarlarından birinin rehberi, Belakün arqadaşının aqranı olaraq çalışqanını aytıb tura da, beş satır aşağıda kendisinin bu siyasiy meseleleri qat'iy açıq suretde hall etebilecek tecribe tedqiq sahasında malik bolmağanını qayd ete. Bu hareketke, en nezaketle söylengende, yalnız pek ucuz siyasetcilik ve Enver Paşa'ninkinden daha besbeter ucuz avanturizm denilebilir.

V.

Professor böyle yalnız özinin qorçalab, aqqa çıqarmağa çalışıb qalmaydır. O aynı zamanda özinin degeniday yanı doğa yatırğan proletariyat edebiyatı ve yazıcılarını “himaye” etkendir. Şimdi onun nasıl himaye etkenini (küreşini) köreyik. 17 sayfede o kendisinin Marksizm metodnı tedqiq etmege verilgenini aytıb keleda blye dey:

“... diger taraftan genç proletar edebiyatını ve ediblerini tahlil ve himaye eden meqaleler neşr etmişim”. İşte onun bu sonki kitabcığı da bu eserlerden birisi olsa kerek (!) Lakin neden bilmem aftor bunı qayd etmegen. Eki satır aşağıda, aftor özine maxsus bolğan maqtancanlıqla, kendisi tarafından 3 bin sahifelik 15-20 eser neşr etkenini de qayd etib taşlay. Böylece hem özine avansman ucuz ehtiram satıb ala da, haqiqiy suretde proletar edebiyatını ve ediblerini “himayı” etmege kirişe.

Baqınız bir, Professor, proletaryat edebiyatını ve onun yazıcılarını hem tarafdalarını nasıl himaye ete? O dey: “lakin Arabların “ibnülvaqtı” dedikleri mament adamları, bu daxiliy tekamuli çekemediklerinden ve “şübhe”, “daxiliy mübareze” nihayet

“qatiy iman” ile meseleye yanaşan adamlar olmayıb, yalnız ba’zı küçük şahsıy emellerle hareket eten. Bizim yuqarıda birqaç satırle işaret etdigimiz nihayet qatiy ve sağlam qanaatlara götüren tereddudli yolımızı kirlemek tecribelerinde bulunmuşlardır.” “Hiçbir pravakator bu suretle özine qaytan emekdar balalarını utandırmaz”.

Demek “saygılı” Professor’ın bu “marafetlerini” köstergenler, onun avanturist bolğanını isbat etmege qalqışanlar, onun edebiy xırsızlığını meydanğa çıxarğanlar nihayet ve başlıca onun şuurlı suretde akis inqılabqa xızmet etib şimdige qadar siyasiy dolandırıcılıqla oğraşqanını geniş emekdar kitlesinin muhakemesine qoyğanlar; hepsiy şahsiyetci, onı künnib çekalmağan ve hatta pravakator adamlar emiş.

Bellike, Professor’ın ağız ile bolsın, qalemle bolsın tenqid etkenlerin, onun siyasiy cinayetlerini ortağa qoyğanlarının haman haman hepsi kammunist ve komsomol xalqlardır.

Bolar ise, ÇOBANZADE’nin fikrinde, onun tekamülünü çekalmağan, ona şahsıy düşman olğan, hatta ona qarşı pravakotrlıq yapqan adamlar bolıb çıqmaqdadırlar.

Professor hazretleri bilmiş olsun ke, bu adamlar için mesele, böyle ma’nasız ve yalan qabahatatlanmalarda, şahsiyetde daha bilmem ufaq tüfek şeylerde degildir. Bolar için mesele sınıfıy küreşnin özeginde ve ketişindedir. Mesele bir taraftan ÇOBANZADE’nin türlü boyalarğa kirib, türlü maskalar kiyinib yine öz sınıflarının menfaatları için proletaryatqa qarşı özlerini, xşyanetli küreşlerini devam etdirmegi istemekde olsalar diger taraftan emekdar yaşlıq bütün bu ziyancı faalliyetlerini körmekde, körmege tırışmaqdadırlar. Bu yerde Professor meselenin üstünü örtmek, onı var quvveti ile şahsiyetke çevirmek istey. Onun tenqidcıları ise bu siyasiy, sınıfıy meselelerni olğanı kibi körmek, burjuaziya idealogiyasının proletaryatqa qarşı turmaq istegenini meydanğa qoymaq isteyler.

Körile ki, bu yerde anlaşılammazlıq pek küçük degildir.

Meseleni şahsiyet, bilmem çekalmamaq bataqlıqlarına soqmaq, elbetde Professor qazanacaqdır. Onun için Professor meseleni turmadan qaranlıqqa, çıtırmanlıqqa çekmege çekişmekdedir. Yoq Professor şimdi 20-22 seneleri ve Veli İbrahimofcılıq devri keçdi. Sizin bu taktikanız endi 29-30 seneleri para etmez. Şimdi bizde böyle eşek siyaseti degil, Savetler Cümuriyetleri’nde sösiyalizm cemiyeti qurmaq, dünya proletar inqılabı için büsbütün canını qanını feda etercesine oğraşmaqda bolğan bayağı Tatar emekdar yaşları

yetişdi. Bolar bir sıra proletaryatnın inqilabçı teşkilatları saflarında, ameliy sosializm yapıcılığı işleri prateslerinde qaynamaqda, ösmekde ve pişmekdedirler. Bunun için olar qolay qolay, ocaq başlarında, qarçığa tüblerinde, kül tepelerinde qurılğan böyle ibtidaiy tuzaqlarğa düşmezler. Yoq Professor, doğrısını aytqanda siz, “ömirden pek geri qalğansınız”. Bular az bola deb Professor, özlerinni milletcilik xayalından qurtıla almağanlarından, kammunist fırqası ve savet hukumetini de qabahatlamaqdadır.

Dınlanız o bu doğrıda ne ayta:

“Bu zamanlarda Tatar intelegentsiyasının bölünme (diferensiyası) meselesine de keregi kibi diqqat edilmemişdir (sahife 30). Bu, açıq adresmen söylenmese de, tabiiy kimge taş atılğanı besbellidir. Proletaryat diktaturası bu milleteci efendilerge, olarnın sallanğan soylarına, daha bilmem kimlerine keregi diqqatı vermegen emiş, olarğa bu xususda keregi qadar “dayalıq” yapıлмаğan emin. Hepsi masal. Nasıl ola da proletaryat diktaturasının intelegentsiyağa baqışı Professor’ge belli degil. Professor’nın idealogyası bin türlü tüşke kirib çıqıb yüreceksin olsa, devirlermen sallana sallana ketecek olsa, biz sözmen aytqanda, Professor bu künge, bu daқиqаğа qadar nihayetsiz idealogiya keçebeligi yapacaq olsa bunda başqa birisi qabahatlı mı? Professor özini “Marksist” ve “proletaryat dostı” tanıtaçaq bolıb yine böyle anti Marksist fa’aliyetlerde bulınsa bundan kim qabahatlı? İntelegentsiyanın bölünme meselesi her vaqıt közde tutılmaqdadır.

Dost, düşman kammunist fırqası tarafından daima doğru ayrılmaqdadır. Ortalıqqa bu yalan, bu buhtan neden kerekdir? Professor özi böyle ketişmen ketse belki birqaç seneden proletaryat diktaturasını daha yanıdan böyle qabahatlayacaqdır! İşte bu sayılğan marefetler, trükler hepisi, yalnız Professor’nın proletaryatqa qarşı yapqan cinayetlerinin üstlerini qapatmaq, özünü aqqa çıxarmaq, hatta şu arada hücum yapıb qalmaq için qullanğan priyomlarından ibaretdir. Bu da onun fikrince, proletaryat tarafdarı olmaq, proletaryat edebiyatı ve ediblerini “himaye” etmek emiş!?

Demek, Professor’nın bu son braşuracığını tahlilden biz şu neticelerni çıkarabilirmiz:

1. Marksizm metodıman, diyalektikaman iş köremen deb birtaqım sösyojijiy siyasiy ve mefkureviy meselelerni büsbütün yanlış yarıqlandırıp Marksizm üzerien karikatüra yapmaqdadır.

2. Professor ÇOBANZADE “uyanmanın” ictimaiy, iqtisadiy mahiyetini büsbütün

yanlış izah etmektedir. “Uyanmanı” ancaq eski feodal sınıfının son nefesi ve hareketi diye anlatmaqdadır. Bu ise qat’iyet doğru degildir. “Uyanma” hareketi, yanı doğru maqda olğan burjuaziyanın hareketidir.

3. Yerli kapitalizmnin yalnız Avropa ve Amerika imperiyalizminin “tazyiqı” altında doğdığını tasdiq etib, kapitalizmnin immant qanunlarının hüküm sürgenini inkar etmektedir. Bu ise Sultan Galiyefşçına’nın programıdır.

4. Pantürkizm’nin ictimaiy negizlerini, siyasiy, sınıfiy mahiyetini, onun programını açmamaqda olub, doğrıdan doğru bunlarnı tahlil etmekden qaçınmaqdadır. Ondan da başqa Panturkizm programının türlü yerlerde kankretleşkenini anlamayıb Tatarcılıqını, Türkcilik’den başqa ve birbirine qarşı bir aqıntılardır deb köstermektedir.

5. Panturkizm’nin iqtisadiy programını yanlış anlatqanından, onun müayyen iqtisadiy, siyasiy quruluş içün yapqan küreşini tumanlaşdırada, Panturkizm’ni daha ziyade “medeniyetçi” bir aqıntı etib köstermege tırışa. Bu da “Marksizm metodıman” qatiyen şuurılı suretde yapılğan bir xatadır.

6. Professor özinin aksi inqılabcı rölını büsbütün yaşırtıb, onun aksine hatta özini dünya proletar inqılabının şanlı ştabı olğan komintern ve onun rehberlerinin adları ile bağlamağa bile cesaret etmektedir.

7. Prafessor böylece “Marksist” urbasını kiyib hem Panturkizm ve milletcilikke ateş açqan kibi körilib, yanı yollarman proletaryatqa qarşı eski sınıfiy mübarezesini devam etdirmektedir.

Taşlı Boyılı

***İLERİ*'NİN ÇIQMASINA DÖRT YIL TOLUV MÜNASEBETİLE**³¹⁵

“Tatarı anlama” yolile degil de, Marksizm mektebinin kösterdigi kibi proletar yazıcısının ve proletariyatqa yaqlaşmaq istegen poputçıgın tutacaq yolu, her bir ictimaiy faktorğa kommunistizm meslegi ile yalnız sınıfıy noqtay nazar ve materiyalizm yolu ile yanaşılmalıdır.

Lakin Çobanzade proletariyatqa yaqınlaşmadı ve yaqınlaşmaq da istemey. O burjuaziyanın emekdarları istismar etüv işine yardım içün çalışa.

İleri’nin birinci devr sahifelerinde bu çoq körine.

Böylecesine biq qısqadan *İleri*’nin birinci devrine analiz berib ikinci devr haqqında da aytmaq isteymiz.

Şimdi *İleri*’nin büyük xızmetlerinden biri olğan Qırım Tatar edebiyatında nesir qısımının doğuv, genişleyüvi mes’elesine keçeyik.

Qırım Tatar edebiyatının nesir qısımının doğmasında *İleri*’nin oynayan rölünü inkar etmek olmaz. Onın ilki numerosının çıquvı ile beraber, bizde nesir edebiyat nev’ından ilki küçük hikayeçikler basılıb başlay. Ve bugün de Qırım Tatar edebiyatında en körümlü yazıcılar saymaq mümkün olğan. C. Ğafarov, C. Seydametof ve İpçi kibi edebiy simalarını köremiz. Sonra seyerek seperək körilgen küçük hikayeçikleri de közge alırsaq, bu edebiy nev’ın meydana çıquvında *İleri*’nin rolünü inkar etmek mümkün degil. Lakin bunun ile beraber *İleri* jurnalının ilki devrinde akis olinğan nesir parçalarının mündericesine ve yazıcılarına köz kezdirse, bu sahada da mühim nuqsanlar oldığını körecekmiz. Onın içün bu nesir edebiyatnı yazğanlarını da onların mefkürelerine istinad etdigimiz kibi kendi noqtai nazarları ve edebiy çehreleri ile proletar edebiyatında alıb verecegi olmağan, prinsipde o edebiyatqa hem münderice, hem de forma i’tibarı ile akis unsurlarının *İleri*’den faydalandıqlarını ve nesir edebiyat vasıtası ile gendi çürük mefkürelerini geniş emekdar massa arasında cayratmaq istegenlerini körürmiz.

Bu fikirimizin boş olmadığını isbat etmek içün, Altaylı imzası ile “Açlıq Xatreleri” serlevhası altında uzun bir hikayeni misal alabilirmiz.

Nesir edebiyat vasıtası ile bu, qurultaynın en fa’al a’zası olğan zatnı; Tatarlıqnı, yırladığını, oquyıcının miyine milliy duyğu aşlamaq içün, Tatar’nın tarixiy ğalibiyetlerini

³¹⁵ A. Dermenci, “*İleri*’nin Çıqmasına Dört Yıl Toluv Münasebetile”, *İleri*, II/57 (Yanvar, 1930), s. 11-13.

hikaye eterek “Rusnı” vaqtile ezib, bütün dünyada namı ktiken “dedelerinin yigitligini” kösterib Tatar ve Rus pomeşçik ve burjuaziyasının zulmları emekdar kütlelerini eksplatatsiya etüvleri haqqında bir söz bile aytmayıb, bögünki (21 senesi) açlıqda “baqınız biz nasıl halğa qaldıq deb hikayesinen bala evi (detdom) balalarına “ocalıq” ete. Onın hikayesinin içerisinde ustalıqnen kirssetdigi ba’zı satırlarını keçirib burada yazsaq, mes’ele daha açıq anlaşılr.

“” Yarabbim bu xalq Qazaq bolğanı içün mi? Yoqsa şerli bolğanı içün mi böyle aruv yaşay ekenler? Neyse amma da qismetli qullar eken”. Aqyar’nın köşesi bucası aç Tatar tolib qalğan”.

Aceba açlıq yalnız Tatar’nı qırğan mı? Bu edib başqalarını, başqa millet faqırlarını ne içün körmey? Yoqsa Aqyar kibi Tatar yaşayıcısı nisbetle az olğan bir milletlerin açları ilişmedi mi? Xayır... maqsad tamamı ile başqa, yani çeşid milletler emekdarları arasında düşmanlıq doğırmaqdır.

“Asıl bizim priyutda Tatar havalarını yaxşı çalmağa bilgen yoq. Qazaq havaları da belki güzeldir amma, doğrısı benim yüregimi coşdırmay”.

Mes’ele asla Tatar havası, Rus havası üzerinde degil. Mes’ele gine “Tatarlıq” üstünde...

“Bu insan ömürü ne qucr bola eken! Açlıq bolır xorandalar çil yavrusı kibi dağılır deb kimnin xatrina kelirdi. Yarın, kim bilsin! Ömür bizim qarşınızğa neler, neler qoyacaq...”

Bütün yuqarıdaki köçürmelerge istinaden Altaylı’nın laflarından “aygidi qurultaynın qılılacağını kim bilirdi! Lakin yarın kim bilsin bu savet qurumı da denişecek!” ma’nası çıqa.

A. Şamil imzası ile yazılğan “Dalğa” hikayesini alınız! Bu simvolizm usulı ile yazılğan hikayenin proletar diktaturası olğan bir memleketde yaşağan oquyıcığa ne keregi bar.

“Bu eki quvvetnin hangisi daha küçli? Qaysı birine haq vermek kerek? Menim fikrimi sorarsanız işte baqınız! Anav qopşağan parça eşildi. Artından daha birisi eşilir, sarsılır, yıqılır”.

Bu satırlarını ne içün proletar edebiyatı tili ile açıq aytmaq mümkün olmasın? Eger burada proletarnın küçine haq vermek kerek olsa ne içün açıq açığa berilmey? Haqiqatda

muharrir daxi öz xayalları ile deniz dalğaları arasına kömle ve oquyıcığa vacib tipni verib olmay. “Dalğa”dan açıq bir fikir anlamaq hiç mümkün degil. Onda cismani şeylernelen söylenmek istenilgen fikirleri işçi köyli hükümeti faydasına olaraq benimsemek de zordır.

Burada “Annecigim Neredesin” hikayesinin ortağa birtaqım çürük mefküreler sürmekden, ruh tüşkünligi ile dolı bir parça olduğunu ve savet oquyıcısına zarardan başqa bir faydası olmayacağı da qayd etib keçmelimiz.

Ayrı yazıcılarının edebiy parçalarının tahlilini bir umumiy meqalede yapmaq mümkün olmadığı kibi, mevzu’mız daxi *İleri*’nin nesir edebiyat sahasında ve ona rehberlik etüvdeki işlerine aid olduğundan, onun menfi cihetlerini kösterdigimiz bu misallernen iktifa etecekmiz.

Yanında “Tatar Yazıcıları Cem’iyeti” olğan *İleri* jurnalı C. Ğafarof kibi hayatqa realni baqqan, ictimaiy ömrümüzdeki maskaları açıb, kendi edebiy qalemi ile ömrünü olduğu kibi akis etdirüvge yanaşqan realni tipler bergen yazıcılar yetiştirmek mümkün eken, “Tatar Yazıcıları Cem’iyeti” ve haqiqatda onun organı olıb çıqqan *İleri* jurnalı ilki devirinde bu vazifeni yapamadı. Nefis edebiyat cebhesinde Marksizm rehberligi kösteremedi. Nefis edebiyatqa doğru bir ösüv yolu çizğısı bermedi. Nefis edebiyat kelişigüzel yollarnen genişledi. Onun nesir qismında da (manzum qısmı kibi) qısmen çeşid yabancı fikir ve mefküre soqıldı. Çünkü “Tatar Yazıcıları Cem’iyeti” qurulğanda yanlış esaslar, zamanğa muvafiq olmağan temeller üzerine qurılğan ve eski fikirleri edebi simalar ile toldırılğan, qızıl yaşlıqdan uzaqlaşmaq edi (onlarnın Rus Proletar Yazıcıları Cem’iyetine qoşıluvğa akis çıquvları, emekdar yaşlıqnın birçoqlarını cem’iyetke almayuvları ve ilaxri...).

VII.

Proletar diktaturası savet hükümeti künden künge qavileşe, negizleşe, sosyalist qurıcılığı kenileşe. Biz her cihetde qattı ve qat’iy adımlarle ilerileymiz!

Yanı sosyalist yaşavı, eski ömürnin qaldırdıqlarını baltalay, yanı yaşavğa kelişecek yerlerini yola qalıbqa çeke, hiç de kelişmeyecek, mayışmayacaq aaçlarını tamırından kese.

İşte böylece Qırım’da gendine birkaç yıllar mekan qurğan İbrahimofşçinacılıq devirildi. İbrahimofşçina ve gruppacılıq arqası ile nefis edebiyatqa soqulğa *İleri* jurnalı “Tatar Yazıcıları Cem’iyeti” etrafında birleşken, o jurnal vasıtası ile kendi milliy

mahsullarının geniş emekdar massağa aşlamaq istegen, qısmen bu maqsadqa nail olğan milliy fırqa “edibleri”nin bu mekamları da tarmar olındı.

Veli İbrahimofşçına tamırları çıkarılğan son, Qırım’nın siyasiy ictima’iy, medeniy ve iqtisadi ömürinde yanı bir devir başladıǵı kibi, 1928 senesi noyabrinden başlab *İleri* içün de ikinci devir başlay.

İleri’nin mündericesinde büyük bir inqılab yapıldı. Bu devirni Qırım Tatar edebiyatında sağlam bir adım atıluv deviri saymaq mümkündür. Bundan sonra *İleri*’nin yazıcı kadrosı da denişdi. Yanı yazıcılar yetişmege başladı. Qızıl yazıcı gençlik artıq *İleri* etrafına toplana.

Edebiyatdaki milliy fırqacılıǵa qarşı qat’iy küreş başlayaraq, onların çürük mefkürelerinin üstü açıla ve onların edebiyatda, kulakların, spekülantların agentleri odlıqları faktlarla isbat etile.

Birinci devirde yaş yazıcı qızıl qalemlerge yol verilmey, onların köksinden iteler ve onlara qarşı “cahil, isti’dadsız” ve ilaxrı tahqirler qullanıldı ise, şimdi o “isti’dadsız” zan etilen qızıl yazıcı gençlik proletar edebiyatı doğıruv sahasına çıqaraq, özlerinin “usta” milletçi yazıcılarından nefasetce de üstün oldıqlarını kösterdiler. Bu işde *Yaş Quvvet* yanında teşkil olınan Yaş Yazıcılar Tögeregi’ni anmamaq mümkün degil.

1928 senesi fevralinde esası qoyılan bu emekdar yaş yazıcıların edebiy tögeregi, gendi iş esasında: Yaşlıqqa Marksizm noqtai nazarından edebiy bilgi berüv, edebiyatımızǵa soqılğan çürük mefkürelerge qat’iy darbe uruv ve proletar edebiyatı doğıruv yolında boyevoy vazifeler qoyıb, işke başladı. Umumiyetle Qırım Tatar nefis edebiyatının yeny, sağlam mefkürelı esaslar üzerine qurılmasında bu “küçük” tögereknin büyük tarixi röli oldı.

1929 senesi başlarında ise Qırım neşir yanında bütün Qırım Proletar Yazıcıları Asotsiatsiyası meydanǵa keldi. Yaş Yazıcılar Tögeregi ise onın yanında Tatar seksiyası olıb qaldı. Böylelikle her milletin proletar yazıcılarının internatsional bir merkezge birleşkenlerini ve nefis edebiyat cebhesinde umumiy rehber bir proletar yazıcıları merkezi meydana keldigini köremiz.

Burada umumiyetle edebiyat ceryanları üzerine toqtalmamıznın sebebi *İleri* jurnalı içün de yazıcı kadrolar yetişdire onları nazariy cihetden de silahlandıra ki biz bunın semerelerini de körmekdemiz.

İleri jurnalının ikinci devirinde nesir edebiyatının ösüvi, münderice i'tibarı ile qavileşüvi mes'elesine toqtağanda biz bunu körecekmiş.

VIII.

İleri'nin ikinci devirde mündericesi tüzele. Qırım'da nesir edebiyat sahasında büyük adımlar atıla. Birinci devirde, yuqarıda söyledigimiz kibi ba'zı nesirler müstesna olmaq üzre, ekseryet ile proletar edebiyatına selam bermegen çürük mündericeli nesirler körgen olsa, şimdiki devirde; sağlam mündericeli nesirlerge malikmiş. ("Ufuqqa Doğrı", "Proletar Çelebi", "Çul Tutmadı", "İstek Olmadı" ve ilaxrı).

Qırım Tatar edebiyatında roman, öcerk nev'larının doğdığını köremiz ("Ufuqqa Doğrı" ve öcekler).

Gene qızıl qalemlerden tercimeciler, tenqidciler doğmada ki "Tatar Yazıcılar Cem'iyeti'nin" isti'dadsız, cahil saydığı bu proletar yazıcı gençliğin az vaqıt içinde meydana ketirilgen eserlerine hayretde qalmamaq mümkün degildir.

İleri'nin birinci deviri nesirni genişletüvde umumiyet ile xızmet etken olsa, şimdi ikinci devirde nesirni sağlam mündericege çıkaruv nefasetini eyileşdirüv proletar edebiyatını doğurıvğa ve aynı zamanda roman ve öcerk qısımlarını meydana ketirüvde büyük rol oynadı.

IX.

İleride nesir sahasında ne yapmaq kerek?

Hal hazırda bu süal bütün genişliği ile bizden cevap istey, Proletar Yazıcıları Birliği ve Tatar seksiyasının vazifesi Qırım'da daha başlanğıç bir devirde bulunğan nesir edebiyatını proletar edebiyat sızığı ile alıb varmaq genişletmekdir. Küçük hikayelerden büyük romanlar, provestler doğırmağa doğru kitmek, materyalist dialektik edibler doğırmaq kerek.

Hayatını realni kösterüvde büyük rol oynayan öcerk kısmını nevını doğırmaq, ocerkistler ile felyenotistler yetiştirmek meselesi de edebiyat birliğinin öginde turğan mühim vazifelerdendir. Bu sahalarda *İleri* jurnalı vasıtası ile yaş yazıcılara yol köstermek temalar tesviye etmek lazımdır.

En mühim mes'elelerden birisi de yaş edebiyatımız üzerinde Marksizm tenqidini genişletmekdir. Bu mes'ele evvelden tamamı ila yapılmadı ise şimdi de zayıf ileriley. Biz edebiyatda Marksizm tenqidini lazımi yüксеklige çıkarmasaq, genç proletar

edebiyatımızı sağlam relsler üzerinde alıb varuvda çoq nuqsanlıqlar qarşısında qalırız.

Proletar xudojniginin vazifesi proletar edebiyatı doğıruvda, onı zenginleşdirüvde esas yol ve metod olaraq dialektif materyalizm metodu ile çalışmaq, yazmaqdır. Ya'ni ömürni üzerinden her bir türlü maskayı köterib atmaq, cem'iyetin tereqqi protsesini ve bu protses ile birlikde hareket etken onun ileriler ve denişme noqtalarını ta'yin etken esas quvvetleri, proletariatnın ğalibiyetlerini körmek kerekdir. Bizge böyle xudojnikler doğacaq (ona hiç şübhe etilmez) ve eskiden yeninin doğğanını yeni ömürnin, eski tamırları çürük ömürni yenüvini nefis edebiyatda akis etdirecekdir.

Şunu da söylemek kerek ki proletar edibi, xudojniginin vazifesi yalnız cem'iyetni oldığı kibi, dialektik materyalizm usulinen köstermek ile bitmey, aynı zamanda kendi edebi qalemi ile, cem'iyetnin sosyalizm qurıcılığına da anlı suretde qoşılmaq kerekdir.

Proletar xudozniginin öğünde turğan esas vazife de budır. Bizge bu yolnen ketmek kerekdir.

A. Dermenci

SİYEZD MÜNASEBETİLE³¹⁶

Bu son yıllarda, bilxassa 1929 senesinde bütün Savetler Birliğı'nde proletar edebiyatının esas problemalarını ve generalni yolını ta'yin etüvde büyük adımlar atıldı. Partiyanın bedii edebiyat haqqında çıxarğan qararı birçoq proletar yazıcılığının eserlerinde ameliy olaraq aks etdirildi. Genç proletar yazıcılarından birçoqları sosializm yapıcılığı problemalarını nefis edebiyatda kosterüvde mühim adımlar atdılar.

Lakin nefis edebiyat sahasında bizde umumiyet ile geride qalğan proletar edebiyatı quvvetlerini partiyanın politikasını ömürge keçirüvde mobilize etmekde, teşkilatı cihetden de artıda qalğan ayrı muxtariyetli cümhuriyetler de yoq degildir.

Bunlardan biri bizim Qırım Savetler Cümhuriyeti'dir. Bizde nefis edebiyatnı genişendirüv, onın ösüvine doğru yolu kösterüv yetişmekde olğan genç proletar yazıcılarına edebiyat sahasında Marksizm-Leninizm nazariyerlerini aşlav mes'elesinde şimdige qadar ba'zı bir işler yapılsa da, rekonstruksiya devrinde bu ba'zı bir işlerini yeterlik saymaq mümkün degildir.

Bizim genç proletar nefis edebiyatımızın doğru bolşevik yolu ile kitmesinde, qızıl yazıcı gençlikke edebiyat sahasında da Marksizm üstanofkası berüvde daha pek çoq işler yapmaq ve proletar edebiyatının generalni yolını sızığını benimsetmek kerekdir.

Bizde Qırım oktabirinden bu vaqıtke qadar nefis edebiyatda korülgen ayrı Marksist hallarğa, sağlam mefkürelı edebiyatdan yantaymlarğa qarşı en qat'ıy bolşevik yumruğı urmaq ve bu kün bile o yanlılıqlarğa yumşaq gönülle baqqan uzlaşuvcı neş'elerge sonğı yumruqnı endirmek kerekdir.

Proletor edebiyatının mefküresi küne suvı kibi aydın ve çelik kibi sağlam olmalıdır. Bonı eldebilmek içün nefis edebiyat sahasında da qavi bolşevik rehberliğı alub baracaq bir teşkilatlarımızdır. Bu teşkilatlar ... Proletar Yazıcıları Birliğı olacaqdır.

Bukün rekonstruksiya devrinde gigant zavod ve fabrikalar yapılğan ve yapılmaqda olğan, milyonlarce ufaq, xususiy koyli xazaystvaları gigant kolxozlar etrafına birleşdirilgen o kyoli ufaq burjuaziya psixologiyası üzerinde proletar psixologiyası ğalbiyet yırlarını yırlağan, iqtisadiyatımız, ictimaiyatımızda tarixda misli körülmegen bir inqılab yapılğan bir vaqıtta gendi yazıcısını beklegen yüzlerce mevzu'lar bardır.

³¹⁶ A. Dermenci, "Siyezd Münasebetile", *İleri*, III-IV/58-59 (Fevral, 1930), s. 1.

Lakin bu mevzu'ları Marksizm-Leninizm ve dialektik materiyalizm metodinen nefis edebiyatda aks etdirebilecek quvvet cihetden bizim eksikligimiz çoxdır. Rekonstruksiya mevzu'ları astından muvaffaqiyetle çıxacaq proletar yazıcılar yetişdirmek ve proletar edebiyatının bolşevik noqtaiy nazarından generalni sızığını sızmaq, Proletar Yazıcıları Birliği'nin ögünde turğan esas vazifedir.

Bizde bu mühim vazifeni yaqın bir vaqıtta, partiya qararlarına, Marksizm bilgilerine istinaden eda etmek kerekdir ki işte bu maqsad ile biz bütün Qırım proletar yazıcılarının ilki siyezdini çağırmağa muvaffaq oldıq.

Bu ilki siyezd, Qırım'da şimdige qadar edebiyat sahasında olub keçken yanlışlıqları, çeşid türlü yanlış nazariyerni, Çobanzadeciliqni, milli fırqacılıqni qat'ıy olaraq bolşevik tenqidine oğratacaq ve proletar edebiyatının generalni yolını ta'yin etecektir.

Aynı zamanda bu siyezd Qırım'da kerek Rus ve kerekse Tatar edebiyatının tarixi devrine Marksizm analizi yapacaq, onun esas çizgilerini qayd etecektir. Bizde nefis edebiyatdan ne bar, neresi nasıl, onun sotsioloji çizgileri nasıl ve ileride nasıl olmaq kerek; siyezd bu mamentleri tafsilatlı süretde işleycek ve aynı zamanda edebiy yaratıcılıq yollarının esas problemalarını qayd etecektir.

Bu siyezden sonra Qırım'da da proletar edebiyatı ve proletar yazıcıların da artıq resmıy teşkilatı, rehber organı qurula ki bu da Qırım'da yeni qazançlardandır.

Yaşasın Proletar Yazıcıları Birliği!

Dermenci

QIZIL ORDU PROLETARYATNIN SAQÇISIDIR³¹⁷

Proletariyat diktaturasının silahlı quvveti Qızıl Ordu özinin XII-nci seney devriyesi bayramını keçire. Bu kün ayrı büyük tarixiy bir ehemiyetke malikdir.

Dünya kapitalizminin temeli dehşetli suretde sarsılmaqda devam ete. Hiç de körilmegen umumiy krizisler degil Avropa kapitalist memleketlerni, ayni zamanda Amerika kibi büyük imperiyalist hükümetleri de pancalamaqda. Böylelikle dünya kapitalizm xazaystvası sisteminde krizis, zıddiyetler daha keskin xarakter almaqda. Fabrikalar qapalmaqda, istihsalat eksilmekde, milyonlarle işçiler sürüsü soqaqları toldırmaqda (hal hazırda kapitalist memleketlerinde 17 milyon işsiz hesab etilmekde), neticede sınıf sınıfqa qarşı küreş açmaqdadır.

Savetler memleketinde ise Kommunist Partiyası rehberliginde tarixda hiç de misli körilmegen bir temp ile industrialaşdıruv işi ömürge keçirilmekde, böylelikle beş yıllıq plannın 4 senede icrası ögge qoyulmaqda.

Kapitalist memleketlerinde agrarni mes’ele tam ma’nasile keskinleşken bir halda eken de, bizde ise kollektivizatsiya öyle bir inqilabiy temp ve sür’atle genişley ki bundan birkaç sene evvel bu hal xayalğa bile kelmezdi. Bununle beraber kapitalist dünyasının bizge qarşı küreşde özlerine arqa etinmek istegen istinadkahları kulakları da sınıf olaraq savetler toprağında bitirilmekdedir. Sınıfsız, istismarsız kommunizm cemiyeti qurmaq kibi tarixiy vazifeni omuzına alğan proletariyat çürümekde olğan kapitalizm bağanasına qabır qazmaqda, kapitalizmnin kitdikce eceli yaqınlaşmalıdır.

Bu levha qarşısında qalğan kapitalistler; bütün quvvetile proletariyat diktaturasına ondaki sosializm yapıcılığına xiyaretlik ketirmege tırışa. Oktabr İnqılabı’nın ilk küninden başlab sulh siyasetini saqlab kelgen Savetler Birliği’ne qarşı hucüm içün her türlü çarelerge muraciat etmekdedir. Roma Papası’ndan başlab, memleketlerindeki türlü beyaz gvardiya bandalarına varınca hepsi kapitalistlerin bu gayeleri etrafında mublize olınalar.

Kitdikce Savetler Birliği’ne qarşı onların hucüm tedarikleri ve sebeb araşdıruvları arta. Amerika imperiyalistleri telqinile meydanğa kelgen Qıtay-Şarqiy Demiryolu vaqiaları, Germanya’da Münxen’de Savetler Birliği mümessiline nalöt, Fransa’da

³¹⁷ Ziyadin, “Qızıl Ordu Proletaryatının Saqçısıdır”, *İleri*, III-IV/58-59 (Fevral, 1930), s. 2.

matbuatnın biyaz gbardiya generalı Kutepof'nın ğayıb olmasını ortağa sürerek yayğara qoparıb mümessilimizin tintilmesin ve SSSR'nen münasibetin kesilmesini talab etmeleri, İngiliz Konservatorları'nın hiç toqtamadan Savetler Birligi mümessilinin İngiliz toprağından çıkarılması peşinde talaşmaları, Amerika imperyalistleri tazyıqı altında Meksika'nın biznen münasibetini kesmesi, kendisinde SSSR'ge qarşı hücum haqqında çoq qonışılğan London'da terk silah konferensiyası ve saire hep bu xususda delillerdendir.

Böylelikle dünya siyaseti ufuqında kitdikce barut qoquları keskinleşe bara. Zaten kaminternnin beynelmilel vaziyetin merkezi olaraq cenk tehlikesi ve SSSR'ge qarşı hücumni qayd etmesi tesadüfi degildir.

Bü bizge ögimizde memleketimizde sosyalizm bazasını ve texnikasını daha ziyade qavileşdirmemizi, emekdar ehalinin harbiy isti'dad, memleketni mudafaa qabiliyetinin yükselmesini ve Qızıl Ordu ve Qızıl Flotumuzın her cehetce inkişafını talab ete.

XII-nci seney devriyesinde Lenin ocamızın Qızıl Ordu xususında VIII-nci Savetler siyezdinde: "Biz muharebe hazırlığımızı her halda saqlamalımız. İmperyalizmge endirilgen darbelerge baqmadan biz Qızıl Ordu'nı tam suretde hazırlıqlı tutmalı ve onun harbiy meharet ve qabiliyetni quvvetlendirmelimiz..." degen sözlerini hiç de aqıldan çıkarmaymız.

Bütün bunlar beş yıllıqı muvaffaqiyetle icrası, proletar kitlesinin yaş sağlam küçlerinin proletariyat diktaturasının silahlı atradı etrafında mublize etlmesi sayesinde tam elde etilebilecekdir.

Qızıl Ordu proletar inqılabının qızğın ateşleri arasında doğdı ve ösdi. İnqılabın sağlam mahsulları olğan kamsamol onun sıralarını turmadan çelik qahırmanlarile toldırır. Kimnin ve hangi sınıfın menfaati için küreşkenini bilerek eline silah tutqan sınıfıy Qızıl Ordu'mızın Kommunist Partiyası rehberliginde Grajdan Muharebesi frontlarında sınıfıy düşmanlarına köstergen meharet ve batırlıqlarını sosyalist yapıcılığına el uzatqan uzaq şarqda Qıtay militarist bandalarına qarşı olğan küreşinde kösterdi.

Bir cehetden memleketni mudafaa, diger cehetden sosyalizm yapıcılığına bilfeil iştirak etken şanlı Qızıl Ordu'mız dünya proletar inqılabının mayağı olğan Savetler Birligi'ne qarşı uzanan düşman ellerini sıdırar. Kommunist Partiya'sının ve dünya proletariyatının üzerine yüklengen vazifesini yerine ketirir.

Dünya imperyalistleri bilmiş olsunlar ki Qızıl Ordu dünya proletaryatının köz bebegidir. Ona qarşı yönetilen silahlar milyonların quvvetile sındırılacaqdır.

Ziyadin

HAYAT PLANLARINI OZIB KEÇE^{318 319}

Oktabr İnkılabı'ndan sonra teşkil olınğan şuralar ittifaqına birtaqım milletler (sırf Türk-Tatarlar) kirdiler ki, bunlarnın ya yazıları yoq yaxud da var ise pek fena konstruksiyalı edi. Mesela o kendisinin topaslığı ile ehalinin oquv yazı bilmege olğan ımtıluvu tempine, büyük Oktabr İnkılabı tarafından uyandırılğan tempke uyğun, mutabıq degil edi.

Bunun içün bu milletlerde savetleşdirüvden sonra mevcüd yazını, mesela Arab yazısını ya islah etmek ya da büsbütün başqa bir yazı ile denişdirmek fikri doğa ve qavileşe. Arab elifbasını Latinleşdirmek ideyası ba'zı Türk-Tatar xalqlarında inqılabdan birçoq vaqıtlar evvelsi yaşağanından (mesela Azərbaycan Türklerinde Mırza-fatali yüzinde keçken asırnın 60-ncı yıllarında, Qazan Tatarlarında aynı bunun kibi inqılabdan birçoq vaqıtlar evvel doğğan edi) onlar bir kerreden elifbanın Latinleşdirilmesi noqtai nazarına keçdiler. Digerleri ise Arab yazısının mubarek harflerinden ayrılmaq istemediklerinden, onlar da (Arab harflerinde) Panislamizm'nin bekligin körerek, dedigim kibi bu elifbanı islah etmekle iktifa etmek istediler. Her halda Arab elifbasının eski konstruksiyası, bir tarafdən Arapcılar, diger tarafdən Latinciler arasında kerginleşken mübarezede, seslerinin hiçbir türlü ehemmiyeti olmağan en meşhur fonatiklerden ğayrı herkes tarafından hüküm olınğan edi. Acaibdir ki bu mübarezede pek çabik bir suretde, Latin sistemine qurılıb “Yanı Türk Elifbası” adı berilgen yanı elifbağa onın tarafdarları tarafından, inqılab elifbası, işçi köylü elifbası, eski ve hatta islah etilgen Arab elifbasına ise, xalqnı özüv elifbası, Panislamizm elifbası olaraq baqıldı. Ve haqiqaten Arab elifbası tarafında ise ehalinin, bütün ruhaniy, burjua-pomeşçik ve kulak (ufağ bir qısım burjua intelegentsiyası mustesna olmaq özre) kısmı qaldı, yanı elifba ise işçilernin ve ehalinin emekdar kısmının qorçalavı altında işçi köyliler tarafından rağbet qazanmağa ve çabiklikle onlar arasında soqulmağa başladı.

Bununle beraber Yanı Türk Elifbası tarafdarları ve rehberleri doğru suretde, şimdi yekane olaraq şu xalqnın esas emekdar kitlesi bu elifbanı keregi mıqdarda benimsese, o vaqıt bu sonkisi hükümet elifbası olaraq, kendilerine aksi taqdirde cehaletnin bütün ağırlıqları tehdid etken en inad duşmanlarını yanı elifbanı tanımağa mecbur eteceğini

³¹⁸ Ağamalı Oğlu, “Hayat Planlarını Ozıb Keçe”, *İleri*, III-IV/58-59 (Fevral, 1930), s. 3-4.

³¹⁹ Yeni Elifba Merkezi Komitesi başkanının yazısı ismiyle not edilmiş.

tesavvur etdi. Ve onı ruhanilər, kulaklar və digər bedava yeyici qardaşlarının tanıb tanımadıqları xüsusunda pek az qayğırdılar. Haqiqatən də Azərbaycan Cümhuriyeti'ndə Yanı Türk Elifbası'nın həkümetləşdirilmesindən sonra bütün ruhanilər, oqur yazar kulaklar və burjuaziya cahiller vəziyyətinə tüşdilər. Ve tabiidir ki həyat onların (eger onlar ölü derecesində buzlavdan qaçınmaq isterlərse) ğayrı ixtiyariy surətdə yanı aqımğa qouşmağa mecbur eteəcəkdir. Atalar sözi: “keçi suyu bağıra bağıra keçər” dey.

Yanı elifbanın inqılab elifbası, işçi köyli elifbası olaraq çıqması, Arab elifbasının zabt etdiği diniy, ictimaiy vəziyyətdən iləri kelib çıqqandır. İlk evvela bu elifba dindən qat'iy surətdə ayrılmaz bir vəziyyətdedir, çünki hiçbir diniy (mübarek) kitab və bilxassa “Muhammed”ke yol köstergiç olaraq Alla tərəfindən onun emrlərini yerinə ketirmək için endrilgen “qur'an” Arab elifbasından ğayrı bir elifba ilə yazılamaz, aksi taqdirde onlar “Alla'nın xayr xahlığını” coyarlar”.

Bu yerde ğayrı ixtiyariy olaraq bir daha Vladimir Il'ic Lenin'in Şarq'da yazının Latin sisteminin keçirilmesi “Şarq'da büyük inqılabdır” degen ta'biri xatırğa keke.

Bu xasiyyətni o, hem kendisinin sıqışdırıb çıqarmaqda olduğu elifbalarından (Arab, Yehudiy, Mogol və digərlerinden) son derece büyük texnikiy üstünlüklərge malik olduğu, hem de bu elifbanın kendisine kerekliyi olğan yanı muhit meydanğa keldiği için de elde ete. Şimdige qadar indeferent olğan işçi köyli kitlelər dalğalıgür surətdə oquv yazı bilmege, bilgi və ziya almağa ımtılıb başladılar. Oktabrden sonra onlar atıllıqden inqılabiy surətdə qurtıldı, denışdiler: kitle Kommunist Fırqası'nın rehberliyi altında durdurılmaz bir surətdə yanı ömürge ımtılmağa başladı, onun türlenüvini ötdi, öz yaradıcılıqğa atıldı və bütün bunlarda yeni elifba onun qarşısında aliyy gramotanın en mükemmelleşken silahı olaraq tura.

Bunun için işçi və köylilər kendi elifbalarına yalnız el tutdılar degil, aynı zamanda buhranlı surətdə oquvğa aqım etdiler, çünki Latincileşdirüv işinin xadimləri və teşkilatçıları kendilerini şaşırdı və insan aqımını qavrab almadılar.

Yanı elifbanın, onı qabul etken milletlər arasında böyle az bir vaxıt içerisinde cayramasını yalnız bununle ta'rif etmək mümkündür. Latincileşdirüv işini 1922 senesi başlab, onı 1929 yanvar 1-nde bitirgen Azərbaycan Cümhuriyeti'nde, bu cümhuriyyətnin bir buçuq milyon Türk xalqından yanı elifba ilə cahillikni üç yüz doqsan bir bin altı yüz altmış dört adam yaxud %26'sı bitirgendir, halbuki memləketnin savetləşdirilmesindən

evvel eski elifba ile olğan %1-1,5 oqur yazarlıq, savetleşdirildikden sonra yalnız %5'ke çıqabilgen edi.

Bununle beraber unutmamaq kerek ki yanı elifbanı hayatqa keçirmek içün her şey, kvalifikatsiyalı tipografiyalı işçileri, muallimler, derslikler, edebiyat ve saire yanıdan hazırlanğan edi.

Bizim sayuzımızın Arab elifbası qullanılğan diger cümhuriyetlerinde de yanı elifbanı hayatqa tatbiqda muvaffaqiyet az degildir. Mesela oldığı lacağı 1-1 ½ yıllık iş zarfında Türkmen Cümhuriyeti yanı elifbada %5 oqur yazarğa, Özbek Cümhuriyeti %6, Başqırd Cümhuriyeti %3, Tatarstan Cümhuriyeti %5, Şimaliy Kafkaz ülkesi %16,7, Dağıstan Cümhuriyeti %5, Qırğız Cümhuriyeti %10 oaur yazarğa malikdirler, halbuki bu cümhuriyetlerde eski elifba ile oqur yazarların prasentleri birçoq asırlar boyı 1-2 faizni keçmezdi. Yalnız Tatarstan Cümhuriyeti eski elifba ile keregi mıqdarda oqur yazar prasentine malik edi. Savet İttifaqı'nda ise yanı elifbanı qabul etken yigirmi doquz (29) milyondan yanı elifba ile oqur yazarların umumiy sayısı, eki milyondan ziyadedir. Bu işke İttifaq vasıtalarından dört milyondan az mıqdar ziyade sarf etilgendir, demek ki her oqur yazar içün 2 rubleden fazla sarf etilmegendir.

Böylelikle yanı elifbanın cayratıluv muvaffaqiyeti büyük vastılargä ve keregi mıqdarda texnikiy kadrolargä degil de, yoqsa elifbanın texnikiy üstünligine ve aynı zamanda ehalinin canlılığına arqa bergendir.

Bu xususda arqadaşlardan birisi “iş öz başına ileriley” dedi.

Ve haqiqaten de elifbanın inkişafnı közetken adam “işnin öz başına ilerilemesi” halını konkret olaraq qayd etebilir. Mesela men şöyle bir meraqlı halı hikaye etmege borelıym. Menim, xoranta ömründe eski adetlerden birçoq şeyler saqlağan bir kommunist tanışım bar edi. Onın qadını erler cemiyetinden qaçınmaqda devam ete ve eski piçimde urba kiye edi. Özi de ösmür qızlar ve qadınlar yanı elifbanı çabik öğrenir ve sevgi mektüpleri yazıb başlarlar ta'rifile yanı elifbağa qarşı edi. Velhasıl o “romanlar baş aylandırıcı bir hızle inkişaf eter. Cahillik her halda cemiyetni birçoq belalardan qurtara” diy edi. İşte benim şeerde rahat rahat öz işini alıb barğan ve köydegi cahil qadınının tali'ını qayğırmağan kommunist Marksist tanışım böyle tüşüne edi. Lakin hayat başqa bir şey taqdim etdi: o evindne mektüb aldı ve heyhat ki güzel teşkerdikden sonra mektübün qadınından kelib yanı elifba ile ve onın öz elile yazılğanı anlaşıldı. Beklenmegen bu

haldan şaşqan qoca gizli bir şey bardır xavfile mektübni özi oquya bilmesi içün yanı elifbanı öğrenmege mecbur oldu. Şimdi o yanı elifba tərəfdarı olıb özi de bu elifba ilə güzəl oqub yazarlardandır. Oqumağa yazmağa bilmegenlərinin yanı elifba ilə oqub yazmağa öğrenüv halları mən çox kösterebilirdim, lakin böyle bir mərəqlisini köstərmək də kafidir.

Mən bir Türk qızıl askerindən mektüb aldım ki, o qismən yanı elifba ilə Türkçə, qismən də Rus elifbası ilə Rusca yazılğan edi. Meger bu asker kendi arqadaşından yanı elifbanı öyrənərək bilgisini öz başına artdırmağa davam etkən və yanı elifba ilə basılğan Türkce-Rusca somoucitel yardımını ilə Rusça yazmağa və oqumağa öyrəngən.

Hal hazırda Savet İttifaqı'nın bütün cümhuriyetlərində yanı elifbanı həyatqa tətbiq etüv işi artıq kendisinin nihayetine, ǧalıbiyyətli tamamlanavına yaqınlaşmaqdadır. Azərbaycan, Türkmen və Qırǧız Cümhuriyetləri'ndə həm həkümet müessesələri və ictimaiy teşkilatlardaǧı iş köçüricilikdə, həm də bütün matbuat, bütün devlet neşriyatında büsbütün yanı elifbağa keçüv haqqında tantanalı surətdə i'lan etildi və şimdi bu üç cümhuriyette Arab hərflərindən yazılğan bir şey yoqdır. Bu şək l avuşuv Şimaliy Kafkas ülkesi ehalisi arasında da yapılğandır. 1930 senesinin 1-nci yarısında, yanı elifbağa qattı olaraq keçmək içün Tatar, Başqırd Cümhuriyetləri hazırlana, bütün cümhuriyetlərinin heman hepsi qat'ıy olaraq yanı elifbağa keçəcəkdirlər.

Böyle avuşuv ilə acayib bir hal körilə, birinciləri sonıncı, sonıncıları isə birincilər sırasına keçələr, ya'niy evvelde oqur yazar olğan ruhanilər, kulaklar, pomeşçiklər və ilx. vaxtilə birincilər olğanlar, şimdi cahiller yaxud az oqur yazarlar sırasına keçələr. Yanı elifba ilə oquv yazınən silahlanğan işçilər isə haqiqatda kendilərini öz həkümetinin xazainləri his etələr.

Yanı elifba doğmaqda olğan ömürge uyğun keldi. Birqəç yıllar daha keçsə İttifaq köleminde geride denilgen xalqlar qalmazlar, onların yerlərinə isə sosializmnin haqiqiy yaradıcılardı meydanğa kelirlər. Və bunda əhəmiyyətli rol yanı elifbağa aiddir.

Bu, Panislamizm, ruhaniy və milliy intelegentsiyağa yanı inqilabiy elifba, oquv yazuvnı yəngilləşdirgen, çabikləşdirgen və milliy cümhuriyetlər emekdarını umumiyy proletar medeniyetine acele yaqınlaşdırıcı elifba düşmanlarına darbə deməkdir.

Aǧamalı Oǧlı

KOLXOZLARDA DOĞRI EMEK TEŞKİLİ SINIFIY DUŞMANĞA CEVABDIR³²⁰

Köyde kolxoz yapıcılığı öyle bir sur'atli temp ile ketmekde ki artıq en artda qalğan rayonlar, köyler bile kollektifleşe ve öz xazaystvalarını kollektif emek üzerine quraraq alıb barmaq içün çalışalar. Şimdigi kolxoz hareketinde en xarakterni bir şey olsa o da, şimdi ayrı ufaq pruppalar ketmey, milyonlarle köylüler ve orta hallılar kolxozğa kireler. Şimdi kulak istihsalı, büyük kolxoz, savxoz istihsalıman denişdirile, köylerde zaxire fabrikaları meydanağa keldi ve kelmekdedir.

Qırım'da kolxoz yapıcılığı pek sür'atle kete. Bugün Sudak, Kezlev, Qarasuv, Aqyar rayonları %85 kollektifleşdiler. Yalta rayonu ise bütünüle başdan başa kollektifleşdi. Kerç rayonu fırqa komiteti ise rayonnu başdan başa kollektifleşdirmek qaranını qabul etdi. Her kün yanı, yanı köyler, rayonlar kollektifleşmekde ve Qırım'ını yaqın künlerde başdan başa kollektif bir cümhuriyetke çevirmege doğru ketmekdeler. Bu kollektifleşdirüv işine köy ırğat, fuqare ve orta hallıları pek büyük aktiflik köstermekdeler. Fırqanın qattı ve doğru alıb barğan yolu ile biz muvaffaqiyetlerge malik oldıq ki artıq köy xazaystvası yanından qurula ve sosyalist reisleri üzerine qat'i olaraq minmekdedir.

1927 senesi köy xazaystvası sosyalist sektori bütün çıxarılan köy xazaystvası malının %7,9 çıkara etdi, 29 senesi ise %20'ge çıqdı, 30 senesi ise sosyalist sektori 75 faiz mal çıkaracaq.

1927 senesi kulak SSSR masştabında xazaystvası 10 milyon tonna zaxire yetişdirerek bazarğa 2,1 milyon ton zaxire çıkardılar. Şimdi ise bu zaxireyi artqaçile savxoz, kolxozlar çıkaracaqlar. Bunun neticesinde fırqağa "kulak istismarına sınır çeküvden, kulaknı sınıf olaraq yoq etmeq" qaranını çıkarmağa esas doğdı. Bunun içün biz şimdi kulaknı sınıf olaraq yoq etemiz. Bu povorot pek vaqtında olğanı yuqarıdaki faktler köstere.

Kulaknı sınıf olaraq yoq etüv işini ameliy olaraq hayatqa tatbiq eterken sınıfıy küreş pek keskinleşerek kulak bütün quvvetini mobilize etib qarşı küreşe ve özinin ğayıb oluv müddetini uzatmağa çalışa. O şimdige qadar küreşken usul ve şekillerini, şimdiki

³²⁰ A. Özenbaşlı, "Kolxozlarda Doğri Emek Teşkili Sınıfıy Duşmanğa Cevabdır", *İleri*, III-IV/58-59 (Fevral, 1930), s. 6-9.

şaraite uyduraraq her tedbirleri bozmağa oğraşa. Kulaknın küreş vastalarından din ve mollalar bu işde mobilize olınaraq, o da açıq küreşni keskinleşdire. Din bu küreşde kulakqa quvvetli yardımcı olaraq çıxmaqdadır.

Köyde kulaknın küreşine qarşı bütün kütleyi mobilize eterek fırqa yolbaşçılığı altında kulaknı sınıf olaraq yoq etib kolxozlarğa kulaknı soqmayıb olğanının da temizlep, kolxozda qavi nizam qurmaq ve doğru emek terkiib etmektir.

Birini yaparken digerinini unıtmamalı

Birtaqım kolxozlarda texnikiy bazanın alçaq emek istihsalının zayıf ve kadroların pek az olması, emek haqqı meselesinin nizamğa daha qoyılmaması kibi birçoq eksiklikler ortadan qaldırılması işi kolxoz yapıcılığı tempinden pek kerı qalmaqdadır.

Bizde kolxoz yapıcılığı tempini ileriletmek ile bu mes'elelerge son derece diqqat etmek kerek. Her bir teşkilat bu meseleleri közde tutaraq bütün eksikliklerin ortadan qalqmasına çalışmaları kerekdir. Kolxozın quvvetli olması içün emek distiplinasi, emek haqqı nizamı, kadro ile te'min etüvnin esas ehemmiyeti olduğu kibi, bunlarsız kolxoz quvvetli olamaz.

Qırım'da plenumı bu mes'eleler üzerine ayrıca toqtab keçdi. Kadro hazırlamaq ve kolxozları yanı kadrolar ile te'min etmek işi ögmizde ehmiyetli mes'elelerden biri olaraq turmaqdadır.

Bu doğruda Qırım'da birçoq iş yapılmaqda. Yaqında kolxozlarğa çalışmaq içün 350 adam kursdan keçirilerek köyge yollanıldı. Şimdi kolxozlarda texnikiy işlerni alıp barmaq içün kurs açıldı ve onda yanı scotovodlar hazırlana. Bunun kibi ırğatlar kursında da kolxozlarğa çalışmaq içün adamlar hazırlana. Lakin bütün bunlar daha hiç de yeterlik degildir.

Şimdi köy yanından qurula. Köyde son texnika üzairne xazaystva alıb bararaq, çıxarılğan mahsulnın hem mıqdarını ve hem de keyfiyetini kötermek kerek. Köy xazaystvası maşinalaşa, bu maşınalar ile çalışmağa, onları tamir etmege ve qullanmağa bilgen adamlar lazim. Köyde medeniy yapıcılıq artdırmaq ve köyde oquvsızlığı yoq etmek ve kolxozniklerge her cehetden bilgi bermek lazim. Gigant kolxozlarda her işi yolına qoymaq ve kolxozlarğa yolbaşçılıq etebilmek içün yaqşı kustlar kerek. Kolxozlarda fırqa yolbaşçılığı alıb barmaq içün qaviy fırqa yeceykaları ve bunun kibi pek çoq meseleler bar.

Bunların bütünü kadrolar istey. Bunun için kadro hazırlav işi birinci yerde turaraq bütün teşkilatların bu doğruda çalışmaları ve tez vaxıtıda kerek olğan esas kadro ile kolxozları te'min etmeleri kerekdir.

Kolxozların özleri de bu mes'elege diqqat eterek, büyük kolxozlar kustlar yanında, kurslar açıb ondan kolxoz içerisinde çalışmaq için adamlar hazırlamalılar. Eger her kolxoz ve kust bunu yapar ise kadro hazırlav işine esas bir yardım yapmışdan olırlar.

Kolxozda istihsal ve emek teşkil etüvde vazifeler

Şimdi topraq ve kolxoz organalrı kene kolxoz teşkil etüv haqqında sirkülar yazıb turalar. Bu ise sıcaq sunı kene qaynatmaq demektir. Lakin onlardan topraq taqsimi mes'elesi nasıl tura, işçi quvvetini teşkil etüv, çekici quvveti teşkil etüv, istihsal planı yapuv ve scotovodstva işleri nasıl bir halda turğanını sorasan onlardan keregi kibi cevap alamazsın. Halbu ise bunlar kolxozın quvvetliligin ve köy xazaystvasının köterilmesini te'min etecek mes'elelerdendir.

At ve sabanın çalışuvı 2 kerre artmalıdır

Kolxozlarda şimdi öyle bir nazar bar ki o da at ve sabanı bıraqaraq, bütün işi traktor ile alıb barmaq isteyler. Bu pek doğru nazar lakin buna daha erte. Bir kün kelecik bizler şimdiki sabanları müzeyge qoyacaqmız. Şimdi ise bizde daha ağaç sabanlar qullanğan yerler bar. Daha traktorlar yetişmey.

Onın için bu fikir şimdi pek yanlış olıb çıqa. 2 yaxud 3 yıldan son bizde traktorlar çoqlaşaraq at ve saban quvvetine hacet çoq eksiltecekdir. Bu sene Stalingrad traktor zavodı, kelir sene Xarkov ve Oral traktor zavodları çalışmağa başlaçaqlar. Bunlar yılda 50000'şer qadar daha quvvetli traktorlar çıkarırlar. Bu birinci ve her künki tüşüncemiz ve köyli de kolxozğa kirerken bunu tüşüne. Lakin yarın olacaqqa baqıp da şimdi elde olğan atları satmaq ve sabanları çalışdırmamaq doğru olamaz. Bizge at daha kerek olacaq. Bunun için at ve sabandan öyle faydalanmalı ki onın çalışuvı eki kere artsın ve bununle traktorden %100 faydalanmalı ve mümkün olduğu qadar onı istismar etmeli. Bizde ayrı xazasytvada at başına 3-4 hektar sürile edi. Biz şimdi kollektif xazaystvada ise bu miqdarı 7-8 hektarğa çıkaramız. Bunun ile at ve sabanın hiç ehemmiyeti tüşmey. Maşına, at stansiyaları teşkil etüvinden maqsad budır. Kolxoz kustlar bunu pek yaxşı etip anlamalıdırılar. Atlar turmamalı. B.K. Özenbaş köyleri birleşib bir kolxoz oldılar. Evvelde bu köyler arabacılıq etmeleri ile beraber onda at çoq kerek edi. Lakin şimdi çoq kerekmiy.

Onın için onlar atların bir talayını topla yürüşke yiberdiler. Diger yerde ise şimdi baherlik saçuvğa hazırlıq ketmesile, herkes çekici quvvet qıdıra. Bunı ylına qoymaq için ne yapmalı?

Bunları yolına qoyacaq kustlardır. Kustlar öz quvvetlerini beş parmağı kibi bilerek, her işi şuna köre uydurmalıdırlar. Öz araları uzlaşuvlar yaparaq birbirine yardım etmeliler.

Kolxozda emegi nasıl teşkil etmeli?

Kolxozda, kolxoz a'zalarını teşkil etüv pek ehemmiyetli vazifelerdendir. Çünkü binlerle hektar yeri olğan bir kolxozda, evvelde ayrı bir xazaystvada çalışqan adam kelib tüşe. O evvelde özinni 3-4 desatnalıq yerini nasıl hall etecegini bile edi. Lakin şimdi gigant kolxozğa kirgeninen o şaşır.

Aceba bin, 5 bin adam olğan kolxozda emekni nasıl teşkil etmek kerek? Mında emek taqsimini pek doğru qurmaq, mında emekni öyle teşkil etmek kerek ki bir kimse dgerinin ayaqları arasına qarışmasın ve herkes nasıl iş yapacağını, nasıl çalışacağını ve o iş için ne qadar alacağını bilsin. Eger bunlar olmaz ise keregi qadar emek istihsalını kötermek ve berecek mahsulını almaq mümkün degil.

Bizde kolxolzarın büyük bir kısmı çölde olmaları ve kolxozların çoqısının yaz işleri ile oğraşmaları, emegin güzel teşkilatlandırılmağan yerlerde küçlikler doğıra. Birçoq kolxoz a'zaları qışda oturub çıqalar ve yaxud kolxozda çalışmağa iş tapmay yüreler, kolxoz öyle teşkil olınmalı ki bütün yıl çalışmaq mümkün olsun. Bunun için ileride şunları közde tutmaq kerek:

1. Muynuzlı hayvanların, domızcılıq, krolikcilik, quşcılığın artması ve bostanların meydana ketirilmesi.

2. Ne yerde hava ve iqlim kelişirse o yerde texnikiy külturaları artırmak, hayvanlarğa yem yetişdirmek için otlar saçmaq ve çükündür (hayvan ve şeker için) saçmaq işini yapmalı.

3. Kolxozda industri predpriyat meydanğa ketirmek, buna köylilerin vasıtalarını celb etmeli ve hükümet kreditlerini faydalı sarf etmeli.

4. Kolxozda sanaatxaneler teşkil etmek için kooperatsiyadan yardım talab etmek. Mesela kolxozlar yanında ağaçcılıq, ayaqqabcılıq, demircilik ve ilax. kibi masteriskoylar teşkil etüv kibi.

5. Qışda ise kolxozda olğan boş quvvetnen yaqarlıq hazırlamaq, kübrelev ilax. kibi işlerden faydalanmaq.

Bu vazifeleri her kolxoz hall etmək kerek. Qırım'da esas olaraq zaxirecilik, baqçacılıq, bağcılıq, bostancılıq xazaystvaları bar. Bağçacılıq kolxozlarında bütün yıl iş tapmaq mümkün. Onda çatal qoymaq, mahsul cımaq, terekleri baqmaq, suvarmaq, bostanları baqmaq ilax. kibi bütün yax iş bar. Qışda da ayn yaz kibi iş bar. Terek putamaq, temizlemek, tülerini qazmaq, ilaclamaq, yanısını oturtmaq ve bostan için fide hazırlamaq ilax. kibi bütün qış boyı iş tapmaq mümkün. Bağcılıq ile oğraşılğan yerler esas tütüncilik rayonları olmaq ile onda da gene iş bütün yıl tapılır.

Çölde qışda qar yağdı esas iş biter. Bununle beraber çölde bütün yıl çalışmaq için esas oalraq hayvancılıq xazaystvaları meydana ketirmeliler. Büyük kolxozlarda yağ çıxarğan, süt hall etken zavodlar olmalıdır. Bunlar bütün yıl çalışuvnı te'min eter. Bunları köy ögüne alaraq kolxoz teşkil olunmalı ve rayon topraq şu'beleri bunları her vaqıt meydana ketirmege çalışmalıdırlar.

Bir kolxozlar istihsalını mexanikleşdirdikleri vaqıt artqaç işçi quvvetinden diger bir istihsal meydana ketirerek faydalanmaq kerekdirler.

Emek istihsalını köterüvde kolxozda doğru teritoriya ve bina qurmaqın büyük ehemmiyeti bar. Kolxoz toprağı ya 4 köşe yaxud tögerek olmalı. Çöl ve iş xazaystva yollarını qısaltaraq yürmek için çoq vaqıt sarf etmemeli. Yem ve hayvanları mümkün olduğu taqdirde bir yerde bulundırmalı.

İşçi quvvetini teşkil etüvge şunlar kire: planlaşdıruv, xazaystvayı bölüklerine göre ayruv (otrasl), her işde kerekli ve işke aid işçi ayırmaq, emekni birleştirüv ve ayırıp verüv texnika ve emekni qorçalav, kontrol ve işni baqmaq çalışuv norması, emek haqqı berüv sisteması ve ilax.

Ufaq kolxozlarda bunların çoqısı öyle keskin qoyılmaq lakin büyük 20-50 bin hektar torpağı olğan kolxozlarda bunların bütününün büyük ehemmiyeti bar.

Kolxozda emek haqqı berüv her kolxozda ayrı hall olına. Lakin şunu da qayd etmeli ki emek haqqı berüv normalarını kusta hall etebilir. Çalışuv mes'elesine kelgende, tecribelerden kötere iş berüv en elverişli olduğu anlaşıla. Eger kündelik hisab olır ise o vaqıt kolxoz a'zalarının birçoq ike çıqmaz ve işke çıqqanlarında bir kısmı aqşam olmasını bekleb turar. Kötere iş berilirse, her işçi onı yapmağa çalışır. Kötere iş berir iken ne qadar

vaqıt içerisinde yapılacaq keyfiyeti asıl olacaq, ne kibi quvvət ile yapılacaq bunları közge tutub bermeli ve emək haqqı norması mücibi emək haqqı berilmelidir.

Mesela bir yaxud bir grupp işçigə traktor ile saban sürmələrini və ne adar yaqarlıq sarf etəcəklərini, ne vaqıt bitirəcəklərini və keyfiyeti nasıl olmaq kerek oldığını kösterib kötere iş berilir, eger iş vaqtında və güzel yapıldı ise o vaqıt böyle işçilərgə normadan ğayrı baqış bərmək kerek. Osal yapıldı ise o vaqıt emək haqqı normasını tüşürmək kerek.

İstihsal planı xazaystvasının kürgüsüdür. Onsız güzel iş alıb barmaq mümkün degildir. Bu planı teşkil etmək için ise nasıl iş yapılacaq, ne vaqıtda ne olacaq, ne qadar materyal və işçi quvvəti kerek bunları hesabqa almaq kerek. İstihsal planı olmağan bir kolxoz güzel iş alıb barıb olamaz.

Uçot yapmaq işinin büyük ehemmiyeti bar. Her işçinin ayrı uçot knişkası olmaq kerek ki her kün işçinin yapqan işi qayd etilmeli və onda ne qadar, vaqıt içerisinde ne yapıdığı keyfiyeti köstermelidir. Bu işi de gruplarğa bölerek alıb barmalı.

Kolxozlarda sosialist musabaqası genişletilerek her işde musabaqa açmalı. Musabaqa muqaveleləri yapılmalı və onda her cəhetləri qayd etmeli. Kolxozlarda emək istihsalını və ditsidlinasını kötrecek istihsal müşavəreleridir. Bunun için sıq sıq müşavəreler yaparaq onda kerek meseleləri alıb barmalı. Udarniy gruppalar teşkil eterek, her işde udarniy olmalı. Udarniy gruppaların başlarında ən aktif və tecribeli kolxoz a'zalarını qoymalı.

Birqaç misal

Oper okrugı “kamuna bayrağı” kommunasında hayvanlar bütünile umumileşdilgen. Şimdi onlar 100-120 hayvan için bir saray yapalar, her sarayğa pravleniyenin ta'yin etkenn adamı mes'ül olub, o agronomdan ne qadar aş bərmək, ne vaqıt suvaracaq, temizlev ilax. haqqında köstergiç alıb yapa. Böyle iş neticesinde bütün okrugda hayvancılıq arttı.

Onda 40-60 adamdan brigada teşkil etkenler. Brigadalar bölüklərə bölünə və her brigadanın başında yolbaşçı tura. Böyle usul üzerine bütün işlər qurulğan. İş uçotı tabel ile ola. Kolxozniknin rascotni knişkasında yolbaşçısı, künde ne qadar, nasıl keyfiyetde iş yapqanını qayd ete.

Qarasuv Bazar rayonu “İleri” kolxozında her iş uçot ile alınıb varıla. Evvelde kim

ne qadar ve kim nasıl iş yaptı onları bilmey ediler. Şimdi ise bunlar hepsi biline. Şimdi her kolxoz a'zasının nasıl iş yaptığı küzgi kibi olaraq körilib tura. Onlar hayvanların çalışvında uçotqa alalar, hayvanlar için ayrıca uçot kartoçkaları yapqanlar.

Kolxoznın köy xazaystvası kediklerini ta'mir etken masterskoyında ayrıca uçotkartoçkası bar. Bu kartoçka ile bir maşinanın yaxud kediknin nege ve ne vaqıt içerisinde yapıldığı anlaşıla.

Bunlardan ğayrı kolxoz a'zalarının rasçotni knişkaları olıb, bunda yolbaşcısı kolxozniknin ne yaptığı qayd olunır. İş bitken son kolxozniknin uçot kağıdı kolxoz şçotovodına berile ve kareşogı kolxoznikke qala. Bunun ile kolxoznik istegen vaqtında, onun hesabını doğru yapıdılar mı, yoq mı, teşkermeye ola bile.

Bu eki kolxoznın yapqan işleri pek nümuneviy bir başlanğıç olduğından böyle tecribelerden faydalanmaq kerek. Eski kolxozlarda bu doğruda çoq büyük tecribeler bar. Kolxozlarda emek mes'elesini yolına qoymaq için tecribeleri çoq olğan eski kolxoz a'zalarını yanı kolxozlarğa moblize etmek kerek. Şimaliy Kafkaz ve Ukraina'da bu işi yapmağa başladılar, biz de buna kirişmek kerekmiz.

Kolxozda doğru emek qurmaq sınıfı duşmanın teşviqatına qattı bir cevabdır. Kolxozın quvvetliligini ve onun fırqanın hükümetin qararlarını tatbiq etüvinin doğru emek teşkil etüv ve onı doğru alıb varuv kösterir.

Kelecek meqalemizde kolxoz ustavında nasıl faydalanmalı, emek haqqı nasıl bermeli, savetler yanındaki istihsal muşavereleri kolxoza nasıl yardım etmek kerek ve kolxozda medeniy işler haqqında yazarmız.

A. Özenbaşlı

KULAKNI SAVETLER MEMLEKETLERİNDEN SÜPÜRÜB

ATARMIZ!³²¹

Savetler Birliğı proletariyatı, Lenin Kommunist Bolşevik Partiyası yolbaşcılığı altında memleketimizde sosializm yapıcılığını sür'atlı temp ile inkişaf etdirmekdedir. Bizim kerek sanayi' ve kerek köy xazaystvamız son texnika esaslarına yanıdan qurulmaqda. Bununle beraber bu yapıcılıqdaki ösüm tempı dünyada hiç de misli körülmegen bir tarzda sür'atlı ilerilemekdedir. Bizde ağır industriyanın bu tarzda ösüvi sayesinde köy xazaystvamız da özinin sosializm relsleri üzerindeki inkişaf hareketini çapukleşdire. Bu sayede onın yanıdan sosializm esasında qurucılığı arta. Mesela Çar Nikolay Rusiyesi'nde sene sayın xazaystva ösümüne 100-200 milyon ruble kapital tökken olsa biz yalnız 1929-30 senesi köy xazaystvası inkişafı içün 4 milyard 300 milyon rüble para qoyamız ki bu Çar Rusiyesi'nin 50-60 sene ösüvine muqabil demektir.

Biz işte bu kibi çabik ösüv esasında memleketimizin massövi başdan başa köllektifleşdirüv esasında kulaknı sınıf olaraq yoq etüv vazifesini qoydıq.

Kulak köyde, işçi sınıfı, emekdar köylülernin ve savet hükümetinin düşmanıdır. Kulaklar "köylülernin yüreginden qanlarını ve başından miylarını içkenlerdir" ki (Marks) onlar köylü emekdar kütlesinin sosializmge doğru olğan ımtıluv ve hareketlerine bütün varlıqlarile mani' olmaq oğrında çalışıb keldiler. Böylelikle kulak köyde sosializm yapıcılığı yolında bir mani'adan ğayrı hiçbir şey degildir, sağ oqloncılar kulaknın sosializmge sulh tariqile ösmeleri şu'arını ortağa sürmeleri Leninizm'ge tam suretde aksdir. Bizge, onlarğa qarşı qat'iy suretde hücumler etib onları savetler memleketi, sosialist toprağından süpürüb atmaq kerek.

Savetler Birliğı işçi sınıfı ve emekdar köylüleri Lenin partiyası yolbaşcılığı altında onlarğa qarşı öz qat'iy küreşini devam etdirmekte. Lenin ocamız bizge, hiçbir daqıqa kulaknen küreşni toqtatmay, yalnız fuqare köylülerge arqa tayanıb, orta hallılarnen qavi sayuz yapmalı diy (Lenin XV c-264 sah.)

Bu künde Savetler Birliğı kolxoz, savxoz artel kommunalarle çulğanıb alınmaqda. Kolxoz hareketi ösümi qoyılğan planları çoq def'alar ozıb ketken bir halda bulına. Milyonlarle fuqare, orta hallılar kolxozğa aqışalar. Degil ayrı xazaystvalar, bütün köyleri

³²¹ Cavtöbeli, "Kulaknı Savetler Memleketinden Süpürüb Atarmız", *İleri*, III-IV/58-59 (Fevral, 1930), s. 11, 17-18.

selsavetleri, rayonları, okruglarından kolxozğa çevirilmekdedirler. Qırım Cümhuriyeti de başdan başa kolxozğa keçmek arfesini yaşay.

Böylelikle Lenin partiyası yolbaşılığı altında, başdan başa kollektifleşken rayonlarda okruglarda kolxoz hareketi kulaknı sınıf olaraq yoq etüvge temel olmaqdadır. Bunun için lazım olğan şarait bütün şəkilde elimizde buluna: fuqare, orta hallı kitlesinin sosialist xazaystva formalarına sağlam suretde çekilmesi, kulak xazaystvasını deniştiribilecek maddiy bazanın bulunması, köy xazaystvasının köterüv yolındaki bütün mes'elelerde partiyanın bir fikirde olması bu hareketin geniş işçi ve emekdar köyli kütleleri tarafından yardım körməsi ve kolxozların kerekligini anlamaları ve saire bu cümledendir. Bu şarait bizge kulaknı eksplatatsiya tendensiyasına sınır çeküv siyasitinden, kulaknı sınıf olaraq, ya'niy memleketimizde son kapitalist sınıfı olaraq yoq etüv politikasına keçmemizge tam imkanı doğura. Bu şarayit ve kolxoz hareketinde bu muvaffaqiyetlerge olmağan olsa biz kün tertibine bu mühim tarixiy vazifenin ameliy suretde çözilmesini qoyub olamazdıq.

Ba'zı arqadaşlar bu xususda kulaknı sınıf olaraq yoq etüv mes'elesini niçün 1925-26-27 senelerinde ameliy suretde hall etmek ... süal vereler. Buna cevap qısqadan şu olabilir: Bizde o vaqıtlarda kulaknı sınıf olaraq yoq etüv için lazım maddiy baza henüz hazır degildi. Mesela bir zaxire mes'elesinden ufaq bir misal alırsaq şu tarzda edi: 1927 senesi kulak 10 milyon tonna zaxire istihsal etdiği halda bizim kolxozlarımızın umumiy mahsulatı 1,3 milyon tonna miqdarını teşkil ete edi ki bu 8 ½ kerre eksik demek edi. Kulak 1927 senesi köyden bazarlarğa 2,000,000 tonnadan artıq zaxire çıqardığı halda, kolxozlarınki ½ milyon tonnanı keçken bir miqdarda edi. Bu raqamlar bizge köstere ki eki sene evvel kolxozlarımız öz mahsullarınen (praduktsiya) kulakların mal mahsulatlarını henüz deniştiribilecek kibi bir dereceye malik degildiler.

“Öziniz tüşüniniz ki biz o vaqıtta kulak istihsalını, kulak zaxiresini kolxoz ve savxozlarımızın istihsal ve zaxire mallarınen deniştiribilir mi edir? Şübhesiz yoq. Bu şaraitda kulaklarğa qattı hücumge kırışmek neden ibaret olurdı. Bu şübhesiz bozulır kulakların pazitsiyalarını qavileştirir, zaxiresiz qalırdırq. İşte bundan sebeb biz o vaqıt Zinovyef Trotskist appazitsiyasının deklaratsiyalarına rağmen kulakğa tecavuzge kırışib olamadıq”. (Stalin)

Köy xazaystvasının massavi kollektivizatsiya siyaseti, köy xazaystvasında

sosyalist sektorının saçuv meydanlığını, umumi mahsulat ve mal praduksiyağını çabuk suretde ösüvge doğru alub bardı. 1928 senesi kolxoz ve savxozlarda zaxire malı 950 bin tonnağa yetdi ki bu keçen seneye nisbeten eki kerre ziyade demek edi. 1929 senesi ise sosyalist sektorlarında mal çıxaruv 2,1 milyon tonna miqdarında edi. Bu sene 1930 s. kolxoz ve savxozlar zaxire malından 60,6 milyon tonna şey virecekdir ki bu sayı köyden çıxan zaxire malının 50 prasenti demektir.

“Köresiniz ki bizde kulak istihsalını kolxozların ve savxozların istihsalı ile denişdirmek için lazım maddiy baza bulına. İşte bundan sebeb bizim kulakğa olğan tecavuzumuz şubhesiz muvaffaqiyetlidir. Eger haqiqiy tecavuz üzerine söylersek kulakğa qarşı büsbütün boş deklaratsiyalarle degil de, kulakğa işte nasıl tecavuz yapmak kerekdir. İşte son vaqıtlarda biz bundan sebeb kulakların eksplatatsiya tendensiyasına sınır çeküv siyasetinden kulaknı sınıf olaraq yoq etüv siyasetine keçdik...” (Stalin)

Hal hazırda biz bu tarzda, kulak istihsalını kolxoz ve savxoz istihsalile denişdirmek için maddiy bazanı elde etken bulunamız. Bu keyfiyet, bu şarait bizge kulaknı eksplatatsiya tendensiyasına sınır çeküv siyasetinden, kulaknı sınıf olaraq yoq etüv siyasetine keçüvdeki ameliy işlarmizge esaslar bere.

Kulaknı sınıf olaraq yoq etüv siyaseti, partiyamızın yanı siyasetidir. “Hazırda partiyanın köydeki siyaseti eski siyasetin devamı degil. Köyde kapitalist elementlerge sınır çeküv eski siyasetinden, kulaknı sınıf olaraq yoq etüv yanı siyasetine aylanuvdır...” (Stalin)

Stalin arqadaş kulaknı sınıf olaraq yoq etilmesi için bu sınıfın açıq küreşde bütün qarşılavları sındırmasını, onın yaşaması ve teraqiy etüv istihsal menba’larından (serbest topraq qullanuv, istihsal aletleri, ırğat tutuv huquqı ve saire) mahrum etilmesi kerekligini zaruriy taniy. Böylelikle başdan başa kollektifleşken rayonlarda köylerde kapitalist elementlerinin (kulak) eksplatatsiya, kapital toplav kanalları ebediy olaraq qurılacaqdır. Musadere olınğan kulak xazaystvaları ise kolxozğa kirgen batrak, fuqarelerin vzosı sıfatında kolxozların bölünmez fondına teslim olınmalıdır. Zaten Stalin arqadaş dedigi kibi kulaknı sınıf olaraq yoq etüv “kolxoz quruluşu ve inkişafının ayrılmaz bir qısmıdır...”.

Bu küreş sınıfiy küreşnin keskinleşmesi demek olacağından bu vaqıtta proletariyatın bu frontda da galibiyet ve muvaffaqiyet qazanması milyonlarle batrak

fuqare ve orta hallı köylülerin Lenin partiyası ve savet hükümeti qarar ve tedbirlerini ameliy suretde hayatqa keçirüv işleri etrafında birleşmesine bağlıdır.

Bu vazifeni biz Qırım Cümhuriyeti kölemindeki amelge keçirmek cebhesindemiz. Her küreş bütün quvvetin birleşmesini ve teşkilatlı bulunmaqı talab ete. Veli İbrahimofşçına sayesinde Qırım'da kulakların öz pazitsiyalarını saqlap kelmeleri ve Savetelr Birligi'nin diger rayon ve cümhuriyetlerine nisbeten Qırım köylerinde kulak tabaqasının sayı ve nisbi ağırlıqça quvvetli olması küreşnin daha keskinleşmesini mücib olacağından bütün Qırım batrak, fuqare ve orta hallılarının partiya bayrağı altında sıqı suretde birleşmesi lazimdir.

Bundan sebeb proletar diktaturası organları, savetler köy emekdarlarının kulakğa qarşı başlağan küreşlerinde yardımcı en quvvetli bir manivela (Ricag) halına çevirilmeli, profsayuzlar ise emekdar massanı terbiye etmeli, onların sınıfıy anlarını daha yüksek derecelere kötermeli, bütün emekdar kütleye partiyanın ve savet hükümetinin kulaknı sınıf olaraq yoq etüv sahasındaki bütün qarar ve tedbirleri ve onların nevbetdeki vazifeleri geniş ve açıq suretde anlatılmalıdır.

Bu cebhede bütün quvvetimizi Lenin partiyası bayrağı altında birleşdirsek şübhesiz küreşimizde ğalib kelir, savetler memleketinde kapitalizmnin son qaldıqlarından (ostatok) olğan kulaknı sınıf olaraq yoq eter, sosyalist memleketimizden onları süpürüb atarmız.

Cavtöbeli

MEDENİY İNQILAB VE SAHNALARIMIZ YAXUD PİYES QITLIĞI³²²

Medeniy inqılab haqqında çoq ayta, çoq yaza lakin bu inqılabnın mühim bir silahı olğan köy sahnaları haqqında az ayta ve keregi qadar iş yapmaymız. Bu xususta aşağıda aydın misaller ketirerek tasdiq etmege oğraşırız.

Sözimiz Tatar şehir klubları ve köy sahnaları içündür. Tatar klublarında oynamağa layıqlı piyes olmağanında başqa, birçoqlarında hatta (Aqmescid Merkeziy Tatar Klubı kibi) sahna ve zal bile yoq. Umumiyle alğanda köylerde ise piyessa xizmetini, çeşid mevzu'de, teşkerüv ve tenqiddan keçirilmeyib, rast kelen kimseler tarafından yazılğan paçavralar köreler. Bu ise bizim köy sahnaları işine nazar diqqatımızı keregi qadar çevirmedigimiz köstere.

Her kün qavileşmekde, artmaqda ve genişlemekde olğan kolxoz yapıcılığı medeniy işlerni kendinin iş planına esas işler sırasına keçire, ameliy olaraq birçoq işler yapa.

Daha dün en geri bir köy sayılğan Ulu Özen köyinde qaç senelik öz ara alım parası ile büyük ve mükemmel sahna ve zal yapması buna şahidlik etmez mi?

Lakin bu sahnaları piyesle bir derece de olsa te'min xususında o sahnalarının haveskarlarına yol köstergiçli ve nazariy yardım köstermek haqqında ne yapıldı? Bir şey degil mi?

Qırım Gosdram Tiyatr Sahnası içün yazılğan “Fahişe”, “Azad Xalq” piyesleri köy sahnaları içün ağır. “Denişdi Zaman Başğa Yoq Aman” ve “Büyük Yol” piyesleri ise seyircini terbiye etüv ve ona yanı bir şey öğretüvden uzaq, köy yaşayışını çetden seyir etib yazılğan piyesler.

Bu vaqıta qadar ne Qırım Siyasiy Yarıqlandıruv İdaresi ve ne Qırım Devlet Neşriyatı ve ne diger bir başqası, def'alarca matbuat sahifelerinde piyes yaratmaq, piyes yazıcılar doğırmaq içün kösterilgen tedbirlerge ehemmiyet bermedi, kene eski hamam eski tas oalraq sahnalarını piyes qıtlığından çıkarılmadılar.

Ne ise bu sene Qırım Devlet Neşriyatı kendi istihsal planına köy sahnaları içün 10 qadar piyes neşr etmekni qoydı.

Bu 10 piyes mes'elesi Umum İstihsal Plan ile birlikde tar bir ramka içinde işlendi.

³²² V. Qutubzade, “Medeniy İnkılab ve Sahnalarımız Yaxud Piyes Qıtlığı”, *İleri*, III-IV/58-59 (Fevral, 1930), s. 12-13.

Mes'ele ile evvelden xaberdar olğan 5-6 arqadaş öz ara bu 10 mevzu'nı pay etdi aldılar ki bu en yanlış bir metoddır.

Bu 10 piyessin mevzu'ını evelden *İleri* jurnalı ve *Yanı Dünya* gazetasında i'lan etmek, onı daha kelişikli mevzu'larle deniştirmek mes'elesi massanın ögine qoyılğan olsa daha faydalı bir işke kirişlgen daha ziyade massanın ve hayatnın istegine uyquu mevzu'lar tapılğan olır edi.

Yazılmasına qarar berilgen mevzu'larnı 3-5 arqadaş arasında dağıtmaq degil de, her mevzu' xususında konkurslar açmaq, her mevzu'nın üstine 3-5 arqadaşnı tüşündürmek ve araşıdırmaq kerek edi. O vaqıt yazılğan piyesler daha muvaffaqiyetli olır, hem de meydana piyes yazıcılar kadrosı çıqar ediler.

Bizge piyes kerekligini tekrarlamak artqaç olıb, onı tapmaq yollarını araşıdırmaq kerekdir. Men bu xususta kendi tarafımdan şunları teklif ete ve bu usul ile biz piyes qıtlığından qurtılırmız.

İleri jurnalında bölük bölük olmaq üzre derc etmek yolu ile yaş yazıcılarının piyeslerini baqmaq. Bununle ... ilerige olğan istek meraqında bir qat daha artdırğan oquyıcılarını, abunasını ziyadeleşgen olır edik.

Yaş Quvvet gazetası yanındaki Yaş Yazıcılar Tögeregi vasıtasile komsomol ve umumen yaşlar arasında muayyen mevzu'lar boyınca piyesa yazuv konkursı i'lan etmek.

Çeşid mevzu'unda yazılıb meydana çıqmağa tenqid olunmağan köy sahnası piyeslerini, Yaş Yazıcılar ve Dram Tögerek a'zaları ile birlikte mahkeme ve tenqid etmek.

Qırım Siyasiy Yarıqlandıruv şu'besi de artıq bu xususta kendi varlığını isbat etmelidir. Eger piyes hazırlevge onın kendi maddiy küçi yetişmese bunı, İttifaq, Kolxoz sayuz, sayuzlar sayuzı, Kopxleb, savlıq saqlav, Topraq Komisarlığı, Qızılxaç ve diger bunlar kibi kültfondı zengin teşkilat ve müesseselerge muracaat ve onları bu mes'ele xususında teşkilatlandıruvda teşebbüsci olmalıdır.

Qırım Siyasiy Yarıqlandıruv şu'besinin teşebbüs ve tevsiyesi onın közetmesi ve yolbaşcılığı altında kendi kültfondı hesabına öz meslegine uyğun bir piyes yazdıruvdan yuqarıda sayğan teşkilat ve müessiselerimiznin biri qaçınmaz, yalnız teşkilatçı ve mes'eleyi qozğayıcı kerek.

Nihayet köy haveskarlarına ibtidaiy sahna bilgisini berebilecek kibi: Grim, dekaratsiya, urba ve ilaxire haqqında bir yol köstergiç kitabçıq da mutlaqa neşr

etilmelidir.

İşte ancaq işke bu ciddiyyətle kırıışmekle biz, sahna ve piyes qıtlığından qurtılırmız.

V. Qutubzade

PROLETAR EDEBİYATININ YARADICILIQ METODI³²³

Bütün SSSR'de olduğu kibi Qırım'da edebiyat işleri yanı qalıplara tökünmeke ve yazıcıların ögine yanı vazifeler çıqmaqdadır.

Bu yanı vazifeler neden ibaret? Biz şimdi sosyalizm cemiyyetine her zamankiden ziyade yaqın turamız. Bundan birqaç yıllar evveli sosyalizm cemiyyeti ufuqda uzaqdan körinmeke ve onun konkret levhaları daha biz için keregi qadar açıq şekilde olmağan olsa şimdi artıq sosyalizm cemiyyeti özının konkret binaları, levhaları, şehirleri, insanları ile yaqından körinmekdedir.

Biz artıq sosyalizm cemiyyetinin bosağasındamız. Kolxozların bütün savetler sayuzını %60 qaplap alması, kulaknın sınıf olaraq yoq etilmege başlaması bu temel üstinde şehir ve köynin birbirine daha ziyade yaqınlaşmasına hatta onların arasındaki ferqnın azar azar temamilə silinmesine sebep olacaqdır. Kitkide şimdi bizim körgen basıq bir qatlı evli köyler savetler toprağından silinecekdir. Onların şekilleri yalnız müzeylerde qalacaqdır. Diger tarafdən, kitkide Stalin arqadaşının söylediği kibi “fuqare ve orta hallıda” ictimayi bir kategorya olaraq ortadan qalqacaqdır, ya'ni köylü köylülüğini ğayıb eterek bütün ondaki xususiy mülkiyetni doğırğan egoizm, kiyiklik medeniyetsizliği ğayıb eterek medeniy seviyesini yüksek, kollektiv yaşayışın mahsulı olğan bir psixalogya malik, her şeyge kollektivin közile baqqan, egoizmge düşman, insancasına yaşağan birer sosyalist xazaystvası işçilerine çevirilecekdir. Böyle bir yaşayış insanların bir birinen bağı, sevgisini, artdıracağı kibi onların doğırıcılığında yüksek derecelere çıkaracaqdır.

Diger tarafdən emek mahsulatının artması, texnikanın yükselmesi köydeki basıq evler yerine, radioları, texnikanın son muvaffaqiyetleriyle silahlandırılğan zinetlegen içine bir ve birqaç köyi cıyıp alacaq kibi büyük evler sitetleri, yaslaları bala bağçaları, tiatroları, maşına-elektrik enerjiya bazaları ... mahsulatını işlegen zavodları, fabrikaları ile birer sosyalist agrar şehirleri meydana keleecekdir.

Qadınlar ise temamilə ev işleri qalabalığından qurtılıb birer temamilə sosyalist istihsalının tam haqlı grajdanları sırasına kececekdir. Bu küne kelineye qadar emekdarların medeniy seviyelerinin yükselmesine ve fikirlerinin ilerlemesine sağlamlaşmasına mani' miyinin nervalarının zeherlemesine saqatlanmasına sebep olğan

³²³ Cemil Seydamet, “Proletar Edebiyatının Yaradıcılıq Metodi”, *İleri*, V/60 (Mart, 1930), s. 2-4.

din te'siri de xazaystvamızdaki olğan ilerilevlerin tazyıqı altında azar azar tamamilə ortadan qalqacaqdır: İnsanların psixalogyaları ve medeniy seviyeleri bu zamana qadar körilməgen bir derecede yüksələcekdir.

Kapitalizmle doğğan milletler ve millet anlaşımamazlıqları, antisemitizm, şovinizm, yerli milletçilik, onları doğırğan temellərinin ğayıb olması ya'niy kapitalist elementlərinin tamamilə bitirilməsile ortadan qalqacaqlardır.

Bu sürətlə emekdarlar arasında birlik dostlıq körülməgen bir sürətdə qaviləşəcək, umumi gonilli assimilyatiya, ya'niy milletlərinin birbirinə qarışması gigant templerimən kiterək, tillərin umumiləşməsinə yardım etib insanların arasındakı münasebetlərini daha ziyadə sıqlaşmasına keniş yollar açacaqdır.

Lakin bu yapılp keçken protseslər "öz başına" ve yağ üstində tayıp kitken kibi kitmey. Onlar dialektik bir sürətdə inkişaf etələr ya'ni qattı küreş, akslikelr, çeşidlikler, koliçestvanın kaçestvağa keçməsi ve aksinə kaçestvanın, koliçestvağa keçməsi bir halnın yerinə ona aks olğan halnın doğması, ya'ni başdasının turmadan sonğı tərəfindən inkar etilib öge doğru hareketi, şəkildə olmaqdadır.

Her inkar etüvni inkar etüv isə bir sıçrav deməkdir.

Mesela kolxoz hareketində birinci basamaq adiy birliklərin çoğalması bize kolxoz hareketinin daha yüksek derecesi olğan artellərə keçməge imkan verdi, bu isə koliçestvanın kaçestvağa keçməsidir. Artellərin çoqlaşması begişməsi isə bize kolxoz hareketinin daha da yüksek derecesi olğan kommunalarğa esas olaraq keçüvge imkan doğuracaqdır ilx... ondan da başqa kommunaların kaçestvasının yüksəlməsi onların koliçestva tərəfindən kenişləməsidə səbəb ola. Böyləliklə burada kaçestva kaliçestvağa keçə. Bunlarlə bərabər kolxoz hareketinin bir derecedən digər yüksek derecege çıqması, başdakı derecenin sonğı derece tərəfindən inkar etilməsi deməkdir. Ve bu bir derecedən digər yüksek bir derecege çıquv isə bir aksiligin hall etilib digər bir aksiligin yanından doğmasıdır.

Bügündə bizim SSSR'də yan yana kollektif hareketində üç əsas şəklin ya'ni sozların, artellərin, kommunaların yaşaması hiç de dialektika qanunlarına ters olmayıp bil'aks onların hayatın hər sahasında olduğına bir qat daha isbat etməkdədir. Dialektikadakı, birbirinə aks şəkillərin ve mündericələrinin birliyi qanunıdır. Sozdan, artelge artəldən kommunağa keçüv devrined köydə sınıfıy küreş bitmeyip, biləks daha

ziyade keskinleşməkdədir. Çünki ölə yatqan sınıf kit kite öz ictimai'iy mevqı'ının yaqılğanını seze son keskinliklə küreşe, onun qarşısında turğan fuqare, orta hallı köylilər ise kollektif emegin, eyiligini ve qulaqnın bu emekge keçüvge ayaq çalğanını bununle beraber onun emekdar köylilərə qarşı küreşkenini daha ziyade anlaylar.

İşçi sınıfın öz quvvetinin daha ziyade qavileşkenini seze kapitalist elementlerine sanki qattı darbeyi endirüv işine kirişe. Bütün bunlar sınıfiy küreşni son derece keskinleşdire. Ondan da ğayrı kolxozlara kirgen köylilərin ictimai'iy cəhetdən bir olmamaları, onlar da xususiy mülkiyyət nastroyenyelerinin kolxozğa kirgen son birtəqım vaxıtlara qadar yaşaması və tışdan olğan kulak te'sirleri kollektiflərin inkişafında onların içində birtəqım vaxıtalra qadar sınıfiy küreşin devam etməsinə səbəb olmaqdadır. Bu protseslər özünün bütün mürekkəbliyi və aksliklərilə, insanların psixologiyasına te'sir etməkdə və ideologiya xususiyyətlərində əks etməkdə, ondakı ictimai'iy qrupları doğrmaqdadır. Edebiyatı və ondakı qrupları anlamaq, müəyyən bir əsəri doğrğan səbəbləri bilmək və avtorın hangi ictimai'iy təbəqənin, hangi bir tarixiy etapdakı ideologiyasını əks etdirdiyini təməlinde təyin etmək və sınıfların ayrı ictimai'iy qruplarının psixologiyasını obyektiv, həqiqətə qayın bir sürətdə açıb köstermək üçün mütləq o zamanın istehsal ictimai münasibətlərini, palitikasını və bu təməl üstində ictimai qrupların psixologiyasını anlamaq kərəkdir. Bunsız meydana kətirilən bir edebiy əsər, “kör körına” qərar işi yazılğan, sistemsiz, təməlsiz həqiqiy yaşavdan uzaq bununle beraber “nəfəseti” şübhəli bir əsərdir. Bəylə bir əsərin sahibi də proletar yazıcısı olmaqdan uzaqdır. Bizi sarıb alğan həqiqiy yaşavnı ögrənüv içündə proletar yazıcısı “yaşavğa qarışması” ictimai'iy işlərdə aktiv olaraq çalışması, Marksizm filasofiyasını ya'niy materyalizm dialektikasını Leninizm'ni fırqanın siyasetini, xəzaystva protseslərini ögrənmesi və bu ögrənüv işinə də materyalist dialektikası metodıman yanaşması şərtədir. Lakin bunun bəylə olğanını anlamaq istəməgən “proletar” yazıcıları da bərlə.

Qırım Appnın bir toplaşuvında yazıcığa filasofiya nə kərək degenlərdə bulındığı kibi, yaqında Aqmescid Mərkəziy Kütübxanesi'ndə Appnın bir toplaşuvında, Appnın birinci siyəzdinin a'zaları arasından materyalizmlə alıp verəcəyi olmağan idealistcəsinə çıqışlarda oldı. Məsələ: “Sasıq yumurta, eskirgen mərəkeb qoqısı yazıcılarğa ilham kətirmək üçün ən güzəl vastadır. Ondan da sonra insanların tüşünce çəqraqlarını və psixologiyalarını bilmək, anlamaq mümkün degil” dəp çıqqanlara da rast keldik. Bununle

beraber keçen sene ise eki arqadaşnın bizde yazıcılardan Plexanof'nı, Lenin'i anlaycaqlar yoqdır, onları teklif etmek kerekmey kibi çıqışlar, proletar edebiyat hareketinde ziyadesile tehlikeli hallardandır. Onlarle küreşmek bugün proletar yazıcıları asotsiyatsiyasının öginde turğan mühim vaziflerdendir. Rapp'nın doğrıçı platformasındaki psixologizm ve canlı adam lozungı şimdi özinin yüksek derecesine keçerek nefis eserleri doğıruvda, materyalizm dialektikasını qullanmaq kerek lozungı ve yene Rapp tarafından ögge sürülgen Marksizm dialektikası metodını en ziyade onun birinci menba'larından öğrenüv kibi kösterişleri (Plexanof, Engels, Marks, Lenin) Qırım App'ın ögine mürekkeb, mes'üliyetli ve ziyadesile mühim vazifeler qoymaqdadır. Bütün edebiyat tögereklerini ve Qırım App'nın öz işlerine Rapp'nın bu direktivaları ve köstergen temelleri üstine qurmaları kerek olacaqdır.

Qırım App öz başına darmadağın olup kitmemek ve proletar edebiyatını ileriletmek istese ona bugüne qadar olıb kelgen, tvorçestva meselelerine az ehemmiyet berüv kibi eksiklikleri bitirip mu mes'elelerge esas ehemmiyeti bermelidir.

Şunu da aytmaq kerek ki edebiyat sahasında teoriya qavğalarından munaqaşalarından birçoqları bizge timey keçeler. Mesela: Professor Pereverzef'nin menşevik teoryasını keşkerüvde onunle olğan munaqaşalarda bu zamana kelincege qadar Qırım App'nın hiçbir türlü iştirak olmadı desek yanlışmamız. Bu ise hiç de bağışlanacaq eksikliklerden degildir. Çünkü Pereverzef teoryası etrafındaki munaqaşalar özlerinin ehemmiyetleriyle SSSR'de bütün yazıcı teşkilatlarını hareketke ketirdiler. Biz ise yalnız seyirci olaraq qaldıq.

Arqadaş Selivanovski "Kapp" Rapp'qa kirgen teşkilatların en zayıfıdır demesi tamamilе doğrıdır.

Lakin bu eksikliklerle beraber Qırım proletar edebiyatı doğmaqda, ilerilemekdedir. Kapp'nın sıralasında, şimdi yanı ösmekde olğan, Şamil Aladin, Fetta Hakim, Eşref Şem'izade kibi şa'irler, Dermenci kibi kritikelr ve prozaikler yetişmekdedir.

Bizde Marksist tenqidi yazıcılarımızğa yol kösterüv onların yanlışlarını tüzeltüv işleri de ziyadesile aqsamaqdadır. Tenqidlerimiznin çoqısı bir qısmı Marksizm'nin esaslarını anlamamaqda, bununle tenqidde zayıf olmaqdadır.

Rapp materyalizm dialektikası stilini kullanınız degen kösterişi proletar yazıcıları ögine materyalizm dialektikasını, Marksizm filosofiyasının öğrenmek, bu toğrıda en

ziyade Marks'ın, Engels'nin, Lenin'in, Plexanof'nın, Deborin'in eserlerinden faydalanmaq, onları öğrenmek vazifesini qoymaqdadır.

Bunun için her proletar yazının Marksizm'ni ciddi olarak öğrenme çalışması ve Marksizm ya'ni dialektik materyalizm metodını hayata tatbiq etmesi, her yavlenyanın dialektik qanunlarını tapması, açması, öz eserinden stil olaraq dialektik materyalizm stilini qullanması kerekdir. Ekonomika, politika, insanın psixologyası ve onların yazıcı tarafından obraz süretinde verilmesi dialektiki inkişaf tarzında alınması kerekdir. Aksi taqdirde hiçbir vaqıt yaşayışı oldığı kibi doğru olaraq vermek, aks etdirmek mümkün degildir.

Birtaqım yazıcıların dialektika metodını bilerek ve bilmeyerek qullanması, onların eserlerinde virilgen tiplerin ştamplı, hareketsiz, öli, yapma olaraq çıqmasına sebeb ola. Böyle bir eser ise qandırıcı nefasetden mahrum, haqqatdan uzaq demekdir.

Her yazıcı memleketimizde olup keçmekde olğan tarixi denişiklikleri güzelce öğrenmeli, onların esaslarını anlamalı. Bu denişiklikle yazıcının psixalogyasında tüşüncelerini ve hareketlerinde de denişiklikler doğurmaqdadır. Proletar yazıcı azar azar esasında individual yaşayışın yazıcısından kollektiv yaşayışın ve kollektiv emegin yazıcısına çevirilmekdedir. Fabrika, zavod, kolxoz, savxoz ve onlardaki insanlar onun yazılarında esas yeri qapatmağa başlay ve qapatmaqda kerek. İnsanların psixalogyalarında olğan bütün denişikliklerde “bu süretde” dialektika qanunile olmaqdadır.

Proletar yazıcısı bütün individual yaşayışdan, emekdar kollektiv yaşayışqa ve emekge keçüv protsesini doğru anlap, doğru köstermeli, bununle beraber onun tvorçestvasında esas yeri kolxoz, savxoz, sanayı' predpriyası tutmalıdır. Proletar edebiyatının general yolu da budır.

Cemil Seydamet